

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS IR FILOSOFIJOS KATEDRA

AUDRONĖ SKUČIENĖ

Studijų programos II kurso studentė

**Tolerancijos ugdymo problema žiniasklaidoje: tautinių mažumų
atvejis**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas
Lekt. Modestas Grigaliūnas

Šiauliai, 2016

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. TOLERANCIJOS UGDYMO ŽINIASKLAIDOJE TAUTINIŲ MAŽUMŲ ATŽVILGIU TEORINĖS APIBRĖŽTYS.....	9
1.1. Tautinės mažumos ir jų savitumas	9
1.2. Tolerancijos ugdymo ypatumai: samprata ir reikšmė tautinių mažumų atžvilgiu	13
1.3. Tolerancijos lygmuo šiuolaikinėje visuomenėje tautinių mažumų atžvilgiu.....	17
2. ŽINIASKLAIDOS GALIA IR VISUOMENĖS UGDYMAS	24
2.1. Šiuolaikinės žiniasklaidos galia ir įtaka visuomenei	24
2.2. Tolerancijos ugdymas žiniasklaidoje: reikšmė ir fundamentaliosios problemos.....	28
2.3. Tautinių mažumų įvaizdžiai šiuolaikinėje Lietuvos žiniasklaidoje: tyrimų apžvalga	31
3. TOLERANCIJOS UGDYMO PROBLEMŲ IŠRAIŠKA ŽINIASKLAIDOJE: TAUTINIŲ MAŽUMŲ ATVEJO NAGRINĖJIMAS.....	34
3.1. Tyrimo metodikos aprašymas	34
3.2. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetinėje žiniasklaidoje analizė ..	38
3.2.1. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale www.lrytas.lt analizė.....	38
3.2.2. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale www.delfi.lt analizė	48
3.2.3. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale www.15min.lt analizė.....	53
3.3. Tolerancijos ugdymo situacijos įvertinimas tautinių mažumų atstovų požiūriu.....	60
3.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas	64
IŠVADOS	67
LITERATŪRA	69
PRIEDAI	73
1 priedas. Interviu klausimynas	73
2 priedas. Interviu protokolai.....	75

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro darbe nagrinėjama tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymo problema žiniasklaidoje. Darbe siekta įvertinti tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu žiniasklaidoje situaciją. Tikslui įgyvendinti numatyti tokie uždaviniai: 1) pateikti tolerancijos sampratą ir jos ugdymo reikšmę tautinių mažumų atžvilgiu; 2) išnagrinėti tautinių mažumų savitumą ir jų charakteristiką žiniasklaidoje; 3) išanalizuoti tautinių mažumų atžvilgiu internetinėje žiniasklaidoje formuojamą toleranciją; 4) identifikuoti tolerancijos ugdymo problemas žiniasklaidoje tautinių mažumų požiūriu. Uždavinių realizavimui taikyti šie metodai: mokslinių šaltinių, norminių aktų ir kitų literatūros šaltinių analizė, sintezė, lyginamoji analizė, interviu, turinio analizė.

Atlikus teorinių tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu žiniasklaidoje analizę, nustatyta, kad tolerancija tai pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių pagarba, kuria yra siekiama teisingumo ir nešališkumo, kiekvieno asmens nuomonės gerbimo, tų pačių kriterijų taikymo suteikiant socialines ir ekonomines galimybes. Visos tautinės mažumos turi savo kultūrą, mentalitetą, tradicijas, požiūrį į socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą, savas tradicijas, vertybių sistemą ir įvairius kitus aspektus, kuriuos svarbu nagrinėti žiniasklaidoje, nepaisant to, kad visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida mažėja.

Internetinės žiniasklaidos turinio analizei atlikti šalies interneto portaluose atrinkta 70 straipsnių, nagrinėjančių tautinių mažumų ir tolerancijos problemas. Pagal publikacijų skaičių dominavo www.15min.lt. Visi 70 straipsnių buvo suklasifikuoti į tokias pagrindines grupes: 1) tautinės mažumos vertinamos palankiai; 2) tautinės mažumos vertinamos kritiškai; 3) dviprasmiški tekstai – ir palankiai, ir kritiškai vertinantys tautines mažumas; 4) tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu. Visoms šioms grupėms priskirti tekstai buvo analizuoti pagal tris tokias kategorijas – atrinkimo, pabrėžimo bei plėtojimo. Nustatyta, jog interneto portaluose tautinės mažumos dažniausiai vertinamos arba palankiai arba laikantis neutralios pozicijos. Interviu su tautinių mažumų atstovais rezultatai parodė, kad tolerancijos pakankamumas vertinamas gana teigiamai. Visos tolerancijos kryptys – skonio, politinė, socialinė, moralinė, religinė, juridinė, kūrybinė, minties bei socialinė – realizuojamos Lietuvoje, esama pavienių problemų tik socialinės tolerancijos aspektu. Žiniasklaidos poveikis tolerancijos ugdymui tyrimo dalyvių įvertintas labiau neigiamai negu teigiamai.

SUMMARY

Master's degree final project analyses educational problem in the media by the view of tolerance's national minority. This work aims to estimate the situation in the media by the view of tolerance's national minority. To achieve this aim, here are presented the following tasks: 1) to present the conception of tolerance and its educational meaning by the view of national minority; 2) to analyze peculiarities of national minorities and their characteristics in the media; 3) to analyze the forming tolerance in the media by the view of national minorities; 4) to identify tolerance educational problems in the media by the view of national minorities. The following methods were pointed to realize the tasks: the sources' analysis of standard acts, scientific publications and analysis of other literary sources, synthesis, comparative analysis, interview, content analysis.

Accomplishing analysis of theoretical tolerance education in the media by the view of national minority, it was determined that tolerance is basic human rights' and freedom's respect, which seeks justice and equity, opinion's respect of every person, the same criterions' application granting social and economic potentials. All national minorities have their own culture, sophistication, traditions, view towards social, economic, political life, their own traditions, system of values and various other aspects, which are important to research in the media despite the fact that society shows less and less confidence in it.

To make an Internet media's content analysis there were selected 70 articles in the local public websites examining national minority and tolerance problems. The dominant website which holds the most numbers of publications was www.15min.lt. All 70 articles were classified into the following major groups: 1) national minority is rated positively; 2) national minority is rated critically; 3) ambiguous texts - positively and critically rating national minorities; 4) texts with the neutral view to national minorities. All the texts belonging to these groups were analyzed under three following categories - selection, emphasis and elaboration. It was determined that national minorities published in the websites are generally rated in a positive or neutral way. Interviews with the representatives of national minorities has shown that sufficiency of tolerance is estimated quite positively. All aspects of tolerance - style, political, social, moral, religious, juridical, creative, notion and social - are realized in Lithuania, there are only problems with the aspect of social tolerance. The influence of media to tolerance education was evaluated more negatively than positively by the research participants.

ĮVADAS

Šiuolaikiniame pasaulyje kasdienės aktualijos, įvairios problemos ir jų sprendimai daugiausiai pristatomi žiniasklaidoje, kurioje tinkamai parinkus informavimo priemones ir užtikrinus sklandų jų informavimo procesą, pasiekiami labai plati auditorija. Ypač svarbu garantuoti sklandų visuomenės informavimo procesą tapo atsiradus internetui, be kurio neįsivaizduojama daugelio piliečių kasdienybė. Atsiradus galimybei internete reikšti savo nuomonę, teikti komentarus, diskutuoti atitinkamomis temomis, vis dažniau tenka spręsti visuomenės požiūriu į tam tikrus objektus problemas.

Tyrimo aktualumas. Pagal D. Janušauskienę (2013), „tolerancija „kitokiems“ visuomenės nariams neabejotinai yra vienas svarbiausių demokratiškos Europos visuomenių vertybinių sistemų elementų“. Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pastebimas gausnis tolerancijos ugdymo poreikis. Tokias tendencijas įtakoja ir Lietuvos prisijungimas prie Europos Sąjungos bei kartu prasidėjusios migracijos bangos, kas lėmė tautinių mažumų augantį skaičių, aktyvesnę jų poreikių raišką ir intensyvesnę problemų sprendimą. Galimybė dirbti, gyventi, studijuoti užsienio valstybėse didina prisitaikymą prie istorinės visuomeninės situacijos, tuo pačiu tokiu būdu jaunimas taikosi prie besikeičiančios aplinkos. Dėl intensyvesnio visuomenės politinio, socialinio, kultūrinio, ekonominio gyvenimo, komunikacijos su kitomis valstybėmis, kalbų, kultūros sąveikos, natūralaus inovatyvių reiškinių bei daiktų įvardijimo poreikio gausėja tautinių mažumų pasiskirstymas, tačiau ir atitinkamai kylančias tolerancijos problemas. Nors šiuolaikinėje modernioje visuomenėje tolerancija privalo garantuoti pagarbą kitam žmogui nepriklausomai nuo jo sociodemografinių veiksnių, tačiau šis homogeniškumas kelia nesutarimus: tautinių mažumų ekonominiams, kultūriniais, socialiniams ir politiniams gyvenimui tampa vis sudėtingiau išsaugoti tapatumą ir sėkmingai integruotis visuomenėje. Tautinės mažumos dažnai yra priverstos burtis į įvairias neformalias grupuotes, kurios pasižymi savita kultūra ir pasaulėžiūra, vertybėmis, juos išreiškiančiu apsirengimo stiliumi, elgesiu, ir kalba, todėl tolerancijos ugdymo procese svarbu vaidmenį įgyja žiniasklaida.

Analizuojamoje situacijoje dar labiau pagrindžiant temos aktualumą, svarbu paliesti ir tautinių mažumų tapatumo ieškojimų reiškinį. Tapatumo sąvoka glaudžiai siejama su asmenybės procesu (Ranonytė, 2006; Duoblienė, 2009). Tapatumo ieškojimų procesas susideda iš daugelio aspektų, iš kurių vienas – savęs ieškojimas per domėjimąsi įvairiomis kultūromis, kurio metu yra nagrinėjama sava istorija, psichologinių gynybinių priemonių kuriamas optimalus emocinis atstumas, įtvirtinamas ego tęstinumas. Tokių tapatumo bei tarpasmeninių santykių formavimosi tautinių mažumų atžvilgiu procesuose skiriamas dėmesys ir žiniasklaidai, pabrėžiant, kad visuomenėje egzistuoja aibė įvairių tautinių mažumų (lenkai, žydai, romai ir kt.), kurių dalis

propaguoja neteisėtą, nusikalstamą veiklą, ko pasekoje daroma neigiama įtaka jų bendram vertinimui, išsivysto tolerancijos stoka. Dėl šių priežasčių tautinės mažumos susiduria su išlikimo, tautinio išsaugojimo, integracijos į konkrečią visuomenę problemomis, todėl etninė raiška ir saugumas tampa ypač problematišku objektu. Akcentuojant toleranciją tautinėms mažumoms kaip esminį visuomenės demokratiškumo ir kultūros rodiklį teigtina, egzistuojančias problemas būtina spręsti siekiant kultūringos, išsilavinusios ir pilietinės visuomenės, įgalinančios teisinę lygybę bei apsaugą nuo nelygybės ir diskriminacijos. Vadinas, informacijos pakankamumas žiniasklaidoje ir jos pobūdis privalo būti orientuotas į tolerancijos ugdymą tautinėms mažumoms, išryškinant netinkamo elgesio ir veiksmų diskriminacinius požymius, poveikį tautinėms mažumoms ir visai visuomenei, pagarbą žmogaus teisėms.

Temos iširtumas. Tautinės mažumos kaip tyrimo objektas gana aktyviai tyrinėtas tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų darbuose. Pažymėtini itin įvairūs tautinių mažumų analizės kontekstai:

- teisinis, aprėpiant tiek nacionalinę teisę (Kuzborska, 2012), tiek tarptautinę teisę (Alfredon, 2005; Rėčkėskė, 2010);
- psichologinis, koncentruojantis ties tautiniu tapatumu (Antinienė, 2002; Rėnonytė, 2006), dėptėj (Bėry, 1997);
- politinis, tyrinėjant nacionalizmą (Brėbkė, 1996; Stėkė, 2003), žsėnė politikos dėskėrsą (Wėvė, 2002; Prėzė, 2007);
- socialinis, tkrėptėnt dėmėšį į socialinis požūrėis (Stėnkėvėė, 2004; Dovidio ir kt., 2009).

Tolerancija, kaip tyrimo objektas, taip pat analizuota įvairiais aspektais. Nagrinėtas tolerancijos ugdymas istorinės sklaidos aspektu (Žilionis, 2005) ar įvairiose terpėse, pavyzdžiui, ugdymo įstaigose (Deveikienė, Manelis, 2004; Ercmonienė-Varnė, 2011; Salickaitė-Bunikienė, 2005). A. Sprindžiūnas (2004) nagrinėjo tolerancijos reikėmė, o L. Okuneviėiūtė-Neveauskienė (2011) – aktualią būklė antitolerancijos srityje bei tendencijas. Minėtuose tyrimuose pasirinkti objektai buvo labai platūs, taėiau dalis tolerancijos tyrimų koncentruojasi išimtinai ir ties tautinėmis mažumomis (Denmark, 2000; Madsen, 2006; Denson, 2009; Balėiėnienė, Mažeikienė, 2010; Janušauskienė, 2013).

Šio baigiamojo darbo kontekste svarbus ir dar vienas tyrimų objektas – žiniasklaida. Šis tyrimų objektas taip pat aktyviai nagrinėtas tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mastu. Nagrinėta žiniasklaidos politika (Balėytienė ir kt., 2008), žiniasklaidos diskursas (Balėzekienė ir kt., 2008), žiniasklaidos vaidmuo rinkimų komunikacijoje (Banducci, Semetko, 2003), žiniasklaidos sąsajos su visuomene, valdžia (Bielinis, 2005), šiuolaikinės medijos (Bielinis, 2005) ar socialiniai rizikos kontėrai šiuolaikinėje žiniasklaidoje (Zolubienė, 2014). Tautinių mažumų situacija žiniasklaidos

kontekste tyrinėta gana fragmentiškai – R. Dikšaitė (2015) nagrinėjo arabų įvaizdžio transformacijas Lietuvos spaudoje, o L. Duoblienė (2009) svarstė, ar pavyks išvengti hibridinio tapatumo formavimo(si) informacinėje visuomenėje. Tolerancijos problemos žiniasklaidos kontekste tyrinėtos gana retai. Paminėtini keli reikšmingesni tyrimai: A. Aukštakalnierė (2006), V. Beresevičiūtė, M. Frėjutė-Rakauskienė (2016) komentaruose internete bei dienraščių tekstuose ieškojo etninės tematikos bei etninio nepakantumo pavyzdžių, M. Frėjutė-Rakauskienė (2006) nagrinėjo rasizmo fenomeną ir jo apraiškas viešajame diskurse. Minėtoji autorė (Frėjutė-Rakauskienė, 2012) spaudos analizės pagalba identifiko visuomenės nuostatas rusų, ukrainiečių bei baltarusių etninių grupių atžvilgiu. Tyrinėta ir kita tautinė mažuma bei tolerancijos problemos jos atžvilgiu – lenkai (Šuminas, 2015). Tolerancijos tautinėms mažumoms problemą aktualizavo ir B. Pitrenaitė (2009), pristatiusi Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį ugdant visuomenės savisaugos kultūrą. Ir nors tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu bei jos ugdymas žiniasklaidoje – populiarī tematika, tačiau išsamių tyrinėjimų šioje srityje, nesikoncentruojant tik į tam tikrus tolerancijos tipus ar į tam tikras tautines mažumas – trūksta. Dėl šios priežasties baigiamajame darbe pasirinkta kompleksiskai įvertinti tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu žiniasklaidoje situaciją.

Tyrimo objektas: tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu žiniasklaidoje problemos.

Tyrimo tikslas: įvertinti tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu žiniasklaidoje situaciją.

Darbo problematika. Tolerancijos tautinėms mažumoms situacija Lietuvoje, kaip atskleidė temos aktualumo pristatymas, yra itin svarbi tema. Ši tema sulaukia daugybės diskusijų – nagrinėjama ar lietuviai yra pakankamai tolerantiški Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms, ar kai kuriais atvejais netgi vyraujantis nacionalizmo propagavimas yra priimtinas. Visgi, pastebima, kad su tolerancijos stoka tautinių mažumų atžvilgiu Lietuvoje neabejotinai susiduriama. Neaišku, kokią poziciją šiuo atžvilgiu demonstruoja žiniasklaida – ar ji aktualizuoja tolerancijos reikalingumą, ar nacionalizmą, kitataučių vertybių nepripažinimą. Logiška būtų tikėtis palankios pozicijos tolerancijos atžvilgiu, tačiau tam patvirtinti ar paneigti būtini specifiniai tyrimai. Tokie tyrimai gali būti nukreipti į objektyvius ar subjektyvius vertinimus. Objektyvios pozicijos nustatymui tikslinga būtų nagrinėti vieną populiariausių žiniasklaidos tipų – internetinę žiniasklaidą, o subjektyvaus požiūrio įvertinimas įmanomas tik analizuojant tautinių mažumų atstovų požiūrį. Atsižvelgiant į minėtas išvalgas, šio darbo problema gali būti formuluojama tokiais klausimais:

- kokią poziciją tautinių mažumų atžvilgiu demonstruoja šalies internetinė žiniasklaida?
- kaip žiniasklaidos požiūrį tautinių mažumų atžvilgiu vertina patys tautinių mažumų atstovai?

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti tolerancijos sampratą ir jos ugdymo reikšmę tautinių mažumų atžvilgiu.
2. Diskutuoti tautinių mažumų kultūros ir tapatybės fenomeną ir jo refleksijų šiuolaikinėje lietuviškoje žiniasklaidoje tyrimus.
3. Nustatyti tautinių mažumų reprezentacijų specifiką lietuviškoje internetinėje žiniasklaidoje tolerancijos ugdymo požiūriu.
4. Ištirti tautinių mažumų atstovų požiūrį į tolerancijos ugdymo problemas lietuviškoje internetinėje žiniasklaidoje.

Tyrimo metodologija. Šiame darbe siekiant darbo tikslo atlikta mokslinių šaltinių, norminių aktų ir kitų literatūros šaltinių analizė, sintezė, lyginamoji analizė, interviu, turinio analizė. Pateikiant įvairias klasifikacijas naudota abstrakcija bei statistinė duomenų analizė. Tolerancijos ugdymo problemų žiniasklaidoje praktiniam tyrimui atlikti pasirinkti du didieji Lietuvos internetiniai informacijos portalai „delfi.lt” bei „15min.lt” ir „alfa.lt“. Analizuoti šių portalų ir dienraščio straipsniai nuo 2016 m. sausio 1d. iki 2016 metų gegužės 31 d. Šį pasirinkimą lėmė prielaida, kad būtent populiariausi informaciniai interneto portalai geriausiai atspindi ir ugdo toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu, pasiekia plačiausią auditoriją ir formuoja vyraujančias nuostatas. Tautinių mažumų atstovų požiūriui įvertinti atliktas interviu.

Darbo struktūra. Šis magistro baigiamasis darbas sudarytas iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmoje teorinėje darbo dalyje pateikta teorinė analizė, kurioje apžvelgta tolerancijos samprata ir ugdymo reikšmė tautinių mažumų atžvilgiu, nustatytos pagrindinės teorinės problemos, apžvelgti Lietuvos ir užsienio autorių tyrimai, pateikti reikšmingiausi tyrimų rezultatai. Antroje darbo dalyje atliktas tyrimas, kuriame išanalizuotas tautinių mažumų vaizdavimas žiniasklaidoje. Nuo 2016 metų publikuotuose straipsniuose siekta identifikuoti, ar tekstas ugdo toleranciją, ar formuoja neigiamą požiūrį tautinių mažumų atžvilgiu, kokiomis priemonėmis tai atliekama bei kokia yra latentinė informacinio pranešimo prasmė. Analizuoti straipsniai vertinti žiniasklaidos, kaip ugdytojo, ir visuomenės, kaip ugdomojo, atžvilgiu. Tokiu būdu atliktas dvipusis žiniasklaidos informacinių pranešimų tyrimas, įgalinantis įvertinti detaliau tautinių mažumų vaizdavimą ir charakterizuoti tolerancijos ugdymo procesą. Darbe pristatyti ir interviu su tautinių mažumų atstovais rezultatai. Darbe pateiktos išvados, literatūra, metrika ir bibliografinių nuorodų sąrašas.

Šis baigiamasis darbas naudingas moksliniu bei praktiniu aspektais. Teorinių tolerancijos ugdymo žiniasklaidoje tautinių mažumų atžvilgiu, sudarė prielaidas atlikti empirinį tyrimą, kurio rezultatai parodė esmines tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu problemas, kurių eliminavimui svarbu imtis savalaikių ir tikslingų priemonių.

1. TOLERANCIJOS UGDYMO ŽINIASKLAIDOJE TAUTINIŲ MAŽUMŲ ATŽVILGIU TEORINĖS APIBRĖŽTYS

1.1. Tautinės mažumos ir jų savitumas

Kultūrą galima apibūdinti kaip asmens veiklos būdų, normų, priemonių, idealų bei vertybių rinkinį, kuriuo naudojasi tam tikra grupė žmonių. Kultūra yra tarsi orientyras visuomenėje. Ji perduodama iš kartos į kartą. Pasak C. Van Riel ir J. C. Fombrun (2007), kultūra traktuojama kaip perimti jausmų, veiklos bei mąstymo būdai, apibūdinantys visuomenę; dėl šių būdų visuomenė yra atpažįstama. Gyvūnų elgsena yra genetiškai užprogramuota. Žmogaus elgsena taip pat yra genetiškai užprogramuota, tačiau iki tam tikros ribos. Žmonių elgesys priklauso nuo kultūros, skiriančios žmones nuo gyvūnų, todėl tolerancijos apraiškos tautinių mažumų atžvilgiu yra toks svarbus kultūrinis vertybių pamatas, garantuojantis tautinių bendruomenių lygiavertišką padėtį ir diskriminacijos nebuvimą. Tai yra sudėtinga, nes visuomenės nėra vienalytės. Jos apima įvairias religines, profesines, amžiaus, etnines grupes, turinčias savo kultūrą, etninius ypatumus ir yra įvardijama tautine mažuma (Račkauskaitė, 2010). Dėl šių priežasčių labai svarbiu tyrimų objektu tampa tautinės mažumos, kurios tarsi prezentuoja kultūros savimonę ir jos tolerancijos ribas bei etninio pakantumo raišką. Tautinės mažumos apima kultūrinės įvairovės spektrą, todėl svarbu skirti dėmesį jų savitumui ir apibrėžimui.

Tautinei mažumai priklausantis žmogus yra asmuo, išreiškęs savo priklausomybę tam tikrai tautinei mažumai ar etninei grupei pagal abiejų ar vieno iš tėvų tautybę ir turintis tikslą išsaugoti savo atstovaujamos tautos kalbą, kultūrą, papročius, tradicijas, tautinę savimonę (Kuzbovska, 2012). Kultūrą sudaro žmonių veikla. Ji apima žinias, meną, tikėjimą, papročius, moralę bei kitus puoselėjamus vertingus įgūdžius, kuriuos asmuo įgija, būdamas tam tikros visuomenės nariu tam tikrame istoriniame laikotarpyje. Prie kultūrinių teisių yra priskirtinos teisė pasirinkti savo vaikams švietimo įstaigą, teisė į mokslą, teisė pasirinkti vaikų dorovinį ir religinį auklėjimą, teisė naudotis moksliniais laimėjimais, teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime, autorines teises, kūrybinę ir mokslinių tyrimų laisvę ir kt. (Vaitiekienė, Vidrinskaitė, 2001).

„Daugumoje tyrimų, nagrinėjančių tolerancijos klausimą, yra pabrėžiama sąsaja tarp vertybinių nuostatų kitataučių atžvilgiu ir individo aplinkos tautinės įvairovės. Daugiatautė aplinka, taip pat ir urbanistinė kultūra, vertinanti universalistines vertybes, skatina formuotis tolerancijai kitataučių atžvilgiu. Svarbų vaidmenį čia vaidina ir bedra visuomenės kultūra ir amžius trunkanti tradicija“ (Janušauskienė, 2013, p. 431). Todėl tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu labai svarbu įvertinti jų savitumą - apibrėžtą gyvenimo būdą, turintį daug bendrumų su dominuojančia kultūra, tačiau ir turintį apibrėžtų skirtumų. Kiekvienoje tautinėje mažumoje yra

dominuojančių kultūrinių vertybių, tačiau yra ir savitų papročių, kurie daro įtakos tautinės mažumos narių gyvenimui ir lemiančių jų skirtingumą.

Tautinių mažumų tyrinėjimai ypač aktualūs tapo XX a. pabaigoje, kai „atsikūrusių valstybių kontekste nacionalizmo analitikai akivaizdžiai susidūrė su tautinių mažumų problematika, kurios negali išsamiai ir pakankamai analizuoti remdamiesi klasikiniiais nacionalizmo analizės diskursais. Klasikinis „vienos tautos-vienos valstybės“ nacionalizmo analizės modelis yra veikiau orientuotas tik į vienos tautos raišką bei jos valstybingumo siekius, išbraukiant multikultūrinio konteksto sampratą“ (Stankevičienė, 2004, p. 115). Socialinės tapatybės paieškų aprėptyje pastebėta, kad daliai tautinių mažumų tampa sudėtinga pasiekti aukštesnį statusą, gauti aplinkinių pripažinimą, todėl jie netolerantiškumo vedini tarsi bando kompensuoti pripažinimą, išvengti diskriminacijos. Labai svarbus tada tampa ir kitas veiksnys – tautinės mažumos atstovų adaptacija ir su tuo susijusios problemos. Pakitus įprastai aplinkai susidaro situacija, kurioje asmeniui nepakanka motyvų ir nesugebama operatyviai įsisavinti naujoje aplinkoje paplitusios kultūros.

Tautinė mažuma - tai dominuojančios visuomenės ir jos vertybių sistemos subdivizija, kuri išsiskiria, nes turi savas normas, vertybes ir tikėjimo jomis sistemą. Tautinių mažumų atstovų dėl šių priežasčių panašiose situacijose ima suprasti, jog didžioji visuomenės dalis juos apleido, nuo jų atsiribojo, pajunta diskriminaciją (Brubaker, 1996) Todėl tokie individai vis intensyviau buriasi į tautinės mažumos grupę, siekdami vienas kitą paremti, atsiribodami ir tarsi kovodami su į juos nukreiptu netolerantiškumu. Tačiau vis dėlto tenka pripažinti tai, kad tautinės mažumos egzistuoja visuomenėje, bet ne atskirai nuo jos, todėl subkultūros narių vertybės paprastai skiriasi nuo dominuojančiųjų toje visuomenėje. Dėl šių priežasčių svarbu tampa analizuoti tolerancijos jų atžvilgiu klausimą, kadangi, kaip žinoma, dažniausiai tai, kas neatitinka daugumos nuomonės ar „daugumos normų“, tampa nepakantumo objektu.

Tautinės mažumos – grupės gyventojų, kurios išsiskiria savo objektyviais ar subjektyviais bruožais, grindžiamais nacionalizmo, tautiškumo pagrindais, labai dažnai tai būna tampriai susiję su įvairiomis kultūrinėmis tradicijomis, priklausančiomis nuo politinės santvarkos, „socialinės tvarkos“. Tautinių mažumų raida būna veikiama praeities tradicijų ir siekių išlaikyti savo kultūrinį identitetą, kuris sąlygoja jos išskirtinumą ir skirtynes nuo visos likusios visuomenės (Statkus, 2003).

Tautinės mažumos koncepcija yra pateikiama ne tik įvairių autorių, formuojama apibrėžimais, sąsajomis su kitomis sąvokomis, tačiau ir apibrėžiama norminiais aktais. „Nors šiuo metu galiojantys tarptautiniai teisės aktai nepateikia konkretaus tautinės mažumos apibrėžimo, išanalizavus teisės aktų nuostatas bei doktrinoje formuluojamas teorijas, darytina išvada, jog tarptautinėje teisėje tautine mažuma pripažįstama asmenų grupė, gyvenanti konkrečios valstybės

teritorijoje, sudaranti mažiau nei pusę jos gyventojų ir išsiskirianti iš daugumos savo objektyviais bei subjektyviais bruožais“ (Račkauskaitė, 2010, p. 318).

Kalbant apie tautines mažumas Lietuvoje E. Stankevičienė (2004, p. 122) akcentuoja tai, kad „esant palankioms politinėms sąlygoms, tautinė mažuma neturi dėti papildomų pastangų, siekdama teisėto multikultūrinės valstybės pripažinimo ir įstatyminio deklaravimo, todėl gali tiesiogiai skirti visas pastangas formuodama tautinę bendriją. Tautinė bendrija, modernizmo įsprausta į grupiškumo kontekstą, nulemia tautinės bendrijos narių matymą tik konkrečiuose individuose, atmetant pačią tautos idėją, kurios dalimi jie yra“. Vadinasi, tokiu būdu tarsi yra formuojamas individų suskirstymas pagal tautybes atskiras grupes ir atribotas institucionalizuotos grupės susiformavimas. Patys tautinės mažumos atstovai paprastai atskiria vienas kitą pagal tam tikrus elgsenos, tautybės, išvaizdos požymius, nors tautinė mažuma gali neturėti jokių formalių (kaip draugijos, klubai, asociacijos ir kt.) ar neformalių (kaip gatvės gaujos ir pan.) struktūrų. Vis dėlto tenka pripažinti, kad visos tautinės mažumos formuojasi socialiniu, politiniu ir kultūriniu pagrindu. Tautinės mažumos tarsi savaimė tampa sietinos su tolerancijos ir diskriminacijos problemomis, kurios kyla konkrečiuose socialiniuose, politiniuose ir kultūriniuose kontekstuose.

Tam, kad susiformuotų tautinė mažuma reikia, kad jų socialiniai, politiniai bei kultūriniai dėsningumai darytų suminę įtaką gyvenimo būdai, požiūriui bei kurtų tapatumo jausmą (Payne, 1991). Tautinės mažumos, kaip pažymi daugelis autorių (Rūnonytė, 2006; Dūson, 2009; Janušauskienė, 2013), yra atskirų politinių, kultūrinių „socialinių grupių kultūros, turinčios tik joms būdingų normų bei vertybių. Pirmiausiai tai etninės, religinės subkultūros, turinčios savo papročius, gimtąją kalbą, simbolius, išpažįstamas vertybes ir t.t. Dar galima paminėti, kad labai dažnai tautinės mažumos remiasi lyties ar amžiaus grupėmis, lytinių santykių pobūdžiu, profesija, laisvalaikio kultūriniais pomėgiais, pasaulėžiūra, tikėjimu, individualiomis vertybėmis, elgesio modeliais, kultūriniais skoniais, net odos spalva ar etnine kilme ir daugeliu kitų faktorių“.

Tautinei mažumai būdingi bruožai padeda jos nariams atpažinti vienas kitą, išskirti save iš bendrosios kultūros, atskirti nuo kitų tautinių mažumų, kelti statusą savo tautinės mažumos viduje. Tautinės mažumos kultūrinė informacija ir vertybės kartais vadinami *kapitalu (capital)* arba *simboliniu kapitalu (symbolic capital)* (Marks, Chapham, 2005). Dažniausiai tautinės mažumos pasirodo tam tikru politiniu ar socialiniu laikotarpiu ir būna originalios, ypač įdomios plačiajai visuomenei, nes dažniausiai kyla tarpusavio konfliktai su pilnavertiškąja visuomene (Alfredon, 2005). Paprastai skirtingos tautinės mažumos nevienodai sprendžia tapačias problemas ir įprastai netgi vadovaujasi skirtingų požiūrių į šias problemas. Vienoms tautinėms mažumoms jos gali atrodyti svarbios, o kitos gali nekreipti į jas dėmesio.

Kartais skirtingų tautinių mažumų atstovai ima tarpusavyje konfliktuoti dėl vyresniosios kartos nenoro pripažinti naujų formų ar stilių, pripažįstamų jaunesnių tautinės mažumos atstovų.

Vis dėlto tenka pripažinti, kad daugelis jaunųjų tautinės mažumos atstovų patys aktyviai perima visuomenės normas, išsižada savų skirtumų ir vertybių, lemiančių priklausymą konkrečiai tautinei mažumai, todėl tai kelia ganėtinai opias problemas (Węgr, 2002; Jozakiñė; 2002). Dėl skirtingų laikmečių kinta vertybės, todėl formuojasi ir nevienodos tautinės mažumos bei jų narių vertybinės nuostatos. Kiekviena susiformavusi tautinė mažuma turi tikslą spręsti konkrečiame laikotarpyje kylančias tautinės mažumos problemas, kurios išreiškiamos pasirenkant vieną ar kitą skiriamąjį bruožą, dažniausiai nulemtą tautybės. Šiandieninių tautinių mažumų raiška grindžiama tautinių mažumų tautybe, socialine padėtimi, suponuojančia jų savitumą.

Tautinės mažumos, pasak daugelio autorių (Berry, 1997; Mažul, 2008), gali susiformuoti tam tikroje sąveikaujančių asmenų, susietų rasės, amžiaus grupės, klasės, lyties, visuomenėje. Kaupiantis išskirtinumas, tautinės mažumos gali formuotis ir natūraliai. Tuomet skirtumai itin išryškėja ir tautinių mažumų atstovai ima jaustis išskirtiniais (išryškėja kultūrinė divergencija, tolerantiškumo stoka jų atžvilgiu visuomenėje). Tautinės mažumos gali būti skiriamos pagal tokius bruožus: religinius, politinius, estetinius, seksualinius ar jų derinį.

Pereinant prie tautinių mažumų savitumų svarbu akcentuoti tai, kad visos tautinės mažumos turi savo kultūrą, mentalitetą, tradicijas, požiūrį į socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą, savas tradicijas, vertybių sistemą ir įvairūs kitus ypatumus (Antiniñė, 2002; Dovidio, Gaertner, Saguy, 2009). Tautinės mažumos yra ypač jautrios įvairių politinių ir socialinių pokyčių padariniams šalyje, nes labai dažnai tiesiog neadekvačiai pervertina tai ir tarsi formuoja tautinę skriaudą, diskriminacijos užuominas, kurių konstruktyvus sprendimas jų atžvilgiu tampa neįsivaizduojamu. Todėl skiriant tautines mažumas iš daugumos ir likusios visuomenės tikslinga remtis pagrindinėmis tautinio tapatumu funkcijomis, kurios apibrėžiamos taip (Ranonytė, 2006, p. 67):

- standartizuojama praktinė veikla, kuri kuria ir saugo kolektyvines vertybes;
- kuriama homogeniška kultūrinė terpė, tenkinamas autentiškumo bei originalumo poreikis bei užtikrinamas istorinis tęstinumas.
- padeda pasirinkti ir adekvačiai dalyvauti bendruomenės, su kuria tapatinamasi, veikloje.
- sudaromos sąlygos užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais, atliekama riboženklis funkcija tam tikroje teritorijoje tarp „savųjų“ ir „svetimųjų“;
- tenkinami saugumo, politinio suverenumo, demokratinio įteisinimo ir solidarumo poreikiai;
- generuojami skirtingi tautiniai įsipareigojimai ir lūkesčiai.

Būtent šių funkcijų realizavimas tampa tarsi priskyrimo prie tam tikros tautinės mažumos rodikliu, nes reiškiasi per tam tikrą teisių ir įsipareigojimų charakteristiką, nustatančią santykius pačioje tautinėje mažumoje bei su visuomene, valstybės, jų bendra visuma.

Apibendrinant galima teigti, kad labai svarbu tautinėms mažumoms yra bendrauti ir komunikuoti su visuomene. Vis tik tolerancijos ugdymo procesas žiniasklaidoje skiriasi savo trukme, apimtimi ir sudėtingumu, tuo pačiu galima pastebėti, kad pagrindinės sudedamosios proceso dalys, loginis proceso nuoseklumas bei svarbiausi dalyviai paprastai kartojasi, tai yra turimas informacijos siuntėjas ir žinomas jos gavėjas. Šiuo atveju tolerancijos ugdymą tautinių mažumų atžvilgiu galima įvardinti komunikacija, kuri gali būti labai įvairi – intrapersonalinė (vidinė) tarp tautinių mažumų, interpersonalinė (tarp dviejų pusių, t. y. tautinės mažumos ir visuomenės / kitos suinteresuotosios pusės), grupinė, tarpkultūrinė, masinė; ji gali būti sudėtinga ar paprasta, formali ar neformali, netiesioginė ar tiesioginė. Tautinės mažumos, siekdamos tolerancijos savo atžvilgiu, tarsi siekia jų atstovų prisitaikymo prie jiems neįprastos aplinkos priemone, tačiau, kaip ir parodė ankstesnė analizė, labai dažnai žiniasklaidoje suformuotas požiūris tampa dvipusis: tautinė mažuma suvokiama tarsi nukrypimas nuo tradicinės kultūros, o kitu atveju – tautinės mažumos svarbiausias požymis, sąlygojantis jų tapatumą, tampa pasaulėžiūrinės orientacijos pagrindu, t. y. individualiosios patirties ieškojimas, tam tikrų savybių kūrimas. Labai svarbu, kad tautinės mažumos savo specifiškumus puoselėtų panaudodami žiniasklaidą ir joje akcentuodami išskirtinius kultūrinius bruožus, kurdami įvairių formavimo programas, plėtodami tolerancijos ugdymo jų atžvilgiu tikslus, tenkindami savo, kaip tautinės mažumos, poreikius, garantuodami informacijos sklaidą.

1.2. Tolerancijos ugdymo ypatumai: samprata ir reikšmė tautinių mažumų atžvilgiu

Tolerancija – viena svarbiausių šiuolaikinės demokratinės visuomenės vertybių ir socialinio sąmoningumo išraiškų, kurios sampratą labai aiškiai pateikia J. Žilionis (2005, p. 35), apibrėždamas ją kaip vieną iš objektyvių vertybių, kurią determinuoja visuomenės dvasinės kultūros ir socialinių santykių brandą. Tai vertybė, turinti reikšmę religiniu, doroviniu, politiniu ir socialiniu požiūriu, todėl jos ugdymas kiekvienoje visuomenėje privalo būti vienas svarbiausių procesų. Šia sąvoka yra apibrėžiamas pakantumas, sąmoningas pasirinkimas nedrausti nepriimtino elgesio, nekliudyti jam ir nesikišti į ją kai turima tam būtinų galių ir žinių (Miller, 2005).

Tolerancijos principų deklaracijoje apibrėžiama, kad tolerancija – tai turtingos pasaulio kultūrų ir žmoniškumo išraiškų formų įvairovės pripažinimas, vertinimas ir gerbimas, kad tolerancija yra grindžiama atvirumu, žiniomis, bendravimu, sąžiningumu, minties laisve ir pasitikėjimu, kad tolerancija yra darna įvairovėje, kad tai ne vien moralinė pareiga, bet ir politinė bei teisinė būtinybė (Salickaitė-Bunikiene, 2005). Kaip matoma, tolerancija yra labai svarbi tautinių mažumų atžvilgiu, kadangi tai kultūrinės ir etninės įvairovės atspindys visuomenėje ir kuriai yra būtina pagarba bei jos nuostatų pripažinimas. Ši vertybė ir socialinio sąmoningumo

išraiška, kaip apibūdinama minėtų autorių, privalo būti nuolat ugdoma ir „skiepyjama” visuomenėje, nes tik tokiu būdu galima išvengti tolerancijos stokos, diskriminacijos apraiškų ir kitų kultūrinių, socialinių ar kito pobūdžio problemų, galinčių sukelti jų kelias vienu metu.

Tolerancijos ugdymas tautinių mažumų atžvilgiu turi formuoti tautinę savigarbą, pakantumą tautinėms mažumoms, garantuoti laisvės ir demokratinių idėjų plėtrą. Tai akcentuoja ne tik lietuvių autoriai: G. Paltanavičiūtė (2005), D. Janušauskienė (2013), tačiau ir užsienio: N. Denson (2009), J. F. Dovidio, S. L. Gaertner, T. Saguy (2009), I. Prizel (2007).

Atlikus įvairių autorių tolerancijos sąvokos apžvalgą pateikiama jas apibendrinanti 1 lentelė, kurioje išryškunami esminiai bruožai.

1 lentelė. **Tolerancijos sąvokos esminiai bruožai ir juos išskiriantys autoriai**

Autorius (metai)	Tolerancijos sąvokos bruožai
Salickaitė-Bunikienė (2005)	Žmoniškumas, kultūringumas, pagarba, žinios ir atvirumas
Žilionis (2005)	Vertybė, socialinis sąmoningumas
Miller (2005)	Vertybė, sąmoningas pasirinkimas, pakantumas
Paltanavičiūtė (2005), Janušauskienė (2013)	Tautinė savigarba, pakantumas
Denson (2009), Dovidio, Gaertner, Saguy (2009), Prizel (2007)	Pakantumas, laisvės ir teisės

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tolerancija priskiriama vienam svarbiausių ir aktualiausių vertybių tyrimų objektų. Dažniausiai šių tyrimų tikslas būna nukreiptas į tyrinėjimus, siejamus su požiūriu į socialines grupes, išsiskiriančias nuo dominuojančios daugumos kultūroje, įvairias problemas. Todėl vis dažniau tokia kryptimi yra tyrinėjamos „tautinės mažumos (pastatymo džiūtinimom tūp tūtinės mažumos, patrinčios n v s d t g mą s vo š l s vyr sybės požūrį); s ks nės mažumos; įv r os so nės tsk r t s gr pės, tok os k p v rgš , b vę k l n ; dažnai tyrimų objektu tampa moterys, kaip socialinė grupė, kurių padėtis modernioje visuomenėje vis labiau ima prieštarauti tradicinei lyčių sampratai visuomenėje, ir t. t. Kadangi visuomenė darosi vis įvairesnė, požiūris į kitokią poziciją, išvaizdą ar gyvenimo būdą tampa nepaprastai svarbiu indikatoriumi, rodančiu visuomenės brandą“ (Janušauskienė, 2013, p. 423). Kaip matoma, remiantis nurodytomis vertybinių tyrimų kryptimis ir tautinių mažumų problemų dominavimu jose teigtina, kad tolerancija atspindi bendrą šalies išsivystymą, skatina demokratiją ir formuoja socialinį identitetą.

Vertinant tolerancijos turinį ir reikšmę tautinių mažumų atžvilgiu tikslinga išskirti tolerancijos rūšis (2 lentelė). Visos tolerancijos rūšys yra svarbios tautinių mažumų atžvilgiu, nes

apima įvairias kryptis: moralinę pareigą, politinius ir teisinius aspektus, jų realizavimo būtinybę, esmines žmogiškąsias vertybes, žmogaus laisves. Dėl šių priežasčių teigtina, kad tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu yra junginys įvairiausių jos išraiškos formų ir yra savitikslių.

2 lentelė. Tolerancijos rūšys ir jų turinys

Tolerancijos kryptis	Turinys
Politinė	Pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių realizavimas
Socialinė	Lygybė visose socialinio gyvenimo srityse
Moralinė	Privataus gyvenimo užtikrinimas
Religinė	Galimybė rinktis tikėjimą ir pagarba jiems
Juridinė	Teisinės visuomenės pagrindas
Kūrybinė	Galimybė realizuoti savo mintis ir idėjas, kurti
Minties	Laisvė išsakyti, išklaudyti ir išreikšti
Skonio	Galimybė rinktis tai, kas patinka

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Deveikienė, Manelis (2004, p. 71)

Analizuojant tolerancijos sąvoką labai svarbu akcentuoti tai, kad ji labai dažnai yra tapatinama su pakantumo sąvoka. Tai galima pastebėti ir minėtų autorų (Jūnšėskienė, 2013; Danson; 2009; Dovėdė, Gėrtė, Šėgė, 2009; Millė, 2005) pabrėžimųos Šių dviejų sąvokų panašumą galima identifikuoti remiantis viena svarbiausių vertybių– pagarba, kuri skirta mąstančiam savaip, turinčiam savo požiūrį ir nuomonę apie daugelį dalykų. Taip pat socialinės ir kultūrinės normos visuomenėje tarsi įpareigoja žmones priimti jų atžvilgiu nepriimtinius, nenaudingus dalykus. Tačiau jei žmogus pakenčia savo oponento nuomonę bei jo pažiūras, tai lyg ir atsisako savųjų, priima kitų tiesas kaip savąsias, tačiau ne visada tai gali būti teisingas sprendimas (Kamphaus, 2004). Ypač tolerancijos sąvokos tapatumą nepakantumui akcentuoja G. Paltanavičiūtė (2005, p. 19). Pasak šios autorės, tolerancijos ir pakantumo sąvokų sugretinimas yra grindžiamas tuo, kad abu reiškiniai dažniausiai sukelia neigiama išankstinė nuomonė, kurią neretai suformuoja netiksli žiniasklaidoje platinama informacija. Vadinasi, teigtina, kad žiniasklaida, neatlikdama ugdomosios funkcijos, labai dažnai formuoja prieštarinę nuostatą, todėl, kaip kintojis ir kultūrinis tyrėjas (Antėnė, 2002; Šėvė, 2004; Jūnšėskienė, 2013), tolerancija ir pagarba kitiems žmonėms užima nekintamą vietą visuomenės vertybių hierarchijoje: Šių savybių diegimas ir ugdymas privalo tapti ne tik švietimo ir ugdymo įstaigų vertybių sudedamąja dalimi, tačiau ir neatskiriama žiniasklaidos eskaluojama tematika. G. Paltanavičiūtės

mintims ir tolerancijos sąvokos sąsajoms su tapatumu pritaria ir D. Antinienė (2002, p. 103), kuri atlikto tyrimo metu remiasi ypač gaja natūralumo bei tautiškumo savaimingumo idėja. Autorė konstatuoja, kad asmuo negali rinktis tautybės, ji įgijama gimstant. Tautiškumas įsitvirtina asmens sąmonėje su bendravimu, kalba, kultūrinių tradicijų pažinimu ir kt. dalis asmenų tiki, kad jie priskiriami būtent tam tikrai tautinei bendrijai, o kitiems jų tautiškumas visiškai nerūpi. Tačiau labai svarbu akcentuoti tai, kad vis dėlto pakankamai didelei daliai asmenų, bandančių rasti savąjį Aš, kyla su tautiškumu ir priklausymu tam tikrai tautinei mažumai susiję klausimai. Remiantis šios autorės mintimis teigtina, kad labai tampriai tolerantiškumas ir tolerancijos ugdymas susijęs su tapatumu, kuris tarsi garantuoja priklausymą konkrečiai tautinei mažumai. Šis priklausymas yra nulemiamas tautybės, kilmės, kalbos ar kitų tautą apibrėžiančių požymių.

Pasak lietuvių autorės A. Dumčienės (2004), tolerancija– „tai būdas prisitaikyti ir realizuoti savo galimybes, būdas būti pačiam ir leisti būti kitiems, būtina sąlyga kūrybiškai tobulėti individualioje ir visuomeninėje plotmėje“. Tuo tarpu kita lietuvių autorė L. Duoblienė (2009) pabrėžia tolerancijos sąvokos sąsajas ne tik su tapatumu, tačiau ir kita sąvoka– „daugiakultūriškumu“ bei išryškina gretutines rasizmo ir socialines problemas. Tai atitinkamai siejama su tolerancijos ugdymo svarba ir tuo, kad pedagogika turi persiimti daugiakultūriškumo idėją. Daugiakultūriškumas kiekvienoje visuomenėje turėtų būti aktyvus politine prasme, nesitaikstyti su kryptingu socialinių tapatumų formavimu ir nesitenkinti socialinių kompetencijų bei tolerancijos ugdymu.

Toleranciją labai svarbu ugdyti, nes, kaip pažymi B. Denmark (2000), „tolerancija gali būti suprantama kaip politinė, socialinė arba moralinė vertybė, ir kiekvienoje šių sričių ji gali būti kildinama iš skirtingų poreikių ir įgyti specifinių bruožų, todėl tautinių mažumų atžvilgiu tai tampa ypač ryšku dėl jų savitumo ir bruožų“. Bet kyla ir kita gretutinė problema: toleranciją galima traktuoti ir kaip tam tikrų kompetencijų visumą, sudarančią prielaidas asmeniui normaliai funkcionuoti įvairialypėje visuomenėje ir vertinant tautines mažumas.

Tolerancijos ugdymo svarbą tautinių mažumų atžvilgiu, remiantis V. Čekmon (2001) ir I. Prizel (2007), išryškina tai, kad nei vienas demokratinės visuomenės pilietis negali tobulėti be bendravimo, tarpusavio bendradarbiavimo su tautinės mažumos atstovu. Bendraujant ugdomi, atsiskleidžia žmogaus vertybiniai polėkiai bei pačios vertybės. Šis bendravimas su tautinėmis mažumomis ir jų atstovais reikalauja puoselėjimo, ugdymo ir nuolatinės priežiūros. Netinkamai ugdant tolerantiškumą galima labai greitai prarasti elgesio kultūros modelį. Tai grubus, netaktiškas, jokių normų bei gerų manierų nepaisantis elgesys. Darni ir tolerantiška asmenybė supranta kitus, jaučia sau ir kitiems pagarbą bei moka savo mintis ir jausmus tinkamai išreikšti, prisirenka sau tinkamas vertybes. Tolerancija, kaip pažymi I. Balčiūnienė ir N. Mažeikienė (2010, p. 41), labai svarbi tuo, kad suformuoja pagarbą kitoniškumui ir prielaidas dialogiškumo nuostatos

atsiradimui. Todėl teigtina, kad tolerancijos ugdymas tautinių mažumų atžvilgiu labai prisideda prie atlaidesnio požiūrio į kito pasirinkimus formavimą, perteikia žinias apie „kitokius“. Dėl šių priežasčių svarbu, kad tolerancijos ugdymo procesas būtų efektyvus ir tai būtų galima įvertinti. Šis vertinimas gali būti atliekamas pagal tolerancijos ugdymo kriterijus, siejamus su emocinio, kognityvinio, praktinio vertybių internacionalizacijos lygmenų sistema ir penkis tolerancijai artimo altruizmo posistemio lygmenis, kuriuos apibrėžia šie kriterijai (Lileikis, 2007, p. 25):

- „žinios apie altruizmą (kriterijus– altruizmo prasmės sąvokimas);
- požiūris į altruizmo prasmę (kriterijus– altruizmo prasmės, jo svarbos gyvenime sąvokimas);
- emociniai altruizmo išgyvenimai (kriterijus– pozityvių su altruistiška veikla susijusių jausmų patirtis);
- ryžtas (siekis) prosocialiai elgtis (kriterijus– noras, polinkis prosocialiai elgtis, patyrus pozityvių emocijų altruizmo išgyvenimų);
- prosocialus elgesys (kriterijus– dalyvavimas altruistiškoje veikloje)“.

Remiantis šiais vertinimo kriterijais galima nustatyti kompetencijos ugdymo reikšmingumą tam tikram reiškiniui/objektui, todėl taikytini ir tautinių mažumų atžvilgiu.

Apibendrinant galima teigti, kad tolerancija moksliniuose šaltiniuose yra priskiriamas esminių žmogaus teisių ir pamatinių laisvių pagarbai, kuria yra siekiama teisingumo ir nešališkumo, kiekvieno asmens nuomonės gerbimo, tų pačių kriterijų taikymo suteikiant socialines ir ekonomines galimybes. Išanalizavus įvairių autorių pateiktas tolerancijos sąvokas galima teigti, kad jos apima šias pagrindines reikšmes: leidimą kam nors įvykti / būti, kieno nors pakantumą / priėmimą, kitos nuomonės gerbimą ir pripažinimą. Labai dažnai ši sąvoka tapatinama su pakantumu, tačiau jis yra tik tolerancijos dedamoji, pagrindinis motyvas. Tolerancija yra pagrindas diskriminacijos eliminavimui ir prielaida fundamentaliųjų bendražmogiškųjų vertybių ugdymui. Todėl tolerancijos ugdymo svarba išryškėja tautinių mažumų atžvilgiu, kadangi užtikrina demokratiškumo ir daugiakultūriškumo principų efektyvų realizavimą visuomenėje.

1.3. Tolerancijos lygmuo šiuolaikinėje visuomenėje tautinių mažumų atžvilgiu

Asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, kultūrinės teisės yra labai dažnai pažeidžiamos visuomenėje. Tai sąlygoja menkas tolerancijos lygmuo, todėl apžvelgus mokslinius šaltinius ir žiniasklaidoje pateikiamas aktualijas, galima teigti, jog daugiausia problemų kyla dėl švietimo sistemos, kalbos, religijos ir socialinių taisyklių (Jūnšėskienė, 2013; Ermonienė – Varnė, 2011; Okunavičiūtė – Neverauskienė, 2011).

Nors Lietuvoje veikia ne tik valstybinės, bet ir privačios mokyklos, kuriose dėstoma ne

lietuvių kalba, tačiau Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 30 str. reglamentuoja teisę mokytis valstybine ir gimtąja kalba. Kai kurioms bendrijoms yra sunku mokytis kartu su kitais, mokytojai ne visada supranta ir vienodai žiūri į asmenis, kurie yra kitos tautybės. Be to, pasak LR Seimo Jungtinių tautų vystymo programą (2005), tautinių mažumų švietimo sistema Lietuvoje yra viena geriausių Europoje, tačiau ateityje tikslinga būtų ugdymo procese objektyviai perteikti informaciją apie tautines mažumas bei formuoti daugiakultūrinį jų pažinimą.

Kyla problemų ir siejamų su tautinių mažumų kalbomis. Turbūt daugiausiai atgarsio Lietuvoje susilaukė kalbos problema, susijusi su lenkais gyvenančiais Lietuvoje. Konflikto priežastimis tapo naujas LR Švietimo įstatymas ir jame numatytas asmenvardžių rašymas įvairiuose oficialiuose dokumentuose ir gatvių pavadinimų keitimas. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 11 str. įpareigoja šalis stengtis tose vietose, kur gausiai ar tradiciškai gyvena tautinės mažumos, „visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus <...> daryti ir mažumos kalba“ („Apie ką tyli tautinių mažumų gynėjai“. Prieiga internete), bet atsiranda priešprieša, nes pagal LR Valstybinės kalbos įstatymą, valstybėje – įvairiuose viešuose žymėjimuose turi būti naudojama valstybinė kalba, t. y. lietuvių kalba. Todėl, kaip pažymima straipsnyje „Apie ką tyli tautinių mažumų gynėjai“ (Prieiga internete), lieka „tik apgailėstauti, kad Lietuvos valdžia, turėdama tokius iškalbingus tyrimų duomenis, taip ilgai nesiėmė priemonių lietuvių kalbos mokymui tautinių mažumų mokyklose stiprinti. Galima ginčytis, ar naujoje LR Švietimo įstatymo redakcijoje numatytos priemonės yra veiksmingos ir pakankamos. Suprasti tautinių mažumų atstovus, kurie asimiliaciją tapatina ne su supanašėjimu, o su tapatybės pradimu,– irgi galima. Tačiau girtis ir įrodinėti, kad tautinių mažumų švietimas Lietuvoje buvo geriausias pasaulyje, todėl keisti jo nereikėjo, tikrai neverta. Ženklių, kad tokia švietimo politika turėjo tautines mažumas diskriminuojantį užtaisą, yra daugiau nei pakankamai“.

Nors anksčiau kildavo didelių konfliktų dėl pasirinktos religijos, dabar tautinių bendrijų pasirinkta religija Lietuvoje yra pakankamai teigiamai vertinama, leidžiama laisvai išpažinti, tai kuo tiki. Daugiausiai diskriminacijos, kaip rodo atlikti tyrimai (Kębzarskų 2012; Okėnėvėčūtė–Nėvėrėskėnė, 2011; Žėnėnė, 2005 ir kt.), sėkėkė žydų bėndrėomenės, yra niokojami žydų paminklai, kapinės, rodoma didelė nepagarba jų tikėjimui ir pačiai bendrijai. Vertinant iš socialinės pusės, daugiausia problemų kyla dėl tautinių mažumų nedarbo, o taip yra todėl, kad sąlygas tautinių mažumų asmenims, kad jie lengviau galėtų integruotis į darbo rinką.

Galima teigti, jog Lietuva yra tikrai pakankamai tolerantiška kitų tautinių mažumų atžvilgiu. Asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, turėdami savo tautos tradicijas, skirtingus požiūrius, praturtina Lietuvos kraštą. Taigi, tautinėms bendrijoms gyventi Lietuvoje yra skiriamos tikrai palankios sąlygos.

Lietuvoje, kaip demokratinėje valstybėje, tautinių mažumų teisių apsauga yra užtikrinama

įstatymais, tarptautinėmis sutartimis ir konvencijomis pagrįstais valstybės įsipareigojimais. Nuo 2010 m. sausio 1 d. Tautinių mažumų reikalais rūpinasi LR kultūros ministerijos tautinių mažumų reikalų skyrius, kuriam pavesta vykdyti šias funkcijas (Kuzbovska, 2012):

- rengti teisėkūros Lietuvos tautinių mažumų klausimais apžvalga, teikti pasiūlymus dėl teisės aktų priėmimo;
- analizuoti tautinių santykių raidą Lietuvoje, teikti Vyriausybei rekomendacijas dėl valstybinės tautinių mažumų politikos tobulinimo;
- kaupti ir analizuoti informaciją apie Lietuvos tautinių mažumų;
- rengti tautinių mažumų kultūros problemų sprendimo programų įgyvendinti;
- palaikyti ryšius su Lietuvos tautinių bendrijų organizacijomis bei mažumomis, „remiantis įstatymų nustatyta tvarka iš dalies finansuoti svarbiausias jų veiklos programas“;
- inicijuoti viešosios nuomonės tyrimus tautinių mažumų klausimais;
- bendradarbiauti su vykdomosios valdžios ir savivaldos institucijomis sprendžiant tautinių santykių problemas Lietuvoje;
- vykdyti tarptautinių sutarčių įsipareigojimų tautinių mažumų srityje įgyvendinimo priežiūrą.

Vienintelė problema yra ta, jog šiuo metu Lietuvos Respublikoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių ir laisvių apsaugą. Iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo priimtas tautinių mažumų įstatymas, kuris buvo laikinai pratęstas ir nustojo galioti 2010 metų sausio 1 dieną. Kaip akcentuoja V. Beresnevičiūtė, M. Frėjūtė – Rakauskienė (2016) ir R. Dikšaitė (2015) Lietuvos Respublika yra ratifikavusi svarbiausias tarptautines sutartis žmogaus teisių apsaugos srityje, taip pat ir Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Šios konvencijos nuostatos yra tapusios sudėtine Lietuvos teisinės sistemos dalimi. Asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisės yra užtikrinamos remiantis Konstitucija, Lygių galimybių, Švietimo, Nacionalinio saugumo pagrindų, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais.

Nors Lietuvos Respublikos Konstitucija ir nėra laikoma ypač palankia tautinėms mažumoms, tačiau jų egzistavimui būtinos nuostatos – lyginant ir tarptautiniu mastu – joje yra įtvirtintos. Paminėtina tai, kad Konstitucijoje nėra specialaus skirsnio, skirto tautinėms mažumoms. Tačiau „šiam kontekste svarbi Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies nuostata, kurioje yra įtvirtinta, jog negalima varžyti žmogaus teisių ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“ (Tautinė ir kultūrinė įvairovė. Prieiga internete).

Tautinių mažumų padėtis Lietuvoje atitinka tarptautinius standartus. Svarbi tautinių mažumų veiklos dalis yra tradicijų, papročių puoselėjimas, kultūrinė veikla (Čekmon, 2001).

Tautinės bendrijos turi chorus, meno kolektyvus, ansamblius. Jie koncertuoja įvairiuose tautinių mažumų meniniuose festivaliuose, tėvynėse, vyksta į tarptautinius koncertus (Ranonytė, 2006). Tokiu būdu puoselėjama tautinis savitumas, laisvalaikis praturtinamas. Be to, kitų tautybių gyventojai susipažįsta su tautinių mažumų menu, kultūra.

Vilniuje yra įsteigti tautinių bendrijų namai (toliau - TBN), kurie skirti tautinių mažumų kultūrinei, šviečiamajai veiklai. Juose yra įsikūrę labai daug tautinių bendrijų. TBN susirinkusios tautinės bendruomenės gali daryti konferencijas, koncertus, muges, parodas ir daug kitų dalykų, taip susirindamos bendruomenės kaupia knygas savo gimtąja kalba, puoselėja savo tautos tradicijas ir papročius tuo dalinasi o kartu ir šviečia kitus bendrijos narius.

Kultūrinės teisės, kurios yra traktuojamos kaip programinės, palaipsniui realizuojamos ir kurias įgyvendinant reikalingi valstybės veiksmai ir išlaidos, yra būtinos siekiant šiuos bruožus išsaugoti ir puoselėti. Kultūrinių teisių paskirtis yra užtikrinti asmens orumą, integruoti asmenį į visuomenės gyvenimą, nes „atsidūrę žemiau tam tikros kultūrinės ir socialinės gerovės, išsilavinimo ribos, žmonės paprasčiausiai negali dalyvauti visuomenės gyvenime kaip piliečiai, juo labiau kaip lygūs piliečiai“ (Tautinė ir kultūrinė įvairovė. Prieiga internete). Todėl galima teigti, jog asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, būtent kultūrinės teisės Lietuvoje yra pažeidžiamos mažiausiai, Lietuvoje visi asmenys yra lygūs, visiems stengiamasi padėti puoselėti savo kultūrą, tradicijas, religiją. Visas pažeistas teises, valstybė stengiasi atsatyti, visos teisės vienodai svarbios.

Mūsų visuomenėje labiau diskriminuojamos ne kultūrinės ar apskritai teisės, bet pačios tautinės bendrijos (Lileikis, 2007). Lietuvos kultūros politika grindžiama Lietuvos Respublikos konstitucija (toliau LR Konstitucija), taip pat Lietuvos Vyriausybės veiklos programomis. „Vienas iš svarbesnių kultūros politikos uždavinių yra remti Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrą ir švietimą“ (Deveikienė, Manelis, 2004). Valstybė, remdama savo tautines mažumas, turi vadovautis šiais žodžiais: įvertinti, sudaryti, puoselėti, skatinti ir remti.

LR Konstitucija yra svarbiausias teisės aktas, kuris reguliuoja Lietuvos piliečių ir tautinių mažumų teises ir pareigas, Vyriausybė taip pat stengiasi prisidėti prie tautinių bendrijų teisių apsaugos kurdama veiklos programas, kurių dėka, tautinės mažumos yra integruojamos į tam tikras sritis, labiau žinomų įstatymų, kurie reglamentuotų būtent tautinių bendrijų buvimą Lietuvoje nėra. Labiausiai laukiamas yra tautinių bendrijų įstatymas, kuris jau buvo priimtas, bet neteko galios.

„Žmonija keitėsi, keičiasi ir keisis. Žmogaus noras priskirti save vienai ar kitai bendrijai natūralus, todėl jis visuomet save kažkam priskirs. Ateis laikas, kai daugelis žmonių save priskirs kontinentinėms (europietis, azijietis, afrikietis...), planetinėmis (žemietis, marsietis, jupiterietis...) ir kitoms bendrijoms“ (Globalizacija ir tautinės bendrijos. Prieiga internete).

Pažeidžiamiausia ir pati prasčiausia yra romų (čigonų) padėtis. 1989 m. pagal Lietuvos

gyventojų surašymo duomenis, šalyje gyveno 2 718 romų. Ši grupė išsiskiria bendrame šalies kontekste dėl jos realios situacijos bei situacijos vertinimo. Jiems kyla diskriminacijos, nepakantumo, sveikatos apsaugos, būsto ir kitų problemų. Ir nors „buvo vykdoma Vyriausybės patvirtinta romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000-2004 metų programa, žmogaus teisių stebėjimo instituto atlikto tyrimo duomenimis, realiai padėtis pasikeitė nedaug, integracijos pastangos kai kuriose srityse liko nesusietos ir neturėjo viena kitą papildančio poveikio, o dauguma joje identifikuotų problemų išliko (Žmogaus teisės Lietuvoje, 2005, p. 297-298). Ši etninė grupė pasaulyje yra garsi savita istorija, papročiais, kartoms perduodama nerašyta kalba. Ši grupė siekia išlaikyti savo tautinį identitetą ir yra laikoma itin uždari, kas lemia jos izoliaciją.

Didelę problemą sukelia žemas romų išsimokslinimas, jų pačių mažas noras integruotis į visuomenę ir dalyvauti visuomeninėje gyvenime (Pitrėnaitė, 2009; Okunavičiūtė – Neverauskienė, 2011). Interneto platybėse galima perskaityti daug įvairių straipsnių, daug intervių, kurie susiję su romų tautybės mažumomis. Romų diskriminacija išlikusi nuo senų senovės. Oficialiai ši žmonių grupė turi tas pačias teises bei galimybes, kaip ir kiti Lietuvos žmonės, tačiau jos vertinimas visuomenėje turi tam tikrų stereotipų. Dažniausia problema, su kuria susiduria romų tautybės mažumos, tai švietimas ir sunkumai darbo paieškose (Duoblienė, 2009). Mokyklose, šios tautinės bendrijos vaikai dažnai būna pašiepiami ne tik bendraamžių, bet ir pačių mokytojų, su romų vaikais elgiamasi kaip su „stigmatu“ (Stankas, 2003; Dvorkinė, Manelis 2004). Daug kur su romų tautybės žmonėmis elgiamasi kaip su žemesnio luomo atstovais.

Lietuvoje yra labai mažai romų, kurie turi darbus, o jei ir turi, tai toks darbas dažniausiai būna nelegalus. Darbdaviai neigiamai žiūri į pastaruosius, vengia jų, galima sakyti, kad netgi prisibijo. Visą tai susiformavo dėl to, kad pati „čigonų“ bendruomenė elgiasi antisuomeniškai: palaiko nusikalstamą veiką, turi žema kultūrinį išsilavinimą ir nesistengia parodyti nei noro, nei pastangų, kad kažką pakeisti savo gyvenime (Beresnevičiūtė, Frėjūtė – Rikškinė, 2016; Balčiūnienė, Mažeikienė, 2010). Visuomenėje iki šiol nusistovėjęs stereotipas, jog visi romai užsiima narkotikų platinimu, vagystėmis, žudynėmis. Didžiulė jų tautos problema yra jaunos merginos, kurios negali susirasti padoraus darbo ir apimtos skurdo bei nevilties, pardavinėja savo kūną. Jos žemina save, tačiau neranda būdo kaip kaupti žsdirbtą (Čikmėn, 2001; Kzbrskė 2012). Romų tautoje yra moterų, kurios vaikšto aplink didžiuosius prekybos centrus, kitas žmonių susibūrimo vietas ir siūlosi paburti, arba tiesiog prašo išmaldos, tačiau retas praeivis joms paaukoja. „Didžioji dalis „čigonų“ tautybės žmonių gyvena labai prastomis sąlygomis, jų buveinės neretai vadinamos lūšnynų rajonais“ (Janušauskienė, 2013). Romai, izoliuodamiesi ir gyvendami izoliacijoje tarsi sudaro savitus getus.

Kita pažeidžiama tautinė mažuma yra lenkai, jų Lietuvoje yra netgi 6,6%. Per pastaruosius metus Lietuvoje netrūko diskusijų ir skandalų, susijusių su lenkų tautine mažuma, reikėtų atkreipti

dėmesį į tai, jog visi nesutarimai kilo iš Lietuvoje gyvenančių lenkų pusės. Lenkai buvo nepatenkinti nauju švietimo įstatymu. Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos inicijuotą įstatymą nuo 2011 metų rugsėjo mėnesio tautinių mažumų mokyklose yra privaloma dėstyti lietuviškai istorijos, geografijos, pasaulio pažinimo ir pilietiškumo pagrindų pamokas. Taip pat nutarta, kad 2013 metais tautinių mažumų mokyklų mokiniai kartu su lietuviškų mokyklų abiturientais laikys lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą. Dėl nutarimo įvesti minėtų dalykų lietuvišką dėstymą lenkiškų bendruomenių atstovai suskubo apkaltinti lietuvius diskriminacija (Tautinės mažumos: nuo konfliktų iki integracijos. Prieiga internete). Taipogi kilo daug ginčų dėl topografinių vietovardžių rašybos ir asmenvardžių rašymo oficialiuose dokumentuose. Įdomus pastebėjimas, kad šį konfliktą daugiausia eskalavo ne tautinių mažumų bendruomenės, o konkrečiai lenkams Vilniaus krašte atstovaujanti politinė struktūra.

Tolerancijos ribų tautinių mažumų atžvilgiu nustatymas „teoriškai nėra keblis problema. Lietuva turi dokumentais fiksuotas žmogaus teises, egzistuoja visiems žmonėms bendros vertybės. Bet konkrečiais atvejais, kai Vyriausybė imasi nustatyti tolerancijos ribas pagal valstybių konstitucijas, atsiranda keblumų“ (Juozokienė, 2002). „Nepripažįstama teisėmis skelbti pažiūras ir daryti veiksmus, kurie prieštarautų visiems žmonėms bendroms vertybėms, dorovės principams ir pilietinėms laisvėms, kliudytų visuomenės pažangai (Salickaitė – Bunikienė, 2005). Netoleruojamas neprofesionalumas, nemokšiškumas, taip pat žemo lygio žinojimas“ (Ranonytė, 2006). Be abejonės netoleruotinas ir kvailumas.

„Neribota tolerancija ima pati sau prieštarauti, todėl tenka ją apriboti. Neribota tolerancija veda į tolerancijos išnykimą. Kiekvienoje visuomenėje yra vertybių hierarchija, kuriai sergėti įvedami draudimai, prievarta, neleidžianti daryti to, kas naikintų vertybes. Reikšmingiausi draudimai įtvirtinami konstituciškai“ (Pūlynas 1991; Mūllė, 2005). „Taigi, laisvė yra kontroliuojama. Jei laisvės kontrolės nebūtų, jei laisvė būtų niekaip neribojama, tai ji pati save sunaikintų. Kai žmonės turi lygias įstatymų garantuotas teises, jų laisvės negali būti beribės, nes, individams bendraujant, privalu atsisakyti kai kurių pretenzijų bei laisvių, kurios neracionalios, kliudo visuomenės, o kartu ir individo sklaidai pažangos linkme. Šiai sklaidai garantuoti visuomenė numato ir prievartą ir bausmes už pretenzijų neribojimą. Nesant draudimų už jų nesilaikymą, įvairios gyvenimo sritys taptų chaotiškos“ (Dovidio, Gaertner, Saguy, 2009). Dėl pozityvių apribojimų kuriamas gėris, silpninamas individualus ir grupinis nemoralumas, asocialumas bei kitos deformacijos.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje tautinių bendrijų kultūrinėms teisėms dėmesio skiriama pakankamai daug. Apie vienu teisių problematiškumą bei to problematiškumo sprendimą kalbama dažniau, apie kitų - rečiau, bet mūsų šalyje visos teisės ginamos ir saugomos. Dažniausiai yra pažeidžiamos lenkų ir romų kultūrinės teisės - teisė į mokslą, teisė į tinkamą moralės vystymą,

papročius, kalbos vartojimo. Galima teigti, jog nepagarba ir nepasitenkinimas kyla ne dėl šių bendrijų kultūrinių ar kitų teisių, bet dėl pačių bendrijų sudėčių (ypač tai liečia romų tautinę bendriją). Per daugelį metų, romų tauta užsitarnavo vagių, narkomanų, nusikaltėlių vardą, dauguma mano, visi šios tautos nariai yra nusikaltėliai ir niekas jų nenori priimti į visuomeninį gyvenimą.

2. ŽINIASKLAIDOS GALIA IR VISUOMENĖS UGDYMAS

2.1. Šiuolaikinės žiniasklaidos galia ir įtaka visuomenei

„Sparčiai besivystant informacinėms technologijoms ir nuolat keičiantis visuomenei, žiniasklaida taip pat patiria kaitos procesus, kurie ją pakeitė iš esmės, tačiau jos vaidmuo nepakito, kaip tik priešingai, jos vaidmuo išliko labai svarbus ir net žymiai padidėjo. Dėl savo gebėjimo paskelbti dalykus, kurie turėjo būti nutylėti ir nuslėpti nuo piliečių, žiniasklaida dažnai apibrėžiama kaip „sanitaras“, kuris paviešina žinomų žmonių, politikų ar institucijų sukčiavimus, veidmainiavimus ir melagystes“ (Frėjūtė – Rakauskienė, 2006). „Dažnai žiniasklaidos pagalbą yra atskleidžiami korupcijos atvejai ar kiti netinkami ir neetiški poelgiai žinomų veikėjų, kurie savo veiksmais susikompromitavo prieš visą visuomenę“ (Kamphaus, 2004). Žiniasklaida atskleidžia visuomenės gyvenimo bei politikos problemas.

Gana dažnai eskaluojamas žiniasklaidos poveikis visuomenei. Įprastai poveikis apibūdinamas teigiamai, tačiau pasitikėjimas šiuolaikine žiniasklaida mažėja.

Šiuolaikinę žiniasklaidą apibrėžti gana sunku. Pagrindinė priežastis yra ta, kad bėgant laikui kito jos vaidmuo. Be to, žiniasklaida apima įvairias struktūras, tipus, siejamus su skirtingais komunikavimo būdais, auditorija, veiklos specifika. Dėl minėtos priežasties mokslinėje literatūroje žiniasklaidos terminas apibrėžiamas labai įvairiai. Svarbiausia, apibrėžiant žiniasklaidos sąvoką, aprėpti kuo daugiau įvairių įstaigų, kurios perduodamos pranešimus naudoja technines priemones (Waever, 2002). Svarbu pabrėžti tai, jog šiuolaikiniame pasaulyje žiniasklaidos vaidmuo yra išties labai svarbus tiek politiniame, tiek ir visuomeniniame gyvenime (Madsen, 2006). Ypatingai žiniasklaidos vaidmuo išaugo pastaraisiais metais ir tapo aktyvia politinės ir visuomenės komunikacijos veikėja, kuri kartais yra panaudojama politinių asmenų, siekiančių tam tikrų tikslų (Šuminas, 2015). Todėl svarbu yra išsiaiškinti koku būdu politika tampa lygiaverčiu visuomenės ir žiniasklaidos santykio elementu, kuris jungia santykių grandinę į uždarą ratą: visuomenė – valdžia – žiniasklaida.

Žiniasklaidos priemonių skleidžiama informacija lemia vienokį ar kitokį veikimą ar neveikimą ir tai yra laikoma pagrindiniu šiuolaikinės visuomenės veiksmu. Šiuolaikiniam žmogui viena iš didžiausių mąstymo terpių yra kasdieną gaunama informacija, o jo svarbiausiais užsiėmimais tampa televizijos žiūrėjimas, radijo klausymas ir spaudos skaitymas, kur gauta informacija formuoja jo pasaulėžiūrą (Riel, Fombrun, 2007). Kadangi visuomenė nė dienos neapsieina be masinės komunikacijos priemonių, o labiausiai be televizijos, tai jų populiarumas ir poveikis yra gana didelis, ypač formuojant individo nuomonę.

Masinių informacijos priemonių skelbiama nauja, aktuali informacija suteikia galimybę

visuomenei suvokti tikrovę ir joje orientuotis, taip pat padeda jai suformuoti nuomonę apie tam tikrą įvykį (Pitrénaitė, 2009). Taip pat vertėtų pažymėti ir tai, jog žiniasklaida prisideda ne tik prie viešosios nuomonės formavimo, bet ir prie visuomenės vertybių formavimo bei veikia jos pasaulėžiūrą. Kadangi pati visuomenė, dėl laiko ar noro stokos, nėra pati suformavusi savo pasaulėžiūros, ji automatiškai priima tą, kuri yra lengviausiai įsisavinama ir jau suformuota žiniasklaidos. Žiniasklaida, naudodamasi tuo, kad žmonės perima jos pasaulėžiūrą, gali manipuliuoti jų nuomonę ir mintimis, tokiu būdu perima galią į savo rankas, užversdama visuomenę masinę informaciją, kuri sukelia šoką, pereinantį į nesuskalbėjimą (Juozukienė, 2002). Tai suskaido visuomenę ir priverčia žmones pasijausti vienišiams ir abejingiems kitiems.

Pasak L. Bielinio (2005, p. 24), ryški tendencija, kai „komunikavimas pasireiškia ne dialogo forma, bet kaip monologai, nukreipti į niekur. Kultūros pasireiškimui adresato nebereikia. Visuomenė ar masės tokios yra todėl, kad jos vienodos savo viešume, bet ne todėl, kad jos yra vienodi ir aktyvūs bendrų kultūros vertybių vartotojai. Esant pasirinkimo laisvei ir maksimaliai galimybei patenkinti savo poreikius, vartojimas netenka vertės. Masių kultūra XXI amžiuje išryškina naują tendenciją – masinę saviraiškos poreikį. Kadangi masinės komunikacijos ir visuotinio tiražavimo sąlygomis tai yra lengvai įgyvendinama, saviraiška įgyja estetizuoto triukšmo formą“. Visuomenės egzistavimą galima būtų apibūdinti, kaip samprotavimą be prasmės, teiginiu be argumentu ir paprasčiausiu komunikavimu be atsako. Iš to ir kyla išvada, jog masių komunikavimas nepadaro individų gyvenimo sudėtingesnio, bet kartu ir nepalengvina jo, kadangi dėl savo informacijos srautų dažnai verčia žmogų pasimesti tokioje informacijos gausoje. Tam pritaria ir S. Banducci bei A. H. Semetko (2003), kurie žiniasklaidą įvardijama, kaip visuomenės informavimo priemonę, kuri sugeba pateikti informaciją plačiam žmonių ratui. Dažniausiai žiniasklaidai yra priskiriamas radijas, televizija ir spauda, kuriems būdinga tai, jog jos pasiekia plačiąją visuomenę techninių priemonių pagalba.

Žurnalistikos enciklopedijoje (1997) terminas žiniasklaida apibūdinamas kaip:

- „organizuotas informacijos skleidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje“
- viešosios informacijos rengėjų, visuomenės informavimo priemonės;
- spaudoje paskelbtos publikacijos, perduotas radijo bei televizijos laidos“.

Nors yra daug žiniasklaidos sampratos aiškinimų, tačiau bendriausias ir visiems labiausiai priimtinas yra visuomenės informavimo priemonė, kuri suteikia informacijos piliečiams apie tam tikras valdžios institucijas ar jų valdžios atstovus, taip pat suteikia galimybę sužinoti apie įvykius pasaulyje. Būtina pabrėžti tai, jog elektroninė žiniasklaida sukuria vis didesnę konkurenciją spaudai (Būlinskis, 2005; Danson, 2009). Kūdingai tik visuomenė, tik informacinės technologijos vystosi sparčiai, tai ir visuomenės poreikiai ima didėti, todėl ji pradeda diktuoti naujas, labiausiai

sau priimtinas sąlygas. Dėl individų galimybės įsitraukti į virtualią interneto realybę, žiniasklaida gali netekti savo, kaip tarpininko tarp valdžios ir visuomenės vaidmens, kadangi būtent ten, virtualioje interneto realybėje, visi yra lygūs ir vienodai gali paveikti vienas kitą (Duoblienė, 2009). Todėl, tikėtina, jog tolimoje ateityje elektroninė žiniasklaida visiškai pakeis spaudą.

Žiniasklaida daro didelę įtaką žmonių nuomonės formavimui, dėl savo padėties ji turi galimybę manipuliuoti žmonių mintimis, pripiršdami savo suformuotą nuomonę, kurią individas priima kaip savo. Taip pat, žiniasklaida turi galimybę dėlioti faktus, įvykius ir nuomones savo pačios nuožiūra, todėl čia iškyla aktualus klausimas dėl tam tikrų stereotipų sklaidos. Kadangi žiniasklaida yra viena iš komunikacijos priemonių, tai ji netik skleidžia, bet ir palaiko nugludintas kasdienės sąmonės sukonstruotas stereotipines nuostatas (Pitrėnaitė, 2009, p. 207). Tačiau verta pažymėti tai, jog tiek spauda tiek ir visuomenės kasdienybė neapsieina be stereotipinių nuostatų. Nuo to, kaip bus apšviestas žiniasklaidoje tam tikras įvykis, priklausys ir žmonių politinis aktyvumas arba pasyvumas, kadangi žiniasklaida yra vienas iš pirminių šaltinių tų vaizdų, kurie yra mūsų galvose apie politiką, pasaulį ir kt. Todėl galima teigti, jog nuo to ką ir kaip žiniasklaida pateikia vienokią ar kitokią informaciją, nuo to ir priklauso ką visuomenė žino apie pasaulį ir kokią nuomonę turi konkrečiu atžvilgiu. Todėl tautinių mažumų atžvilgiu jos vaidmuo tik išryškėja. Vadinasi, galima išskirti tris žiniasklaidos poveikio visuomenei lygius (Balčytienė, Juraitė, Reingardė, 2008, p. 116):

- Kognityvus – tiesiogiai teikia nuostatas, vardija vertybes ir fiksuoja supratimą apie reiškinių.
- Afektyvus – formuoja nerimo ar džiaugsmo, baimės ar nusiramino jausmą, daro poveikį moraliniams vertinimams bei norą susitapatinti ar atsiriboti nuo aprašomojo objekto.
- Elgsenos – teikiama veiklos aktyvizacija arba jos stabdymas, konkrečių veiksmų provokavimas.

Žiniasklaidos vaidmuo visuomenės gyvenime pasireiškia per jos funkcijas. Dėl savo ypatybių žiniasklaida yra laikoma svarbia valstybės valdžios kontrolės institucija, kuri gali atlikti kontrolės funkciją tik tuo atveju, jei ji nėra priklausoma nuo valdžios struktūrų. Tačiau tai ne vienintelė funkcija, kurią atlieka žiniasklaida, yra dar ir šios nemažiau svarbios funkcijos (Balžekienė, Telešienė, Rinkevičius, 2008, p. 8):

- „Objektyvios informacijos pateikimas“;
- Politinės komunikacijos tarp piliečių ir valstybės užtikrinimas“;
- Politinė piliečių socializacija“;
- Informacijos apie tam tikros sritys raidą pateikimas“;
- Ekspertinės vertinimas“;
- Laisvalaikio, pramogos sritis“.

Dažniausiai pabrėžiamos žiniasklaidos pozityviosios – informacijos, kritikos ir kontrolės

funkcijos ir mažiau kalbama apie tuos žiniasklaidos aspektus, kurie turi neigiamą konotaciją, t. y. jų priklausomybė nuo rinkos konjunktūros, vidinė ideologija, stereotipiškas informacijos pateikimas (Auškalnienė, 2006). Žiniasklaidos funkcijos gali turėti įtakos tiek žmonių įsitikinimams, nuostatomis, tiek ir elgesio formavimui (Frėjūtė – Rakauskienė, 2012). Žiniasklaida formuodama viešąją nuomonę, gamina ir efektyviai platina masinį stereotipinį žinojimą.

Šiuolaikinėje visuomenėje žiniasklaida, o ypač internetas, funkcionuoja kaip politinio atstovavimo bei socialinės legitimizacijos instrumentas. Tačiau čia legitimumo lygmuo nėra vienodas, jis priklauso nuo auditorijos dydžio ir internetinio portalo populiarumo (Prizel, 2007). Pasak N. Frėjūtės – Rakauskienės (2006), žiniasklaida užverčia visuomenę informacija ir tai skatina žmones jau nebeatrinkinėti, kur yra tiesa, o kur melas, jiems tiesa yra tai, kas pateikiama konkrečiame straipsnyje ar tinklaraštyje.

Visuomenės vertybinės nuostatos ir požiūris į tam tikrus subjektus, šiuo atveju tai yra tautines mažumas, dažnai yra priklausomi nuo žinių, gaunamų iš žiniasklaidos priemonių, tačiau pvz. konkrečiu atveju, bendraujant su tautinės mažumos atstovu, kiekvienas individas, priimdamas sprendimą, vadovaujasi jau nebe žiniasklaida, o savo patirtimi ir žinojimu (Sprindžiūnas, 2004). Todėl ir iškyla tam tikras klausimas, kodėl visuomenė, būdama išsilavinusi ir gebanti atskirti tiesą nuo melo, taip stipriai pasitiki žiniasklaidą ir vadovaujasi tik jos pateikta informacija? Atsakymų į šį klausimą galima rasti aibę, pradedant nuo to, kad pats žmogus pasirenka tokį variantą, užuot išnagrinęs ir apmąstęs susiklosčiusią situaciją, jis pasirenka pasyvų būdą – priimti jau apdorotą ir kažkieno suformuluotą nuomonę. Tačiau čia vertėtų pridurti ir tai, jog visgi individas kartais ir neturi galimybių patikrinti informaciją ir yra priverstas tikėti tuo, ką jam pateikia žiniasklaida (Stankis, 2003; Šava, 2004).

Šiuolaikiniame pasaulyje visuomenė per įvairias žiniasklaidos priemones, nesvarbu ar tai radijas, televizija, laikraštis ar internetas, gali jungtis prie didelio žmonių kiekio aplink jį. Šiandien ypač svarbų vaidmenį atlieka internetas, kuris suteikia galimybę kiekvienam norinčiam prisijungti ir komunikuoti tiek su artimaisiais, tiek su nepažįstamais iš kitų užsienio šalių. Tačiau žiniasklaida nėra tik informacijos šaltinis, pateikiantis naujoves, įvykusias pasaulyje, taip pat, tai ne vien būdas komunikuoti su kitais visuomenės individais, tai taip pat ir sistema, kuri formuoja žmonių mąstymą, intelektą ir vertybes. Visuomenės būdas suvokti ir apmąstyti tam tikras svarstomas problemas yra taip pat žiniasklaidos nuopelnas.

Nereikėtų pamiršti svarbiausio vaidmens, kurį atlieka žiniasklaida visuomenės gyvenime – tai pramogų suteikimas (Račkauskaitė, 2010). Žmogus yra įpratęs po sunkios darbo dienos įsijungti televizorių ir pasinerti į pramogų pasaulį. Neretai vietoje intelektualios laidos arba žinių laidų yra pasirenkama pramoginė laida, teikianti lengvai suprantamą kiekvienam asmeniui

informaciją (Janušauskienė, 2013). Todėl galima daryti išvadą, jog pats žmogus pasirenka kokio pobūdžio laidas jis nori žiūrėti, kokią informaciją gauti ir kokiomis žiniasklaidos priemonėmis tikėti.

Apibendrinant galima teigti, kad žiniasklaidos priemonės yra vieninteliai šaltiniai, iš kurių visuomenė gauna informaciją. Todėl šiuo teiginiu ir galima būtų paaiškinti visuomenės pasitikėjimą žiniasklaida. Žmogus neturi galimybės apie tam tikrus įvykius pasaulyje ar net šalyje susižinoti pats, todėl pasitelkia žiniasklaidą, kuri pateikia informaciją kartu su savo pačios suformuluotą nuomonę. Individas, neturėdamas kitos išeities, priima ją ir laiko sava, tačiau neabejotinai, jei būtų turėjęs galimybę apie tai sužinoti asmeniškai, jo nuomonė galbūt žymiai skirtųsi nuo tos, kuri jam buvo pateikta. Taip pat, nemažiau svarbus aspektas yra žmonių nenuovokumas ir nesupratimas, žmogus pats nesuvokdamas tam tikros situacijos, priima žiniasklaidos jau suformuotą nuomonę ir pateikia ją kaip savo. Tačiau, nors žiniasklaida ir užima svarbią vietą žmonių gyvenime, pastaraisiais metais visuomenės pasitikėjimas ja ėmė sparčiai mažėti. Dabar visuomenė pradeda kritiškiau vertinti tai, kas jiems yra pateikiama. Viena iš priežasčių, kodėl mažėja visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida, tai jos subulvarėjimas, kuris priverčia susimąstyti beveik kiekvieną asmenį. Pastebima yra ryški tendencija tų laidų, kurios pateikia informaciją susijusią vien tik su skandalais, konfliktais, o intelektualiosios laidos yra mažai žiūrimos.

2.2. Tolerancijos ugdymas žiniasklaidoje: reikšmė ir fundamentaliosios problemos

Žiniasklaida tampa svarbia priemone, formuojant kiekvieno piliečio asmenybę, ugdant sveiką ir tolerantišką individą. Dėl šių priežasčių labai svarbu, kad žiniasklaidoje skleidžiama informacija padėtų suformuoti teigiamus veiksmo modelius, tautinių mažumų atžvilgiu skatintų ne tik susitapatinimo su jų atstovais procesą, bet ugdytų ir kritišką vertinimą, kaip dera elgtis ir kaip nedera. Pabrėžtina ir tai, kad skaitytojui viskas žiniasklaidoje turi būti pateikiama lengva, aiškia forma, kad informacija būtų nesunkiai įsisavinama ir neskatintų priešingų vertybių eskalavimo (Sprindžiūnas, 2004).

Šiandien tikra yra ne tai, kas tikra, o tai, ką žiniasklaida vaizduoja kaip tikrovę. Taigi, tolerancijos ugdymo žiniasklaidoje atžvilgiu galima išskirti tris svarbiausias funkcijas: patikėtinio (rekomendavimo) funkcija, universalumo funkcija ir integracijos funkcija. Visuomenei reikalingi išgalvoti patikėtiniai realiems objektams (asmenims, organizacijoms, pasiekimams, idėjoms), kurie tik tada turi įtakos, kai žiniasklaida sukuria jiems įvaizdį. Dėl to atsirado nauja profesija, kurios užduotis – kurti įvaizdį, tai ryšiai su visuomene, arba viešieji ryšiai (Norvilė, 2012, p. 87).

Vertinant žiniasklaidos vaidmenį tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu teigtina,

kad ji atlieka labai svarbias funkcijas (Berry, 1997; Prizel, 2007; Mažul, 2008):

Sudaro sąlygas dinamiškai visuomenės tolerancijos raidai. Šiuolaikinės žiniasklaidos būdai ir priemonės (interneto portalai, forumai, interaktyvios laidos ir kt.), kaip tolerancijos ugdymo praktikų katalizatoriai, turi įtakos ir bendrai sociokultūrinei raidai. Svarbu greta nacionalinės ar kultūrinės tolerancijos saugojimo programų sudaryti prielaidas kūrybiškai, tolerantiškai, demokratiškai visuomenės raidai. Tik tokiu būdu galima siekti kultūrinės harmonijos visuomenėje.

Suaktyvina komunikaciją ir informacijos keitimosi procesus. Tautinių mažumų atstovai būdami tarsi aktyvios sociokultūrinės platformos, sudaro prielaidas demokratiškam bendradarbiavimui, dėl to gimsta inovatyvūs sprendimai, įvairios interpretacijos ir konstruktyvūs dialogai, kurie ne visada turi tolerantiškumo apraiškų.

Inicijuoja pozityvius sociokultūrinius procesus, tai: saviugda, atvirumas, tolerancija ir kt. Taip kuria patrauklią ir visavertę socialinę aplinką.

Kuria patrauklų tautinės mažumos, bendrą šalies įvaizdį. Tolerancija – viena labiausiai vertinamų sociokultūrinių charakteristikų. Todėl šio potencialo sankaupos visada pritraukia dėmesį, o sprendžiamos aktualios problemos atskleidžia jų nagrinėjimo poreikį.

Suburia tautines mažumas. Intelektu sankaupos yra esminė prielaida kiekybinėms ir kokybinėms jų praktikoms. Tautinių mažumų atstovai, apimdami intelektualią idėjų ir informacijos sklaidos generavimo funkciją, yra pajėgūs suburti intelektualiausius ir aktyviausius tautinės mažumos narius, taip sukurdami patrauklią jų įvaizdžio formavimo terpę.

Į žiniasklaidą tolerancijos ugdymo atžvilgiu vis dėlto reikia žiūrėti ne tik kaip į ryšių su visuomene partnerį, bet ir kaip į tam tikrą specifinę publiką. Pagrindinės bendravimo su žiniasklaida formos yra interviu, pranešimai spaudai ir spaudos konferencija. Taip pat labai tautinių mažumų atstovai pateikia informacinį medžiagos rinkinį spaudai, parengia išsamų straipsnį.

Kaip pažymi daugelis autorių (Riel, Fombrun, 2007; Balčiūnienė, Mažeikienė, 2010), žiniasklaidos vaidmuo išryškėja tautinių mažumų atžvilgiu, nes tai yra labai svarbus įrankis kultūros perdavimo atžvilgiu. Šį specifiškumą lemia socializacijos proceso ir jo praktinių būdų skirtumai tautinių mažumų atžvilgiu. Dažniausiai šeimoje, antrinės socializacijos būdu – daugiausia per švietimo sistemą ir žiniasklaidą yra perduodami esminiai tautinių mažumų principai, kultūriniai aspektai.

R. Ercmonienė-Varnė (2011), analizuodama tolerancijos ugdymo ypatumus išryškino šios vertybės problematiškumą. Tai daroma, remiantis 1995 m. UNESCO priimta Tolerancijos principų deklaracija, kurioje yra labai aiškiai akcentuojamas netolerancijos plitimas, teisių ribojimas ir diskriminacija, nukreipta prieš tautines, etnines, religines ir kalbines mažumas,

pabėgėlius. Kaip matoma, tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu problematiškumas lemia ugdymo būtinybę: „šiuolaikiniame pasaulyje tolerancija socialiniu aspektu yra svarbesnė nei kada nors anksčiau dėl spartėjančios globalizacijos, integracijos, tarpusavio priklausomybės didėjimo, plataus masto migracijos ir kintančių socialinių modelių“. Tam pritaria ir G. Paltanavičiūtė (2005), kuri akcentuoja žiniasklaidos korektiškumą – žiniasklaidos bulvariškumą. Šiandieninėje visuomenėje žiniasklaida yra ypač stipri jėga, turinti didelę įtaką, formuojanti visuomenės nuomonę bei pasaulėžiūrą, kurianti naujus ar palaikanti senus etninius stereotipus. Etninės mažumos Lietuvos visuomenės informavimo priemonių arba ignoruojamos, arba į jas žiūrima nepalankiai – vaizduojamos kaip į visuomenės gyvenimą neintegruotos, kriminalizuotos, socialiai neapsaugotos. Tam pritaria ir L. Bilienis (2005), kuris žiniasklaidos vaidmenį, formuojant toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu, akcentuoja tik neigiamą reikšmę ir vaidmenį. Šie autoriai įvardija, kad proceso eigoje, kai yra priimama žiniasklaidoje pateikiama informacija, labai lengva forma yra įsisavinami stereotipai ir sunkiai įvertinama objektyvi informacija, negaunami duomenys, atitinkantys realybę. Todėl žiniasklaida tik kuria tam tikros tautinės mažumos įvaizdį, naudodama skirtingus poveikio lygmenis:

- kognityvinį (kai visuomenė yra veikiamas tiesiogiai, formuojamas supratimas apie konkrečią tautinę mažumą ir perteikiama jos charakteristika, tarsi savaime apibrėžianti visą tautinės mažumą, nekonkrečios toje situacijoje esančių tautinės mažumos atstovų);
- afektyvų (kai žiniasklaida siekia formuoti visuomenės emocijas tautinių mažumų atžvilgiu ir, remiantis esminėmis moralinėmis vertybėmis, daryti įtaką jų vertybėms);
- elgsenos (kai yra provokuojamas tam tikras elgesys tautinių mažumų atžvilgiu, manipuluojant sąlyginiu vertinimu).

Vis dėlto pabrėžtina tai, kad tolerancijos ugdymo žiniasklaidoje metu išskiriami keli svarbūs aspektai (Kamphaus, 2004):

- Sąmoningumas. Visos tautinės mažumos egzistuoja ir veikia visuomenėje. Todėl jų atžvilgiu tolerancijos ugdymą žiniasklaidoje galima laikyti viską, ką jie daro, nes bet koks veiksmas turi didesnę ar mažesnę poveikį visuomenei, didina suinteresuotumą.
- Visuomeninis interesas. Žiniasklaidoje pateikiama informacija apie tautines mažumas turi atspindėti tiek jų pačių, tiek ir visuomenės reikmes, o ne tik siekti naudos tautinei mažumai. Idealiu atveju tolerancijos ugdymo veikloje žiniasklaidos panaudojimas yra naudingas tautinėms mažumoms ir plačiau visuomenei.
- Dvipusė komunikacija. Tautinių mažumų atžvilgiu tolerancijos ugdymo žiniasklaidoje siekiama tarpusavio supratimo.

Apibendrinant galima teigti, kad visuomenė, remdamasi žiniasklaidos pateikiama informacija, dažniausiai susiformuoja nuomonę apie tautinę mažumą iš pateiktos informacijos ir

nešališkai neįvertinama esamos situacijos. Dėl šių priežasčių gaunamas rezultatas būna nesusijęs ir, net priešingai, nutolęs nuo tolerancijos ugdymo: suformuotos neigiamos ir bauginančios emocijos, negatyvūs stereotipai. Žiniasklaidos ir jos priemonių taikymas tautinių mažumų atžvilgiu siejamas su aktyvia informacine skaida per pranešimus ir publikacijas, darbą su žiniasklaidos priemonėmis, įvaizdžio formavimu. Šios priemonės ir jų taikymo galimybės sudaro prielaidas apjungti tautines mažumas ir visuomenę, prisideda prie jų demokratiškumo ir fundamentaliųjų vertybių raidos, aktyvina komunikacinį jų tarpusavio procesą bei formuoja pozityvius procesus.

2.3. Tautinių mažumų įvaizdžiai šiuolaikinėje Lietuvos žiniasklaidoje: tyrimų apžvalga

Šiuolaikinėje Lietuvos žiniasklaidoje tautinėms mažumoms skiriamas didelis dėmesys ir tai sąlygoja įvairūs veiksniai: politiniai, ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai. Tai labai svarbi žiniasklaidos funkcija, kuri formuoja visuomenės nuomonę ir kuria tautinių mažumų įvaizdžius. Todėl svarbu apžvelgti, kokie tyrimai atlikti šiuo atžvilgiu bei kokie jų rezultatai.

Tai, kad tautinių mažumų įvaizdis Lietuvos žiniasklaidoje jau ilgą laiką yra formuojamas etninio nepakantumo pagrindu pagrindžia V. Beresnevičiūtė bei M. Frėjutė - Rakauskienė (2006, p. 39), kurios apibendrinusios 2005 m. „spaudos pranešimus etnine tematika įvardijo šias pagrindines tendencijas: per pastaruosius metus gerokai išaugo pranešimų skaičius, tačiau tame informacijos sraute vyrauja negatyvaus turinio informacija. Dažniausiai Lietuvos spaudoje minimų etninių ir religinių grupių – rusų, žydų, čigonų (romų), musulmonų ir imigrantų – vaizdiniai konstruojami priskiriant joms reikšmingus negatyvaus turinio bruožus, be kurių jos nėra matomos ir atpažįstamos. Mažai dėmesio skiriant realioms etninių mažumų grupių problemoms, vienpusiškai pateikiant informaciją ir neplėtojant dialogo tarp mažumų bei daugumos grupių, pagrindiniais nepakantumo raiškos objektais tampa čigonai, musulmonai, žydai, rusai bei imigrantai“.

2006 metais L. Auškalnienė atliko tyrimą, kurio pagrindas – nuo 2004 m. sausio iki 2005 m. sausio mėn. vykdytos internetinio naujienų portalo DELFI stebėsenos duomenų pagrindu atliktos naujienų ir diskusijų (komentarų) turinio analizė. Gauti rezultatai atskleidė, kad netolerancijos aspektas yra labai ryškus šiame naujienų portale, o ypač tai išryškėja naujienų komentaruose. Naujienų komentarai internete, pasak šios autorės (2006), yra grįžtamasis informacijos srautas, paveiktas publikacijos bei ją veikiantis. Pabrėžtina ir tai, kad jis apima dvipusį kalbos apskėtą: neredaguotą ir redaguotą tekstą. Tačiau tai labai svarbi tautinių mažumų įvaizdžio formavimo plotmė, nes tai yra tekstai, kurie atspindi visuomenės reakciją į jas bei apima komunikacinį diskursą ir tarpusavio sąsajas. Komentarų etninio nepakantumo apraiškas savo

tyrimuose gavo ir G. Madsen (2006), kuris akcentuoja, kad „Lietuvoje yra įprasta, jog straipsniai, susiję su etniškumu, sulaukia bene daugiausia komentarų, kurie vienokiu ar kitokiu būdu ne tik sukuria savotišką diskusiją internetinėje erdvėje, bet taip pat didina etninio nepakantumo apraiškas (Madsen, 2006, p. 64). Todėl galima teigti, kad abu šie autoriai, atlikę tyrimus, išvelgia opią žiniasklaidos problemą: ne tik pačios žiniasklaidos kuriamą nepakantumą tautinių mažumų atžvilgiu, tačiau ir suteikiamą galimybę visuomenei pačiai šį nepakantumą sustiprinti, komentuojant straipsnius etniškumo klausimais. Ši atsakomybė turėtų būti prisiimama žiniasklaidos atstovų, tačiau, deja, reitingų siekiamybė ir savita jų veiklos politika tai tik labiau skatina.

„Be „klasikinio“ rasizmo apraiškų, įgavusių šiuolaikinio, uždaresnio, institucionalizuoto rasizmo formą (turima omenyje antisemitizmą ir romų diskriminaciją), pastebimą Lietuvos žiniasklaidoje, išvelgiamos ir „neorasizmo“ apraiškos – nepakantumas imigrantams bei islamofobija. „Neorasizmo“ apraiškos Lietuvos žiniasklaidoje gali būti siejamos su viešojo diskurso įtaka, kadangi nėra suformuluotos dėl kasdienės socialinės praktikos bei komunikacijos. Šios apraiškos žiniasklaidoje įvardijamos kaip rasistiniai „ketinimai“, kurie nesiimant prevencinių priemonių gali virsti rasistiniais veiksmais“ (Frėjutė – Rakauskienė, 2006, p. 19). Kaip matoma, įvairių autorių atlikti tyrimai atskleidė tikrai ryškias etninio pakantumo trūkumo problemas žiniasklaidoje, todėl žiniasklaida turėtų keisti šį rakursą, suvokdama, kad visuomenė tautinių mažumų įvaizdį susikuria ne tik institucionalizuotuose praktikose, viešojoje erdvėje, bet ir apimant šių veiksmų sąveiką su kiekvieno individualia vaizduote. Todėl tautinių mažumų įvaizdžio konstravimas žiniasklaidoje turėtų būti nukreiptas į tolerancijos formavimą ir ugdymą, o ne į etninio nepakantumo didinimą, kuris, kaip rodo atliktų tyrimų rezultatai, yra labai ryškus.

Gretutinais etninio nepakantumo tautinėms mažumoms formavimo žiniasklaidoje galima išskirti ir kitą opią problemą – diskriminaciją, kurią savo tyrimų metu išvelgė L. Okunevičiūtė – Neverauskienė (2011, p. 126): kaip rodo 2008 m. „Darbo ir socialinių tyrimų instituto kartu su Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centru atliktas tyrimas, dauguma respondentų labiausiai paplitusia laiko šių tipų diskriminaciją: diskriminaciją dėl amžiaus (labai paplitusia ir gana paplitusia laiko 43,1 %), dėl negalios (38,5 %), dėl lytinės orientacijos (35,4 %) ir dėl žemesnio socialinio statuso (30,5 %). 2008 m. atlikta reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa rodo, kad beveik 90 % Lietuvos įmonių vadovų laiko save tolerantiškais, tačiau daugiau nei pusė jų nesutiktų įdarbinti romų, buvusių kalinių, sergančių priklausomybės ligomis ar psichikos negalia turinčių žmonių“. Remiantis šios autorės atlikto tyrimo rezultatais galima teigti, kad tautinių mažumų įvaizdžio formavimas žiniasklaidoje sukelia diskriminacijos apraiškos ir tai tampa ypač aktuali problema, susiejančia ne tik tautines mažumas, bet ir kitas socialiai jautrias grupes (paauglius, pensinio amžiaus asmens ir kt.).

Vieno naujausio tyrimo rezultatai, kurį atliko A. Šuminas 2015 metais, rodo, kad 2012 metais pagrindinėse Lietuvos naujienų svetainėse (delfi.lt, 15min.lt ir kt.) labai aktyviai buvo nagrinėjamos lenkų tautinės mažumos problemos. Pagrindinė internetinėje žiniasklaidoje vyravusi su lenkų tautine mažuma susijusi problema buvo naujos redakcijos Švietimo įstatymas ir su įstatymo reglamentavimu susiję dalykai: lietuvių kalbos mokymas, valstybinės kalbos egzaminas ir pan. Šis problemų eskalavimas buvo ryškus visuose bendro pobūdžio straipsniuose ir pateikiamas straipsnių pabaigose, tarsi norint akcentuoti prastą jų padėtį visuomenėje ir tokiu būdu didinant visuomenės etninį nepakantumą, nes Lietuvos ir Lenkijos santykiai tuo metu tapo vis aštresni.

Islamofobija tapo kone populiariausia šiuolaikinės žiniasklaidos tematika, kuriai įtakos turi pasaulinės tendencijos: teroro aktai, imigrantų antplūdis Europoje ir kt. Tai pagrindžia ir R. Daukšaitės (2015, p. 83) atliktas tyrimas, kurio metu nustatyta, kad arabai diskriminuojami dėl etninės savo kilmės, o labiausiai dėl religijos. Žiniasklaida labiausiai akcentuoja religiją ir tokiu būdu prisideda prie islamofobijos kurstymo. Realiai arabai diskriminuojami dėl rasinio, ksenofobinio nepakantumo islamofobinio nusistatymo. Žiniasklaida taip pat daro įtaką arabų kaip teroristų įvaizdžio formavimui, kadangi dažnai informuoja apie neigiamus teroro išpuolius ir retai aptaria platesnes įvykių aplinkybes. Ši problema žiniasklaidoje buvo pastebėta jau ir anksčiau, nes, kaip pažymėjo M. Frėjutė - Rakauskienė (2012, p. 90), „vieningos nuomonės apie valstybės dėmesio skyrimą naujųjų imigrantų integracijai Lietuvos spaudoje nebuvimas atsispindi ir 2012 m. visuomenės nuostatų rezultatuose. Ryškus ekonominis akcentas, pateikiamas Lietuvos spaudoje rašant apie naujuosius imigrantus, gali būti patvirtinamas ir 2012 m. visuomenės nuostatomis (daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų mano, kad į Lietuvą atvykstama dirbti, kad imigrantai susiduria su darbo paieškos sunkumais, kad jie nėra naudingi Lietuvos ekonomikai, kad Lietuvos Vyriausybė turėtų leisti atvažiuoti imigrantams iš mažiau išsivysčiusių šalių tik tuo atveju, jei jiems Lietuvoje yra darbo ir pritaria, kad būtų griežtai ribojamas atvažiuojančiųjų imigrantų skaičius)“.

Apibendrinant galima teigti, kad atlikti tyrimai rodo, jog žiniasklaidoje tautinių mažumų atžvilgiu yra formuojamas etninis nepakantumas, gretutinais kurio išryškėja ir kita problema – diskriminacija. Įvairių autorių atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad jau maždaug dešimtmetį įvairiuose dienraščiuose bei interneto portaluose yra pateikiama informacija, kuri visuomenės atstovų vertinama deklaratyviai ir socialinio sąmoningumo sandūroje. Ypač neigiamą įtaką tautinių mažumų tolerancijos atžvilgiu turi internetinėje erdvėje suteikiama galimybė pateikti komentarus. Nors tai ir ypač svarbi komunikacinė priemonė, įrodanti žodžio laisvę, tačiau jos kontrolės nebuvimas įgalina atitolti nuo tolerancijos siekio tautinių mažumų atžvilgiu.

3. TOLERANCIJOS UGDYMO PROBLEMŲ IŠRAIŠKA ŽINIASKLAIDOJE: TAUTINIŲ MAŽUMŲ ATVEJO NAGRINĖJIMAS

3.1. Tyrimo metodikos aprašymas

Tyrimo idėja ir aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje kiekvienam gerai žinomas žodis „žiniasklaida“ vaidina labai svarų vaidmenį kiekvieno žmogaus gyvenime. Tai paprastas sudurtinis žodis: žinia ir skelbimas. Ypač svarbu, kad šiuolaikinė žiniasklaida garantuota grįžtamąjį ryšį: leidžiamuose laikraščiuose, žurnaluose būtų sudaroma galimybė rašyti komentarus, perskaičius straipsnį reikšti savo nuomonės. Atsiradęs internetas tapo labai populiaria žiniasklaidos priemone. Internetu talpinama laikraščių, žurnalų tekstine medžiaga naudojasi leidinių skaitytojai, radijo, tv laidų klausytojai, žiūrovai, žurnalistai ir kt. interneto vartotojai., be kita ko čia informacija atnaujinama kelis kartus per dieną, skirtingai, nei popieriniuose variantuose. Tokiu būdu atsirado galimybė skaitytojams reikšti savo nuomonę, rašant komentarus, procesas įgavo grįžtamąjį ryšį, tačiau atitinkamai kilo problemos.

Dažnai žmonės savo asmeninei nuomonei priskiria tai, ką neseniai matė, girdėjo ar skaitė. Žiniasklaida privalo tenkinti visuomenės poreikius. Svarbi ne žiniasklaidos, o visuomenės nuomonė, žiniasklaida atitinka jos nuostatas ir skonį. Žiniasklaida ne tik „kevirtoji valdžia“, bet ir verslas, ji tenkina žmonių poreikius, visų pirma- pramoginius. Todėl žadinant jausmus, emocijas, sensacionalizmas toks intencyvus, kad apie jokią atitikimą tikrovei, apie jokią tiesą kalbėti nebeįmanoma“, teigia A. Sverdiolas (2006, p. 154). Žiniasklaidos tematika labai siaura, monotoniška: skandalai, nusikaltimai, nelaimės, paslaptys. Kalbama apie nusikalstamo pasaulio autoritetus, tačiau užkulisiuose lieka dvasinai ar politiniai autoritetai. Aukštuomene laikomi turtiniai ir tuo pačiu galingieji, noriai bendraujantys ir šmėžuojantys viešoje erdvėje ir netgi nevengiantys nusipaveiksluoti su žinomais avantiūristais, kriminalinio pasaulio atstovais. Tačiau tikrieji aukštuomenės nariai, kurių tarpukario Lietuvoje buvo apstu, bendravo su prastuomene, tačiau turėjo nuovoką kas turėtų būti aukštuomenė, jei ji tokia būtų. Pateikiamos sensacingos naujienos tiesiogiai veikia vartotojų jausmus, todėl kokios temos figūruotų, niekada nesusilaukia kritikos,- tiesiog atsiranda nauja tema, o sena pamirštama. Mirus popiežiui spauda leidosi į detales, o reikšmingas įvykis tarytum nuskendo jose (Sverdiolas, 2006, p.155-156). Taip žiniasklaidoje tarsi susiformavo lėkštumas, rodantis tai, kad viešoje erdvėje žmonėms labai retai yra rodoma pagarba. Dažniausiai pagarbos susilaukiama privačioje erdvėje. Paviršutiniškumas jaučiamas visur, kur dominuoja lėkštai pramogai skirtas kičas. Lėkštas mąstymas dominuoja: negalima būti išskirtiniam, nes būsi nesuprastas. Ypač tai aktualu tautinių mažumų atžvilgiu ir tai atspindi dabartinės tendencijos: pabėgėlių ir imigrantų tematika, čigonų ir žydų neigiamų savybių

propagavimas, nesantaika su lenkų tautybės atstovais bei kt. Tautinės mažumos Lietuvoje turi galimybę bendrauti, tačiau tą bendravimą veikia išankstinės nuostatos— stereotipai. Vienos tautinės grupės atstovai turi susidarę nuomonę apie kitos grupės atstovus. Kitų vertinimas vyksta per savą vertinimo prizmę, naudojantis savais kriterijais, savomis simpatijomis ir antipatijomis, kurios susidarė bendraujant su ta grupe (Lavrovič, 2005, p. 7).

Visuomeninis gyvenimas pilnas situacijų, kuriose pilna stereotipų: gyvendami šalia kitų, bendraudami, nejučia save lygina su kitais ir vertina. Vertinimas padeda suvokti individų vertybių skalę: vieniems svarbu save matyti aukščiau kitų, kitiems nesvetimas nusižeminimo jausmas.

Stereotipai įsišaknija kultūros nuostatuose ir yra sunkiai suardomi net tuomet, kai labai iškreipia tikrovę (pvz. stereotipas, jog vienišos motinos linkusios gyventi iš pašalpių ir vengia dirbti yra klaidingas, nes dauguma moterų dirba, o negalėdamos užtikrinti vaikui socialinės globos, kai kurios vienišos motinos nedirba) (Giddens, 2005, p. 241). Demokratinėje visuomenėje sukurta visa sistema, norint užtikrinti efektyvų žiniasklaidos reguliavimą ir žiniasklaidos savitvarkos mechanizmą. Kultūros ministerijos pagrindinė funkcija- rūpintis žurnalistų profesine etika. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija- pagrindinė viešosios informacinės rengėjų ir leidėjų savitvarkos institucija, kurią sudaro 15 narių. Iki 2009 m. liepos 15d. šiai komisijai buvo priskirta dar viena funkcija prižiūrėti, kaip platinant viešąją informaciją laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą. Visos šios priežastys ir paskatino nagrinėti pastarųjų dienų tendencijas žiniasklaidoje tautinių mažumų atžvilgiu.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti tolerancijos išraišką tautinių mažumų atžvilgiu Lietuvos žiniasklaidoje.

Tyrimo tikslui įgyvendinti suformuluoti tokie **tiriamieji klausimai**:

- 1) kokia pozicija tautinių mažumų atžvilgiu dominuoja žiniasklaidoje?
- 2) kokios istorijos ir dėmesio centras nagrinėjant tautinių mažumų situaciją dažniausiai pasirenkamas žiniasklaidoje?
- 3) kokiomis priemonėmis sustiprinamos tautinių mažumų istorijos žiniasklaidoje?
- 4) kaip patys tautinių mažumų atstovai vertina tolerancijos ugdymą žiniasklaidoje?

Tyrimo objektas: tolerancija tautinėms mažumoms.

Tyrimo tipas: kokybinis.

Tyrimo metodai: turinio analizė, interviu.

Turinio analizė. Lietuvos informacinių interneto portalų „delfi.lt“ ir „15min.lt“ bei dienraščio „Lietuvos rytas“ straipsniai, kuriuose analizuojamos tautinių mažumų aktualijos, problemos Lietuvoje. Publikacijų paieška buvo atliekama tiksliniu atrankos būdu, įvedant

raktinius žodžius „tautinės mažumos“. Atrinkti straipsniai, kurie publikuojami nuo 2015 metų sausio mėn. 1 d. iki gegužės 31 d.

Turinio analizė atliekama, remiantis žiniasklaidos tyrimams būdingomis darbotvarkės sudarymo ir rėminimo teorijomis. Tokiu būdu galima išanalizuoti viešajai nuomonei pateikiamą žiniasklaidos turinį, kuri turi formavimo funkciją: tai, ką žiniasklaida pristato kaip svarbų, tai visuomenėje ir yra suvokiama kaip labai svarbu (Nevinskaitė, 2011).

Pasirinkus tokį tyrimo būdą sudaromos palankios galimybės tyrimo metu įvertinti žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, kurią paprasta interpretuoti, remiantis žinių formavimo schema (Nevinskaitė, 2011):

- atrinkimas;
- pabrėžimas;
- plėtojimas;
- neįtraukimas.

Pagal tai tyrimo metu remiamasi kategorijomis, kurios pateiktos 3 lentelėje, atsisakant neįtraukimo kategorijos, kuri šiame tyrime neanalizuojama, nes yra sudėtinga, nepakanka duomenų jos išsamiam vertinimui ir trūksta empirinio patyrimo.

3 lentelė

Turinio analizės kategorijos

Kategorija	Turinys
Atrinkimo	Kokios istorijos yra pasirenkamos?
Pabrėžimo	Koks konkretus dėmesio centras pasirenkamas?
Plėtojimo	Kas yra pridėjama istorijai sustiprinti?

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Nevinskaitė (2011)

Darbotvarkės sudarymo teorija. Kaip pažymi E. Zolubienė (2014, p. 138), „tai viena iš dažniausiai taikomų šiuolaikinių teorijų, eksplikuojančių žiniasklaidos vaidmenį konstruojant visuomenės nuomonę ir politinius sprendimus. Mąstant pagal šią teoriją teigtina, jog žiniasklaidos darbotvarkės turinys inerciškai formuoja visuomenės darbotvarkę, o pastaroji siekia būti atliepta politinių sprendimų priėmimo lauke. Pastebima, kad kuo dažniau apie tam tikrą problemą pranešama įvairiais žiniasklaidos kanalais, tuo aktualesne ji laikoma visuomenėje ir politinėje arenoje. Šiuo atveju informaciją koordinuojantys individai pasilieka teisę nuspręsti, kokia problema(-os) šiuo metu turėtų būti pateikiama(-os) kaip aktualiausia(-os)“.

Rėminimo teorija. Rėminimo efektas yra susijęs su pranešimų turiniu (kokie rėmai pateikiami žiniasklaidos pranešimuose ir kiek juos perima auditorija), internetas nekeičia šio efekto esminių prielaidų. tačiau dėl didesnio interneto atvirumo auditorijai ir kitiems informacijos

šaltiniams internete, ypač socialinėse medijose, galima tikėtis didesnės tam tikrų temų rėmų įvairovės. Taigi, žiniasklaidos rėmų teorija taikyta interneto tyrimams gana tradiciškai, į internetą žiūrint kaip į naujienų (informacijos) apie tam tikrą temą šaltinį ir taikant įprastus rėmų tyrimo metodus. Kita vertus, tyrimuose socialinės medijos vertinamos atsižvelgiant į jų specifiką – dalyvaujamojo aspektą (Nevinskaitė, 2011).

Interviu. Su tautinių mažumų atstovais atliktas pusiau struktūrizuotas interviu. Interviu imtis – tautinių mažumų atstovai. Iš viso tyrime dalyvavo 5 tautinių mažumų atstovai. Interviu dalyvių atrankai taikyta patogioji atranka.

Pusiau struktūrizuotą interviu instrumentą sudarė 11 klausimų, parengtų pagal teorinės analizės rezultatus (žr. 1 priedą). Interviu klausimyną sudaro tokie blokai:

- 1) bendrosios interviu dalyvių charakteristikos (atvykimo į Lietuvą aplinkybės, laikas, šalies pasirinkimo pagrindimas). Šių charakteristikų teirautasi tyrimo metu, kadangi tikėtina, skirtingas gyvenimo Lietuvoje laikotarpis, skirtingos atvykimo į Lietuvą aplinkybės gali būti vienokių ar kitokių tolerancijos ugdymo situacijos vertinimų priežastis;
- 2) integracija į Lietuvos visuomenę ir kilę sunkumai. Integracijos į Lietuvos visuomenę metu tolerancija ypatingai svarbi, todėl buvo svarbu nustatyti integracijos situaciją ir problemas;
- 3) tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu svarba ir pakankamumas. Siekta nustatyti tolerancijos svarbą bei atskirų tolerancijos tipų pakankamumą;
- 4) Lietuviškos žiniasklaidos stebėjimas, skaitymas. Tai būtina sąlyga (ne)tolerancijai žiniasklaidos priemonėse pastebėti;
- 5) žiniasklaidos vaidmuo tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdyme. Vertintas dėmesio tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui svarba, žiniasklaidos daromas poveikis, aktyviausiai tai išreiškiančios žiniasklaidos priemonės bei galima žiniasklaidos įtaka didinant toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu.

Bendrosios interviu dalyvių charakteristikos pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė

Bendrosios interviu dalyvių charakteristikos

Interviu dalyvio kodas	Atstovaujama tautinė mažuma	Atvykimo į Lietuvą metai	Atvykimo į Lietuvą aplinkybės
I1	rusai	1991	Šeimyninės priežastys
I2	rusai	n.d.	Šeimyninės priežastys
I3	armėnai	1978	Mokslai (noras mokytis Kaune)
I4	rusai	n.d.	Profesinės priežastys (tėvai gavo paskyrimą)
I5	rusai	1971	Gimtinės ilgesys (pasibaigė tremtis)

Interviu atliktas 2016 m. rugsėjo mėn. Gauti interviu buvo transkribuojami, koduojant duomenis, t.y. priskiriant klausimo koduotę kiekvienam informantui. Siekiant neatskleisti tyrimo dalyvių asmenybių, dalyviai įvardyti kodais (I1, I2, I3 ir t.t.).

Kokybinio tyrimo eiga. Tyrimą sudarė keli etapai:

1 etapas – kokybinio tyrimo darbotvarkės sudarymas ir tyrimo vykdymas (2016 m. balandžio - birželio mėn.). Parengus kokybinio tyrimo planą ir nustatčius turinio analizės kategorijas, kurios pateiktos tyrimo metodikoje, buvo pasirinkta išanalizuoti interneto portalus www.delfi.lt, www.lrytas.lt ir www.15min.lt, kurių veikla yra tiesiogiai susijusi su viešąja nuomone, žiniomis, informacijos pateikimu visuomenei. Taip pat nuspręsta atlikti interviu su tautinių mažumų atstovais.

Tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo etikos principų:

- lygiavertiškumo principo, t.y. išlaikytas lygiavertis santykis tarp analizuotos informacijos ir tyrimo vykdytojo asmeninės nuomonės, siekta išvengti asmeniškumo, klaidinančio požiūrio formavimo;
- naudingumo principo, t.y. apibendrinti tyrimo rezultatai, įgalinantys įvertinti esamą situaciją ir gautus rezultatus teisingai interpretuoti.

2 etapas – tyrimo imties nustatymas (2016 m. balandžio – birželio mėn.). Tyrimo patikimumą užtikrina pasirinktų informacinių interneto portalų populiarumas tarp Lietuvos gyventojų, pateikiamų informacinių straipsnių įvairios kryptys (politika, ekonomika, verslas, pramonė, sportas ir kt.). Visa tai turi įtakos gautų duomenų stabilumui.

3 etapas – kokybinio tyrimo metu gautų rezultatų analizė (2016 m. rugpjūčio mėn.). Šio etapo metu, remiantis tyrimo metodologija, analizuojami kokybinio tyrimo metu gauti duomenys, atliekama turinio analizė ir interpretacija.

Laikantis sąžiningumo principo interviu duomenys nebuvo klastojami. Pateikti tik tokie tyrimo rezultatai, kokie buvo gauti iš tikrųjų. Nebuvo „pritempti“ prie tokių rezultatų, kokių buvo tikimasi, arba nuslėpti nepageidaujami duomenys. Pateikti tikslūs duomenys, gauti tyrimo metu.

4 etapas – kokybinio tyrimo galutinis darbo užbaigimas (2016 m. rugsėjo mėn.). Remiantis tyrimo duomenimis formuluojamos kokybinio tyrimo išvados, kurios leidžia įvertinti padėtį ir pateikti rekomendacijas esamai situacijai gerinti.

3.2. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetinėje žiniasklaidoje analizė

3.2.1. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale

www.lrytas.lt analizė

Tirtu laikotarpiu internetiniame portale www.lrytas.lt publikuota 16 straipsnių tautinių mažumų ir tolerancijos ugdymo joms tematika. Tyrimui surinkti tekstai susisteminti pagal juose kuriamas ir plėtojamą tolerancijos tautinėms mažumoms ugdymo prasmes, kurios išryškėjo

vertinant tekstą kaip visumą bei siejant jį su tyrimo metu Lietuvoje ir pasaulyje vykusiais įvykiais. Susistemintų tekstų analizei taikomas kokybinės turinio analizės metodas.

Susistemintus surinktus tekstus išskiriamos trys pagrindinės tekstų grupės pagal tautinių mažumų vertinimus: 1) tautinės mažumos vertinamos palankiai; 2) tautinės mažumos vertinamos kritiškai; 3) tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu (žr. 5 lent.). Toliau šiame darbe pozicija tautinių mažumų atžvilgiu atskleidžiama per šias grupes.

5 lentelė

Internetiniame portale www.lrytas.lt publikuoti straipsniai tolerancijos tautinėms mažumoms tematika

Straipsnių grupės	Straipsnio pavadinimas	Straipsnio autorius	Straipsnio data	Pagrindiniai akcentai
Tautinės mažumos vertinamos palankiai	Lenkijoje kilo aistros dėl partizanų	E. Butrimas	2016-03-02	Minimalus palankumas
	Su kovo 11-ąja pasveikino ir prašvilpę naikintuvai	-	2016-03-11	Minimalus palankumas
	Tolerancija, lauk!	Linas Kontrimas	2016-01-20	Skatinama tolerancija pabėgėliams
	Grupės „Biplan“ lyderis Maksas prabilo apie propagandos grėsmę	-	2016-01-29	Minimalus palankumas
Tautinės mažumos vertinamos kritiškai	Su mūsų lenkais trūksta nuoširdžių pokalbių	A. Lapinskas	2016-02-08	Nagrinėjama konkrečių tautinių mažumų situacija Lietuvoje (lenkų, rusų). Iš dalies tautinės mažumos vertinamos kritiškai
	Lietuvos lenkai ir rusai mirksta populistų padaže	A. Lapinskas	2016-05-09	
	Nuo tiesos atribotas patriotizmas yra bergždžias	N. Putinaitė	2016-02-25	Minimas lietuvių brutalumas lenkų tautinės mažumos atžvilgiu
	Amerika, tavo pagalbos šaukiamės!	A. Dumalakas	2016-03-24	Tautinės mažumos kritiškai vertinamos potekstėje
	Dėl Dubingių žudynių – Lenkijos valdžios pagyros	E. Butrimas	2016-04-26	Tautinės mažumos vertinamos kritiškai aukštinant žudynes
Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu	Blogiausia diagnozė – supermama	A. Daukševič	2016-01-25	Tautinės mažumos labai fragmentiškai palyginamos su supermamomis
	Artėjantys rinkimai politikus verčia elgtis nei šiaip, nei taip	V. Bruveris	2016-01-24	Paminėta politiniame kontekste
	Rusiškos medijos įtaka: tiesa lieka kažkur per vidurį	S. A. Spurga	2016-05-09	Nagrinėjamos medijos, tautinės mažumos tik minimos
	Nelietuviškų rašmenų nori patys lietuviai – ne tautinės mažumos	-	2016-05-14	Nagrinėjamas pavardžių su nelietuviškais rašmenimis rašymas pasuose

	Dvigubos pilietybės klausimą ragina spręsti ne referendumu	-	2016-04-28	Nagrinėjamas dvigubos pilietybės klausimas
	Darbo grupė rengs konstitucinį įstatymą dėl dvigubos pilietybės	-	2016-02-11	Nagrinėjamas dvigubos pilietybės klausimas

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos palankiai. Publikacijos, priskirtos šiai grupei, tautinių mažumų atžvilgiu demonstruoja minimalų palankumą arba tiesiogiai neįvardija to kaip tolerancijos tautinėms mažumoms. Gilinantis į surinktų tekstų turinį, pastebėta, jog tolerancija daugumoje straipsnių yra skatinama netiesiogiai.

Palankių tautinių mažumų vertinimų pastebėta dėl tautinių mažumų dalyvavimo tam tikruose Lietuvos valstybei svarbiuose renginiuose. Straipsnyje „Su kovo 11-ąja pasveikino ir prašvilpę naikintuvai“ tolerancija tautinėms mažumoms skatinama dėl jų dalyvavimo 26-osiose Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinėse: *„Pasipuošę valstybinės vėliavos spalvų atributika eitynėse dalyvavo Lietuvos partijų atstovai, Seimo ir Vyriausybės nariai, tautinių bendrijų atstovai, vilniečiai ir miesto svečiai. Lenkų tautinės mažumos atstovai nešė plakatą su užrašu „Wolnosc/Laisvė“ ir Lenkijos bei Lietuvos vėliavas. Iš viso žygiavo apie 3 tūkst. žmonių“* (Su kovo 11-ąja pasveikino..., 2016). Ir nors publikacijos autorius aiškiai neišreiškia palaikymo tautinės mažumos atžvilgiu, visgi, pats kontekstas, kuriame minimos lenkų tautinės mažumos, leidžia daryti prielaidą dėl lenkų tautinės mažumos veiksmų palaikymo. Nepriklausomybės atkūrimo metinių minėjimo nuotrauka pateikta 1 paveiksle.

1 pav. 26-ųjų Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinių vaizdas

Palankiai vertinant tautines mažumas akcentuojama grėsmė su kuria susiduria tautinės mažumos – propaganda. Ši grėsmė vertinama kaip bendra daugeliui tautinių mažumų, o netolerancija propagandai turi potencialą peraugti į toleranciją tautinėms mažumoms.

Tautinių mažumų, gyvenančių Lietuvoje, įvairovė potencialiai vertinama ne kaip grėsmė tolerancijos ugdymui. Įvairovę siūloma traktuoti kaip sutarti su tautinėmis mažumomis nekliudantį veiksnį („Lietuvoje bendrą kalbą galima rasti su įvairiausiose informacijos erdvėse gyvenančiais žmonėmis, sutarti netrukdo tai, kad pas draugą kabo Georgijaus juostelė, o dainininko automobilyje – Ukrainos vėliava“ (Grupės „Biplan“ lyderis..., 2016)).

Internetinio portalo www.lrytas.lt straipsniuose dėmesys skiriamas ne tik tautinėms mažumoms Lietuvoje, bet ir tautinėms mažumoms Lenkijoje. E. Butrimas aptarė Prakeiktųjų karių – partizanų dienos minėjimą Lenkijoje. Sprendimas minėti šią dieną sulaukė įvairių prieštarų reakcijų: „kai buvo nuspręsta minėti Prakeiktųjų karių dieną, sukilo jau Lenkijos tautinės mažumos. Būtent baltarusius, lietuvius, ukrainiečius, slovakus žudė partizana!“ (Butrimas, 2016). Prakeiktųjų karių dienos minėjimas sulaukė nepasitenkinimo iš vietos gyventojų: „vietos gyventojai Prakeiktųjų karių dienos minėjimą pavadino tautinių mažumų žeminimu ir politine provokacija. Be to, Hainuvkos ir gretimų kaimų gyventojai nusiuntė protesto laišką prezidentui A.Dudai. Prieš tokios dienos įvedimą protestuoja ir Kairiųjų demokratų partija bei radikalių kairiųjų partija „Razem“. Dienraščio „Gazeta Wyborcza“ teigimu, minint partizanų atminimą nereikėtų pamiršti ir jų aukų, tarp kurių – daug tautinių mažumų atstovų, istorinės atminties“ (Butrimas, 2016). Tai rodo pagarbą tautinėms mažumoms ir jų istorinei atminčiai. Pagarba neabejotinai prisideda prie tolerancijos tautinėms mažumoms ugdymo.

Dar vienas palankų požiūrį tautinių mažumų atžvilgiu demonstruojantis straipsnis – „Tolerancija, lauk!“. Šioje dviprasmišku pavadinimu pavadintoje publikacijoje L. Kontrimas pastebi, jog dažnai tolerancijos sąvoka tampa manipuliacijos ir simuliacijos, o tie, kas reikalauja tolerancijos – jauni, agresyvūs, išlūš – prisidengia šiuo žodžiu nešvariems darbams atlikti. Netinkamai ugdant tolerantiškumą, galima labai greitai prarasti elgesio kultūros modelį. Visgi, nepaisant tokios pozicijos, autorius kvestionuoja ne tolerancijos poreikį ir tikslingumą, o semantinę šio termino reikšmę. Autorius padarė išvadą, kad „tolerancija <...> senokai tapo manipuliacijos ir smegenų pudrinimo daiktu. Ir daiktavardžiu. Todėl rašydamas „lauk“, noriu siūlyti subjektyvų pasirinkimą. Ir jį vadinu pagarba ir savigarba. Kokie skirtumai atsidengia lyginant du terminus: pagarbą ir toleranciją? Pagarba įpareigoja, tolerancija leidžia pareigą ginčyti“ (Kontrimas, 2016). Tai reiškia, kad toleranciją siūloma traktuoti kaip pagarbą bei savigarbą. Būtent dėl minėtos priežasties L. Kontrimo publikacija priskirta prie palankią poziciją tautinių mažumų atžvilgiu demonstruojančių publikacijų grupei.

Atlikus straipsnių, palankiai vertinančių tautines mažumas, analizę, galima teigti, jog tiriamu laikotarpiu nepublikuota aiškiai ir tikslingai toleranciją tautinėms mažumoms skatinančių tekstų. Daugumoje jų tautinės mažumos vertinamos minimaliai palankiai ir labai įvairiuose kontekstuose. Nustatyta, jog tolerancijos ugdymui pasitelkiamos įvairios istorijos (**atrinkimo**

kategorija) – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinių minėjimas, propagandos apraiškos bei prakeiktųjų karių dienos minėjimas, pabėgėlių problemos. Straipsniuose dėmesys centruojamas (**pabrėžimo kategorija**) ties pabėgėlių istorijomis ir tolerancija bei pagarba jiems, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinių minėjimo eiga, propaganda, paliečiančia tautines mažumas bei prakeiktųjų karių dienos minėjimo tikslingumu. Istorijas autoriai sustiprina labai įvairiai (**plėtojimo kategorija**) - nagrinėdami semantines prasmes (pavyzdžiui, „Tolerancija lauk“), NATO pajėgų ir naikintuvų akcentavimu, atvykėlių iš Maskvos, Ukrainos patirtis bei prakeiktųjų karių vykdytos žudynės.

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos kritiškai. Ši grupė straipsnių negali būti įvardinta kaip tiesiogiai kritiškai vertinanti tautines mažumas, dažniausiai tą galima išvelgti potekstėje. Pažymėtina, kad šiuose straipsniuose nagrinėjamos skirtingos problemos, juos parengė skirtingi autoriai, tačiau netolerancija pastebima vienos ir tos pačios tautinės mažumos – lenkų – atžvilgiu. Lenkai istorinėje retrospektyvoje vaizduojami kaip tauta, skriaudusi lietuvius. Nepaisant to, kad vokiečiai taip pat įvardijami kaip lietuvių skriaudėjai („buvo toleruojamas ir galiausiai įtvirtintas tautos, kaip aukos, kaip engiamos ir kitų skriaudžiamos, įvaizdis. Justino Marcinkevičiaus dramatinėje trilogijoje formuotas patriotizmas buvo labai siauras ir atitiko tarybinės ideologijos reikmes. Marcinkevičiaus dramose lietuvių tauta yra istorijos kankinė ir auka. Lietuvius vis kas nors skriaudė: lenkai, vokiečiai (ar – ezopiškai užsimenant – rusai), o lietuvių strategija – išgyventi, išlikti“ (Putinaitė, 2016)), greičiausiai žymiai intensyvesnį dėmesį lenkų tautinei mažumai suponavo ne tik gretima kaimynystė, bet ir istoriniai įvykiai bei pastaruosius kelis dešimtmečius itin eskaluojamos lenkų tautinės mažumos problemos. Tautines mažumas vaizduojant kaip engėjus, skriaudikus, formuojama neigiama nuostata tautinių mažumų atžvilgiu. Tokia pozicija tautinių mažumų atžvilgiu nėra būdinga tik dabartiniam laikotarpiui. Pabrėžiama, kad net XX a. pradžioje lietuviai nedemonstravo palankaus požiūrio lenkų atžvilgiu: „ir patys lietuviai nemažai prisidėjo engdami kitas tautas, keldami negalinčiųjų apsiginti neapykantą. Józefas Mackiewiczus neseniai išleistoje knygoje „Tiesa akių nebado“ prisimena lietuvių elgesį Vilniuje po 1939 metų miesto perėmimo. Labai emociškas liudijimas atskleidžia, kad lietuviai su Vilniaus lenkais elgėsi kaip agresoriai, ne kaip iš savo patirties ir istorijos pasimokusios aukos: „Reikia mokytis lietuvių kalbos! Šaukė tarsi spazmų, liguistos ekstazės ištikti lietuviai, kuriems valstybingumas apsiribojo kalbos klausimu“ <...> prasidėję lenkų pogromai, nusiaubtos lenkų operetės teatro patalpos, laikraščių redakcijos ir pan.“ (Putinaitė, 2016). Vėlesni įvykiai taip pat nepaskatino lietuvių ir lenkų santaikos. Išskirtinos Dubingių žudynės, kurių metu 1944 m. birželio 23 dieną Armijos Krajovos partizanai sušaudė keturių ir vienuolikos mėnesių kūdikius. Sudėtingi lietuvių ir lenkų santykiai, kaip pažymi N. Putinaitė, išliko ir iki šių dienų („o ir šiandien nesugebame su Lietuvos lenkais kurti bendros valstybės, kurioje kiekvienas jaustųsi

esąs namuose“ (Putinaitė, 2016)). Santykius apkartina tai, kad Dubingių žudynių iniciatoriui Z. Szendzielarzui per laidotuves 2016 m. buvo suteiktas pulkininko titulas (*„iškilmingą pranešimą apie partizano paaukštinimą iš generolo į generolus pulkininkus perskaitė gynybos ministras Antonis Macierewiczius, o svarbiausią pagiriamąją kalbą pasakė prezidentas Andrzejus Duda. Prezidentas pareiškė, kad Lupaszkos ir jo karių pavyzdžiu turi būti auklėjama naujoji karta“* (Butrimas, 2016)). Tokį sprendimą, kaip nurodo E. Butrimas (2016), sukritikavo *„dienraštis „Gazeta Wyborcza“ – jis priminė, kad baltarusių, žydų ir lietuvių tautinėms mažumoms tai yra savotiškas antausis“*. Taigi, lenkų sprendimas žudynių iniciatoriui suteikti pulkininko titulą formuoja neigiamą Lenkijoje gyvenančių tautinių mažumų (tame tarpe ir lietuvių) požiūrį lenkų atžvilgiu. Tokius įvykius nušviečiant internetinėje žiniasklaidoje neabejotinai formuojama neigiama pozicija lenkų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad jau minėtieji „prakeiktieji kariai“ ir lenkų reakcija jų atžvilgiu nebūtinai tik skatina toleranciją. Tam tikri politiniai veiksmai Lenkijoje daro ir priešingą poveikį (*„kai Lenkijoje pagaliau sužydėjo demokratija, radikalūs nacionalistai ir futbolo chuliganai ėmė aukštinti „prakeiktuosius karius“ ir vadinti juos didžiausios pagarbos nusipelnusiais šalies patriotais“* (Butrimas, 2016)). Teigiamai vertinama tik tai, kad nuo „prakeiktųjų karių“ kulto aukštinimo atsiribojo didžiosios Lenkijos partijos, kadangi *„prieš „prakeiktųjų karių“ kultą protestavo Lenkijoje gyvenantys žydai, ukrainiečiai, baltarusiai, lietuviai ir slovakai. Tautinės mažumos triukšmą kėlė todėl, kad „prakeiktieji kariai“ žudė ir plėšė jų atstovus. Istorikų duomenimis, partizanai nužudė ne mažiau kaip 5,2 tūkst. civilių – negailėjo nei vaikų, nei nėščių moterų“* (Butrimas, 2016). Taigi, „prakeiktųjų karių“ aukštinimas neabejotinai skatina netoleranciją kai kurių lenkų tautos veiksmų atžvilgiu. Iš dalies šią netoleranciją stabilizuoja didžiųjų Lenkijos partijų atsiribojimas nuo „prakeiktųjų karių“ aukštinimo.

Istoriniai įvykiai, nušviečiami internetinėje žiniasklaidoje, parodo, kad dėl praeities nuoskaudų toleruoti lenkų tautinės mažumos veiksmus neretai yra sudėtinga. Greičiausiai tai viena iš priežasčių, dėl kurių šiandieniniai santykiai su lenkų tautine mažuma, gyvenančia Lietuvoje, yra problemiški. Vis kylančios diskusijos dėl įvairių teisinių klausimų aštrina šiuos santykius. Gana populiarī pozicija, kad *„žmonės turi laikytis tos valstybės įstatymų, kurioje jie, gal ir ne visada noromis atsidūrė, pvz., lietuviai Baltarusijoje ar Lenkijoje, bet lygiai taip pat lenkai Lietuvoje, Latvijoje, Baltarusijoje. Ir nereikalauti daugiau teisių vien dėl to, kad kažkada čia buvo tos dabartinės mažumos valstybė. Paminėtais atvejais daugmaž taip ir yra. Išskyrus vienintelį: lenkus Lietuvoje“* (Lapinskas, 2016). Daug diskusijų sukelia tai, kad lenkų tautinė mažuma tam tikrais atvejais nesilaiko Lietuvos įstatymų ir reikalauja *„teisės aktų, kitokių, nei visiems Lietuvos žmonėms, taigi, specialiai jiems“* (Lapinskas, 2016). Lietuvai neįvykdžius tokių reikalavimų tai eskaluojama lenkakalbėje žiniasklaidoje, teikiami skundai tarptautinėms organizacijoms bei

Lenkijos valdžiai. A. Lapinskas (2016) pažymi, kad „*prie to mes jau pripratome, žinome, kad iš viso pasaulio šalių pragaras lenkams, jų vertinimu, yra tik Lietuvoje*“. Tokį požiūrį stiprina ir kai kurių politikų, pavyzdžiui, A. Butkevičiaus apgailestavimai dėl netinkamo Lietuvos elgesio („*kalbėdamas lenkų radijuje „Znad Wilii“, į laidos vedėjos akibroktą esą Lenkija laukia iš Lietuvos rimtų žingsnių dėl lenkų tautinės mažumos problemų ir konkrečiai dėl pavardžių rašymo, premjeras vietoje to, kad pasiūlytų kaimynų šaliai nesikišti į kitų valstybių reikalus, tarsi pritardamas Lenkijai ėmėsi aiškinti, kad jis irgi yra nepatenkintas dėl neišspręsto klausimo – lenkų pavardžių rašymo. Anot jo, trypčiojimas vietoje ir sprendimų nepriėmimas nesuartina dviejų tautų*“ (Lapinskas, 2016)). Autorius, analizuojantis lietuvių ir lenkų tautinės mažumos santykius ir problemas akivaizdžiai išreiškia nepritarimą A. Butkevičiaus pasisakymui šį apgailestavimą išreikšdamas gana ironišku tonu („*prieš savaitę žiniasklaidoje pastebėjau netgi gerbiamą ministrą pirmininką Algirdą Butkevičių, reiškiantį apgailestavimą dėl esą netinkamo Lietuvos elgesio*“ (Lapinskas, 2016)). A. Kubiliaus pozicija vertinama kiek kitaip. Minėtoji politikos figūra apie lenkų tautinę mažumą Pietryčių Lietuvoje atsiliepia taip: „*geopolitinio saugumo požiūriu tokių mentališkai neintegruotų į šalies gyvenimą teritorijų, ypač savotiškų „etninių getų“, atsidavusių sovietinės praeities nostalgijai, egzistavimas yra vienas iš pavojingų rizikos elementų*“ (Lapinskas, 2016). Ir tokią poziciją A. Lapinskas (2016) itin palaiko išsireiškimu „*Tikslus įvertinimas!*“. Visgi, vėlai A. Kubiliaus požiūriui taip pat išsakyta kritika („*bet kai Lietuvos valdžia tai pabandė padaryti, kilo baisus triukšmas dėl neva lenkų engimo. Tomis pasakomis, taip išėitų, patikėjo ir A.Kubilius, dėl to kartu su lenkais kaltina Lietuvos valdžią. Didesnį absurdą sunku būtų ir sugalvoti*“ (Lapinskas, 2016)).

Daugiausia dėmesio internetinėje žiniasklaidoje sulaukia dvi su lenkų tautine mažuma siejamos problemos – tai švietimas bei pavardžių rašymas. Pavardžių rašymas žiniasklaidoje nušviečiamas labai įvairiai – vieni žurnalistai nagrinėdami pavardžių rašymo problemas gana aiškiai ar potekstėje išreiškia netoleranciją lenkų tautinės mažumos atžvilgiu, kiti tuo tarpu nurodo, jog ši problema yra aktualesnė su kitataučiais (ir nebūtinai lenkais) susituokusiems asmenims. Žiniasklaidoje politikams netgi aiškinamas teisinis pagrindas pavardžių rašymo klausimu („*Dėl pavardžių, tai siūlyčiau A. Kubiliui pasiskaityti tarptautinius aktus: Europos tautinių mažumų konvenciją, taip pat Lietuvos-Lenkijos sutartį. Tuomet paaiškėtų, kad Lietuva nepažeidžia tarptautinės teisės, vykdo jos nuostatas, o kaip tik Lenkija, 99 procentams vietos lietuvių bei kitų mažumų suteikusi lenkiškas pavardes, tų nuostatų nevykdo*“ (Lapinskas, 2016)). A. Kubilius kritikos sulaukė ir dėl savo siūlomos keturių žingsnių politikos, orientuotos į santykių su lenkų tautine mažuma gerinimą („*Kokios politikos siūlo imtis A.Kubilius, ieškant modus vivendi su lenkų mažuma? Švelniai tariant, keistos, o jei tiksliau, vėlgi polonofiliškos. Štai jo keturių žingsnių planas, „kaip pradėti lipti iš užburto rato“*. 1. „*Vyriausybė turėtų finansuoti populiarios Lenkijos*

TV programos transliaciją, kad vietos žmonėms neberekėtų žiūrėti vien tik rusiškų programų“. Naiviu nesusipratimu reikėtų laikyti tokį žingsnį. Negi turėdami tokį kanalą, lenkai labiau mylės Lietuvą? 2. „Atsisakyti rinkimų barjero tautinių bendruomenių politinėms partijoms – lenkams neberekėtų jungtis su rusais“. Keistas argumentas, nes Lietuvos sąlygomis, kai pagrindinės tautinės mažumos sudaro šimtatūkstantines gyventojų grupes, galima tik viena – lygi, o ne deformuota rinkimų teisė. Beje, lenkai dėl to neprotestuoja. 3. „Seime atstovaujama partijų pastangomis įkurti „Gegužės 3-ios diskusijų klubą“, kuris organizuotų viešas diskusijas Vilniaus krašto miesteliuose“. Panašus klubas yra Vilniuje, jis šiaip taip veikia, išplėsti jo veiklą į miestelius – nerealu. 4. „Lietuvos savivaldybėms imtis globoti Vilniaus krašto seniūnijas, kad jų gyventojai galėtų apsilankyti įvairiuose Lietuvos miestuose, o tolimesnių Lietuvos vietovių žmonės – apsilankyti Vilnijos krašte“ (Lapinskas, 2016)). Ir nors pati programa yra nukreipta į tolerancijos ugdymą, programos kritika neabejotinai išreiškia priešingą poziciją.

Švietimo problematika internetinėje žiniasklaidoje sulaukė gana neigiamų atspalvių. Neigiamai atsiliepiant apie minėtas problemas teigiama, jog „sakyti, kad Lietuvos lenkai turi švietimo problemų, tai, kaip sakoma, varyti dievą į medį, nes tokių gerų sąlygų lenkų švietimui kaip Lietuvoje pasaulyje tiesiog nėra. Nuo lenkiškų darželių, mokyklų iki kolegijų ar universiteto, negi net ir tai yra maža? Lenkų ekstremistai išsigalvoja nebūtas problemas, pvz., esą lenkų švietimui gresia kažkokios Vilniaus miesto ir net visos Lietuvos valdžios keliamos grėsmės. Kokios? Susigalvojama, kad tai įstatymais numatyta mokyklų pertvarka, kuri atitinka europietiškas tendencijas ir netgi pačios Lenkijos tvarką. Tačiau lenkai nevykdo Lietuvos, o jei norite ir analogiškų Lenkijos įstatymų ir ta proga šaukia, kad lietuviai juos diskriminuoja“ (Lapinskas, 2016). Lenkų eskaluojamos švietimo problemos ir jų veiksmi šių problemų sprendimui gana ironiškai nušviečiami ir publikacijoje „Amerika, tavo pagalbos šaukiamės“. Straipsnyje pristatytas lenkų piketas prie JAV ambasados Vilniuje. Šiuo piketu siekta atkreipti dėmesį „į V.Sirokoms ir J.Lelevelio mokyklas. 400 susirinkusiųjų reiškė nerimą dėl Vilniaus savivaldybės vykdomo tautinių mažumų mokyklų reorganizavimo, taip pat teigė, kad sostinės vadovai sąmoningai stabdo minėtų mokyklų akreditacijos procesą“ (Dumalakas, 2016). Pati problema aiški, tačiau publikacijos autorius A. Dumalakas (2016) ne kartą išreiškia nuostabą dėl ambasados pasirinkimo („pagalbos šauksmą suprasti būtų galima: teroro aktas Briuselyje, Rusijos grėsmė. Tačiau tautinės mažumos šiuo neramiu laikotarpiu ne dėl to rinkosi prie didžios valstybės diplomatinės atstovybės“; „kodėl tautinės mažumos savo susirinkimui pasirinko JAV ambasados prieigas, galima tik paspėlioti. Sveiku protu sunku suvokti, kodėl Vašingtonui turėtų rūpėti Vilniaus mokyklų reorganizavimas“). Susirinkusių problemos nereikšmingumas pabrėžiamas ir ieškant atsakymo į ambasados pasirinkimo klausimą („prie Rusijos ambasados, kur tautinės mažumos galėtų išsakyti savo viltis, tądien rinkosi teisiamos Ukrainos karo pilotės N.Savčenko

gynėjai. Prie Lenkijos ambasados jau ne kartą verkšlenta. Gal piketuotojai tikėjosi, kad JAV pagrūmos Lietuvai, siekiančiai kuo glaudesnio bendradarbiavimo su šia šalimi? O gal prisiminė pokarį, kai lietuviai tikėjosi, kad tuoj tuoj ateis amerikoniai ir čia įves tvarką?“ (Dumalakas, 2016)). Ir nors peticija buvo įteikta JAV ambasadorei Lietuvoje, publikacijos autoriaus A. Dumalako (2016) pozicija dėl rezultatų gana skeptiška („Ambasados atstovai peticiją priėmė ir nieko daug nepažadėdami diplomatiškai pareiškė, kad „JAV visada buvo ir bus žodžio laisvės ir žmonių teisės reikšti savo nuomonę šalininkės.“ Kitaip sakant, tautinėms mažumoms Amerikos diplomatai leido suprasti: turite teisę reikšti savo nuomonę. Kaip ir rengti piketus prie bet kokių ambasadų. Tik kas iš to?“). Taigi, akivaizdu, jog netolerancija demonstruojama lenkų tautinės mažumos eskaluojamos švietimo problemos, o tiksliau – pasirinkto problemos sprendimo būdo atžvilgiu.

Tolerancijos lenkų tautinės mažumos atžvilgiu neskatina ir tai, kad tiek švietimo, tiek pavardžių rašymo problemos, itin eskaluojamos internetinėje žiniasklaidoje, įvardijamos netgi kaip keliamos pačių lietuvių („žodžiu, jokių lenkų pavardžių ar švietimo problemų Vilniaus krašte nėra ir patiems lietuviams jas kelti yra visiškas nesusipratimas“ (Lapinskas, 2016)). Iš pirmo žvilgsnio tai galėtų būti kaip netolerancijos patiems lietuviams, o ne lenkų tautinei mažumai ženklas. Tačiau, anot A. Lapinsko (2016), lietuviams iškėlus šias problemas, lenkai labai jautriai į jas sureaguoja („Vilniuje vyksta lenkų mitingai, streikai, šaukiamasi stipresnio Lenkijos spaudimo Lietuvai dėl esą lenkų diskriminacijos“). O vėliau tokia reakcija iššaukia neretai net ironiško tono publikacijas internetinėje žiniasklaidoje.

Gana aiškiai nepritarimas demonstruojamas žiniasklaidos formuojamam pozicijos lenkų problemų ir jų sprendimo atžvilgiu („Vis dėlto yra kur kas blogesnis dalykas, kad ne lenkų, o lietuvių žiniasklaidoje pačių lietuvių lūpomis skamba pritarimo lenkų „agresyviajai mažumai“ balsai. Štai Lietuvos valstybinėje televizijoje vieną gražų vakarą laidos vedėjas Edmundas Jakilaitis pasikvietė garbingus svečius publicistą Rimvydą Valatką, advokatą ir premjero konsultantą Česlavą Okinčicą ir politologą Lauryną Kasčiūną. Nors laidos vedėjas žadėjo panagrinėti padėtį Lenkijoje, bet kalba kažkodėl greitai pasisuko į lietuvių daromas skriaudas Lietuvos lenkams. Štai R.Valatka trenkė: „Manau, nereikėtų tikėtis geresnių Vilniaus ir Varšuvos santykių, nes lenkų mažuma ir jų nesprendžiamos problemos vis tiek bus akmuo po kaklu.“ Kas tas akmuo, paaiškino E.Jakilaitis: „Tai Seimo nenoras išspręsti paprastus klausimus.“ Štai taip! Argumentas Lenkijai apie užsispyrusį (suprask, kvailą Lietuvos Seimą) Lenkijai įteikiamas net per valstybinę televiziją... Nemažus atradimus laidoje padarė ir Premjero patarėjas lenkų reikalams Č.Okinčicas: „Lenkija norėtų gerų santykių su Lietuva, bet reikia išspręsti įsisenėjusias problemas, kurios susijusios ne su Lenkija, o mūsų šalies piliečiais“. Čia E.Jakilaitis vėl pasufleravo tas neva problemas: „gatvių pavadinimai, pavardžių rašyba“. Labiau pro šoną turbūt

neįmanoma“ (Lapinskas, 2016)). Nepaisant gana aiškiai išreikštos netolerancijos lenkų tautinės mažumos problemų atžvilgiu, A. Lapinskas (2016) savo toną sušvelnina, pasiūlydamas išeitį, kuri galimai padidintų toleranciją lenkų tautinės mažumos atžvilgiu („*Daugelį kartų siūlau Lietuvos lenkams, tačiau be svetimos valstybės Lenkijos „atstovų“, o greičiau kiršintojų, kartu susėsti ir nuoširdžiai pasikalbėti apie tautinę kultūrą – tai sritis, per kurią pirmiausia reiškiamą tautinę tapatybę, apie piktybišką Rusijos politiką, skatinančią tautinius konfliktus Lietuvoje, pagaliau apie patriotizmą, meilę Tėvynei Lietuvai, jos žemei ir žmonėms. Tokios laidos galėtų būti per televiziją ir radiją ir tai būtų žymiai geresnė tema nei nuolatinis nesutarimų ar net konfliktų propagavimas“). Tonas panašiai sušvelnintas ir kitoje A. Lapinsko (2016) publikacijoje („Lietuvos lenkai ir rusai mirksta populistų padaže“), kuriame siūloma „susitarti, ką mes, lietuviai, visi šalies piliečiai laikome „lenkų problemomis“, nes dažniausiai tų problemų tiesiog nėra, bet iš inercijos jas kartoja tiek lenkai, tiek kai kurie lietuviai“.*

Nustatyta, jog netolerancija tautinių mažumų atžvilgiu skatinama pasirenkant istorijas apie lenkų tautines mažumas (**atrinkimo kategorija**). Problemų pabrėžimui dėmesys koncentruojamas ties tautinių mažumų situacija Lietuvoje, lietuvių brutalumu lenkų tautinės mažumos atžvilgiu, žudynių aukštinimu (**pabrėžimo kategorija**). Istorijai sustiprinti pasitelkiami pojūčiai (nuoširdumas), ironija (straipsnyje „Amerika, tavo pagalbos šauliamės!“) (**plėtojimo kategorija**).

Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu. Šiai grupei priskirtuose straipsniuose tautinės mažumos paliečiamos minimaliai. Dažnai atvejais straipsniuose nagrinėti klausimai tautines mažumas paliečia netiesiogiai. Pavyzdžiui, straipsnyje „Blogiausia diagnozė – supermama“ tautinės mažumos tik paminimos: „*Supermama – tai toks reiškinys, kuris viską žino geriau. Jos baisiau, negu tautinės, seksualinės ar kitos mažumos jaučiasi skriaudžiamos*“ (Daukševič, 2016). Tautinės mažumos minimos ir politiniame kontekste. Pavyzdžiui, savo straipsnyje „Artėjantys rinkimai politikus verčia elgtis nei šiaip, nei taip“ V. Bruveris (2016) nurodo, kad A. Peleckis „savo kandidatūrą kels apygardeje, kur vyrauja tautinės mažumos, – taigi turi šansų laimėti“. Tokiu būdu straipsnio autorius nuspėja galimą tautinių mažumų pasirinkimą. Pažymėtina, kad A. Peleckį autorius įvardija kaip Lietuvos priešininką ir rusų talkininką, todėl galima nuspėti, kad tautinės mažumos, galimai balsuosiančios už A. Peleckį, vertintinos neigiamai. Visgi, nesant tiesioginio tokio pareiškimo straipsnyje straipsnio tekstas traktuotinas kaip neutralus tautinių mažumų atžvilgiu. S. A. Spurga straipsnyje „Rusiškos medijos įtaka: tiesa lieka kažkur per vidurį“ nagrinėjo tautinių mažumų žiniasklaidos vartojimo įpročius. Tolerancija nei vienos tautinės mažumos atžvilgiu straipsnyje nei ugdoma, nei slopinama, jame tik aptariami įpročiai. Kito tautinėms mažumoms aktualaus klausimo – pavardžių rašymo – nagrinėjimą taip pat galima laikyti neutraliu tautinių mažumų atžvilgiu. Pažymima, jog „užsienietiškas pavardės asmens dokumentuose daugiausia siekia ne tautinių mažumų atstovai, o su užsieniečiais susituokusios

lietuvis“ (Nelietuviškų rašmenų nori..., 2016). Tokia situacija neformuoja nei tolerancijos, nei netolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu. Dar vienas svarbus klausimas tautinėms mažumoms – dviguba pilietybė. Publikacijose, nagrinėjančiose šį klausimą, tautinės mažumos minimos neutraliame kontekste. Taigi, internetiniame portale www.lrytas.lt tautinės mažumos neutraliai analizuojamos įvairiuose kontekstuose – rinkimų, medijų, dvigubos pilietybės, nelietuviškų rašmenų rašybos ir kt.

Neutralią poziciją tautinių mažumų atžvilgiu demonstruojančiose publikacijose neišvengiama politinio konteksto, politinio pobūdžio istorijos dominuoja (**atrinkimo kategorija**). Šių publikacijų dėmesio centre – rinkimai, rusiškos medijos, nelietuviški rašmenys, dviguba pilietybė (**pabrėžimo kategorija**). Istorijoms sustiprinti naudojamas visuomenėje populiarus forumo pavadinimas („Supermamų“), paneigiama visuomenėje susiformavusi nuomonė, kad nelietuviški rašmenys yra reikalingi tik lenkų tautinei mažumai (**plėtojimo kategorija**).

Įvertinus internetiniame portale www.lrytas.lt publikuotus straipsnius tautinių mažumų ir tolerancijos joms tematika, nustatyta, jog minėtame internetiniame portale dominuoja neutrali pozicija tautinių mažumų atžvilgiu. Visgi, pastebimas ir gana aiškios netolerancijos apraiškos. Ypač tai taikytina lenkų tautinės mažumos ir jų eskaluojamų problemų atžvilgiu.

3.2.2. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale

www.delfi.lt analizė

Tirtu laikotarpiu internetiniame portale www.delfi.lt publikuota 20 straipsnių tautinių mažumų ir tolerancijos ugdymo joms tematika. Tyrimui surinkti tekstai susisteminti pagal juose kuriamas ir plėtojamas tolerancijos tautinėms mažumoms ugdymo prasmes, kurios išryškėjo vertinant tekstą kaip visumą bei siejant jį su tyrimo metu Lietuvoje ir pasaulyje vykusiais įvykiais. Susistemintų tekstų analizei taikomas kokybinės turinio analizės metodas.

Susistemintus surinktus tekstus išskiriamos trys pagrindinės tekstų grupės pagal tautinių mažumų vertinimus: 1) tautinės mažumos vertinamos palankiai; 2) tautinės mažumos vertinamos kritiškai; 3) tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu (žr. 6 lent.). Toliau šiame darbe pozicija tautinių mažumų atžvilgiu atskleidžiama per šias grupes.

6 lentelė

Internetiniame portale www.delfi.lt publikuoti straipsniai tolerancijos tautinėms mažumoms tematika

Straipsnių grupės	Straipsnio pavadinimas	Straipsnio autorius	Straipsnio data	Pagrindiniai akcentai
-------------------	------------------------	---------------------	-----------------	-----------------------

Tautinės mažumos vertinamos palankiai	Seimui planuojama pateikti pataisą, kuri nuleistų kartelę referendumui dėl pilietybės	BNS	2016-05-17	Dvigubos pilietybės įteisinimas
	Seimas spęs įsisenėjusią pilietybės problemą	BNS	2016-05-12	Dvigubos pilietybės įteisinimas
	Socialdemokratai su Seimo rinkimais siūlo rengti referendumą dėl dvigubos pilietybės	BNS	2016-04-22	Dvigubos pilietybės įteisinimas
	„Uber“ vadovas ramina Lietuvos taksi vairuotojus	E. Savickas	2016-04-01	„Uber“ veikla Lietuvoje
	R. Statkuvienė. Gėjai, pabėgėliai ir mūsiškiai	R. Statkuvienė	2016-03-29	Visuomenei aktualūs gėjų, pabėgėlių ir „mūsiškių“ klausimai
	Vilniuje – tautinių mažumų mokyklų mitingas	LRT	2016-03-17	Rengiamas tautinių mažumų mokyklų mitingas
	Kovo 11-oji paminėta eitynėmis ir naikintuvo skrydžiu	Delfi, BNS	2016-03-11	Tolerancija tautinėms mažumoms skatinama dėl jų dalyvavimo 26-osiose 8.Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo m10.etinėse
	V. Putino kvietimas labiau šiurpina nei džiugina	R. Janužytė	2016-03-03	Žydų autonomi11.nė sritis Rusijoje
	Rusiškos pinklės, kurias gudriai painiojo V. Landsbergis	M. Jackevičius	2016-01-02	Pilietinis tautinių mažumų lojalumas
	Nelietuviškų pavardžių dokumentuose siekia ne tautinės mažumos	BNS	2016-05-14	Nelietuviškųrašmenų naudojimas pavardėse
Tautinės mažumos vertinamos kritiškai	Pasaulio lietuviai pritaria A. Butkevičiui dėl referendumo dvigubos pilietybės klausimu	BNS	2016-05-04	Dvigubos pilietybės įteisinimui skirto referendumo atšaukimas
	Socialdemokratai atsisako plano su Seimo rinkimais rengti referendumą dėl dvigubos pilietybės	BNS	2016-04-28	Atsisakymas rengti referendumą, skirtą dvigubos pilietybės įteisinimui
	Separatistų gretose kovojęs rusas išklojo, ką matė Ukrainoje	Delfi	2016-04-03	Rusijos remiamų separatistų ir Ukrainos pajėgų karas
	Nuo tiesos atribotas patriotizmas yra bergždžias	N. Putinaitė	2016-02-25	Minimas lietuvių brutalumas lenkų tautinės mažumos atžvilgiu
Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu	„NTV Mir Lithuania“ – tik už papildomą mokestį	ELTA	2016-05-18	„NTV Mir Lithuania“ platinimas tik už papildomą mokestį
	A. Kubilius kandidatuos	BNS	2016-05-04	A. Kubiliaus kandidatavimas Šalčininkų-Vilniaus apygardoje, kur gausiai gyvena lenkų tautinės mažumos

Šalčininkų - Vilniaus apygardoje				
Tautinės mažumos prasčiau nei lietuviai moka gimtą kalbą	BNS	2016-03-13	Tautinių mažumų lietuvių kalbos mokėjimo lygis	
J. Mackevič: politikai, nepalikite Vilniaus krašto be priežiūros	N. Pumpreckaitė	2016-02-21	Pietryčių Lietuvos, kurios didžiąją dalį gyventojų sudaro tautinės mažumos, problemos	
Lietuvė Angelika: ištaigingi pokyliai Austrijoje traukia snobus	Perpasauli.lt	2016-02-18	Tautinės mažumos atvyksta į Vienos miesto pokylius	
Į Vilnių persikėlusius rusė: jei garbinate V. Putiną, nuvažiuokite pagyventi į Rusiją	LRT	2016-02-05	Lietuvoje Rusijos propaganda itin nukreipta į tautines mažumas	

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos palankiai. Tirtose publikacijų visumoje dominuoja straipsniai, palankiai vertinantys tautines mažumas (10 iš 20). Šioje straipsnių grupėje dominuoja publikacijos, aptariančios dvigubos pilietybės įteisinimo klausimus (**atrinkimo kategorija**). Šiose publikacijose dėmesio centru ir pasirenkama dviguba pilietybė (**pabrėžimo kategorija**), o problemos sustiprinimui pasirenkamas politinis kontekstas – aptariami Seimo planai pateikti pataisą, kuri nuleistų kartelę referendumui dėl pilietybės, minima, jog dvigubos pilietybės problema yra įsisenėjusi. Problemos svarbą rodo ir siūlymai drauge su rinkimais rengti referendumą dėl dvigubos pilietybės (**plėtojimo kategorija**). Ir nors tiesiogiai publikacijose, nagrinėjančiose dvigubos pilietybės problemas tolerancija tautinėms mažumoms nėra akcentuojama, tačiau tokių klausimų kėlimas pats savaime jau laikytinas tolerancijos tautinėms mažumoms ugdymo apraiška.

Analizuojamos grupės publikacijoms priskirtina ir jau kito internetinio portalo (www.lrytas.lt) publikacijų analizėje minėta publikacija, kurioje aptartas kovo 11-osios minėjimas. Ir nors straipsnio pavadinime akcentuojami naikintuvai, visgi, straipsnyje jie tik minimi kaip dalis viso paminėjimo eigos. Toleranciją tautinėms mažumoms skatina tai, kad tautinės mažumos dalyvavo 26-osiose Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinėse.

Internetiniame portale www.delfi.lt tolerancija tautinėms mažumoms skatinta ir analizuojant Vilniuje vykusį tautinių mažumų mokyklų mitingą (**atrinkimo kategorija**). Šios publikacijos dėmesio centru pasirenkami organizatorių reikalavimai „akredituoti visas Vilniaus miesto tautinių mažumų mokyklas, išsaugoti veikiančias pagrindines mokyklas ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas“ (LRT, 2016) (**pabrėžimo kategorija**). Problemos svarbai sustiprinti paminima tai, kad „pernai Vilniaus valdžia nusprendė, kad 9 mokyklos, kuriose mokoma lenkų ir rusų bei lietuvių kalbomis, tampa pagrindinėmis vietoje vidurinių“ (LRT, 2016) (**plėtojimo kategorija**).

Publikacijų teminis laukas apima ir nelietuviškų rašmenų naudojimo pavardėse klausimą (**atrinkimo kategorija**). Šioje publikacijoje dėmesys koncentruojamas ties faktu, kad nelietuviškų

pavardžių dokumentuose siekia ne tautinės mažumos (**pabrėžimo kategorija**). Įprastai tai buvo traktuojama kaip problema, kurios sprendimo reikalavo tautinės mažumos, tačiau tokia nuostata paneigiama. Šis paneigimas netiesiogiai skatina toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu.

Iš visų analizuotų publikacijų iki šiol, tik viena jų skatina toleranciją žydų tautinei mažumai. Žinoma, tai daroma labai netiesiogiai. R. Janužytės (2016) publikacijoje „V. Putino kvietimas labiau šiurpina nei džiugina“ dėmesys atkreipiamas į žydų autonominę sritį Rusijoje. Įspūdžio sustiprinimui pasitelkiami istoriniai faktai („*Isteigta 1934-aisiais, ji turėjo liudyti gerą Rusijos valią šios tautinės mažumos atžvilgiu: visos Rusijos žydams buvo žadama teisė čia be jokių apribojimų puoselėti savo tradicijas*“ (Janužytė, 2016) (**plėtojimo kategorija**).

M. Jackevičiaus (2016) publikacija dėmesį atkreipiančiu pavadinimu „Rusiškos pinklės, kurias gudriai painiojo V. Landsbergis“ pristato mokslinės studijos rezultatus. Dėmesys publikacijoje koncentruojamas ties pilietiniu tautinių mažumų lojalumu (**pabrėžimo kategorija**). Anot autoriaus, „*neriškia, kad mokyklos rusų ar lenkų mokomosiomis kalbomis ugdo kažkokius nepilietiškus ar nelojalius valstybei piliečius. Su tokiais pareiškimais reikia labai atsargiai*“ (Jackevičius, 2016). Tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu sustiprinimui pasitelkiami ne tik mokslinės studijos autorių pastebėjimai, bet ir Pietryčių Lietuvos regione gyvenančių tautinių mažumų istorijos (**plėtojimo kategorija**).

Kitoje publikacijoje tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu skatinama kitų visuomenės grupių – gėjų, pabėgėlių kontekste. Dėmesio centru pasirenkami visuomenei aktualūs gėjų, pabėgėlių ir „mūsiškių“ klausimai (**plėtojimo kategorija**). Anot R. Statkuvienės (2016), „*suvokdami istoriją ne tik kaip etnosą, bet kaip didelės daugiakultūrės valstybės istoriją, o save – kaip tos valstybės palikuonį, ir lietuvi, ir litvaką, ir litviną, ir tuteišą, lenką ar totorių suprantame kaip „mūsų“ valstybės bendrapilietį. O tai atveria atveria kelią į tarpusavio pagarbą ir supratimą dabar ir rytoj ne tik su visomis mūsų tautinėmis bendrijomis, bet ir į gerus santykius su artimiausia kaimyne, strategiškai svarbia Lenkija*“.

Kitas netikėtas kontekstas, kuriame palankiai vertinamos tautinės mažumos yra „Uber“ plėtra Lietuvoje (**atrinkimo kategorija**). Ir nors dėmesio centru pasitrenkama konkurencija su Lietuvos taksi vairuotojais (**pabrėžimo kategorija**), visgi, tautinės mažumos įvardijamos kaip potencialūs darbuotojai. „Uber“ suteikia galimybę tautinėms mažumoms lanksčiai dirbti: „*pavyzdžiui, moterys, tautinės mažumos, imigrantai ar klausos negalią turintys žmonės tikrai džiaugiasi*“ (Savickas, 2016).

Kaip matyti iš atliktos analizės, palankiai tautines mažumas vertinančių publikacijų teminis laukas itin platus – nuo dvigubos pilietybės klausimų iki pilietinio lojalumo ar darbo „Uber“ galimybių (**atrinkimo kategorija**). Istorijos plėtojamos politiniuose, buitiniuose, dalykiniuose

kontekstuose, bet turbūt stipriausią išpūdį kuria pačių tautinių mažumų patirtis, istorijos (**plėtojimo kategorija**).

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos kritiškai. Pilietybės klausimas jau buvo minėtas kaip kontekstas, kuriame tautinės mažumos vertinamos palankiai, tačiau tame pačiame kontekste nustatytas ir priešingas poveikis. Publikacijose „Pasaulio lietuviai pritaria A. Butkevičiui dėl referendumo dvigubos pilietybės klausimu“ bei „Socialdemokratai atsisako plano su Seimo rinkimais rengti referendumą dėl dvigubos pilietybės“ pristatomas sprendimas atšaukti referendumą dėl dvigubos pilietybės (**atrinkimo kategorija**). Dėmesys sutelktas ties pasaulio lietuvių sveikinimais socialdemokratams dėl sprendimo nesiūlyti rengti referendumo dėl dvigubos pilietybės kartu su šių metų Seimo rinkimais (**pabrėžimo kategorija**). Istorijai sustiprinti pasitelkiamos citatos iš Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkės laiško A. Butkevičiui: „*džiaugiuosi Jūsų sprendimu neskelbti referendumo dėl dvigubos pilietybės įteisinimo, nes dabartinėmis sąlygomis pasiekti reikiamų referendumo rezultatų yra tikrai neįmanoma. Labai vertinu Jūsų supratimą ir įsiklausymą*“ (Pasaulio lietuviai pritaria..., 2016) (**plėtojimo kategorija**). Tokio sprendimo priėmimas ir džiugesys juo netiesiogiai skatina netoleranciją tautinių mažumų atžvilgiu.

Kritinis požiūris tautinių mažumų atžvilgiu išsakomas ir per kitą svarbią aktualiją – Rusijos remiamų separatistų ir Ukrainos pajėgų karą. Separatistų gretose kovojęs rusas, „*paklaustas, ar vis dar mano, kad tautinės mažumos, įskaitant žydus, yra didžiausi Rusijos priešai, jis atsakė: „Jei atvirai, taip, manau.*“ 2014 m. kovo pradžioje veteranas, rusų ultranacionalistas Antonas Rajevskis stovėjo ir stebėjo Sankt Peterburge vykusią 14.demonstraciją prieš Krymo aneksavimą, rankose jis laikė plakatą su užrašu: „*Rusai remia rusų karių siuntimą į Ukrainą*“ (Separatistų gretose kovojęs..., 2016).

Apibendrinant publikacijas, kritiškai vertinančias tautines mažumas, galima teigti, kad kritinis požiūris pastebimas politiniame, kariniame bei patriotizmo kontekstuose (**atrinkimo kategorija**). Dėmesys koncentruojamas ties dvigubos pilietybės, Rusijos remiamų spearatistų ir Ukrainos pajėgų karo bei lietuvių brutalumo lenkų tautinės mažumos atžvilgiu klausimais (**pabrėžimo kategorija**). Istorijoms sustiprinti pasitelktos su šiais klausimais susijusių asmenų išvalgos (**plėtojimo kategorija**).

Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu. Neutrali pozicija tautinių mažumų atžvilgiu demonstruojama neretai tiesiog konstatuojant faktus, informuojant apie tam tikrus sprendimus – pavyzdžiui, A. Kubiliaus sprendimą kandidatuoti Šalčininkų Vilniaus apygardoje. Tai tiesiog priimto sprendimo konstatavimas, paminint, kad šioje apygardoje gausiai gyvena lenkų tautinės mažumos. Priimtas sprendimas „NTV Mir Lithuania“ transliuoti tik už papildomą mokestį taip pat aktualus tautinėms mažumoms, tačiau publikacijoje, pristatančioje šį sprendimą, tautinių mažumų

problemos neaptariamoms, tik paminima, kad šį kanalą svarbiu laiko kai kurios tautinės mažumos. Tautinių mažumų problemos detalčiau nagrinėjamos publikacijose „Tautinės mažumos prasčiau nei lietuviai moka gimtą kalbą“ ir „J. Mackevič: politikai, nepalikite Vilniaus krašto be priežiūros“. Neutrali pozicija išlaikyta ir gana įdomią į Vilnių persikėlusios gyventi rusės istoriją pristatančioje publikacijoje. Visgi, publikacijoje tik paminima, kad Lietuvoje Rusijos propaganda itin nukreipta į tautines mažumas. Tautinės mažumos minimos ir žymiai linksmesniame – miesto pokylių kontekste. Publikacijoje „Lietuvė Angelika: ištaigingi pokyčiai Austrijoje traukia snobus“ minima, jog tautinės mažumos atvyksta į Vienos miesto pokylius.

Neutralią poziciją tautinių mažumų atžvilgiu demonstruojančiose publikacijose analizuojami ta tikrų televizijos kanalų platinimo, kandidatavimo apygardų, kalbos žinių lygio, propagandos ir kiti klausimai (**atrinkimo kategorija**). Šiose publikacijose tautinės mažumos dažniausiai minimos tik žymiai platesniame kontekste (**pabrėžimo kategorija**).

Apibendrinant publikacijų tautinių mažumų tematika internetiniame portale www.delfi.lt analizę, pažymėtina, kad dominuoja publikacijos, kuriose tautinės mažumos vertinamos palankiai. Tai vertinama teigiamai.

3.2.3. Publikacijų tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale

www.15min.lt analizė

Tirtu laikotarpiu internetiniame portale www.15min.lt publikuoti 34 straipsniai tautinių mažumų ir tolerancijos ugdymo joms tematika. Tyrimui surinkti tekstai susisteminti pagal juose kuriamas ir plėtojamas tolerancijos tautinėms mažumoms ugdymo prasmes, kurios išryškėjo vertinant tekstą kaip visumą bei siejant jį su tyrimo metu Lietuvoje ir pasaulyje vykusiais įvykiais. Susistemintų tekstų analizei taikomas kokybinės turinio analizės metodas.

Susistemintus surinktus tekstus išskiriamos trys pagrindinės tekstų grupės pagal tautinių mažumų vertinimus: 1) tautinės mažumos vertinamos palankiai; 2) tautinės mažumos vertinamos kritiškai; 3) dviprasmiški tekstai – ir palankiai, ir kritiškai vertinantys tautines mažumas; 4) tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu (žr. 7 lent.). Toliau šiame darbe pozicija tautinių mažumų atžvilgiu atskleidžiama per šias grupes.

7 lentelė

Internetiniame portale www.15min.lt publikuoti straipsniai tolerancijos tautinėms mažumoms tematika

Straipsnių grupės	Straipsnio pavadinimas	Straipsnio autorius	Straipsnio data	Pagrindiniai akcentai
Tekstai, palankiai	Nelietuviškų pavardžių dokumentuose siekia ne	BNS	2016-05-14	Nelietuviškų rašmenų naudojimas pavardėse

vertinantys tautines mažumas	tautinės mažumos, o patys lietuviai			
	Kazys Grinius – prezidentas, parodęs, kad po okupacijos Lietuva gali atsitiesti	LRT	2016-05-11	Lietuvos modernėjimas 1926 m.
	LLRA partijos pavadinimą papildė Krikščioniškų šeimų sąjunga	BNS	2016-05-07	Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) pavadinimo išplėtimas į Lietuvos lenkų rinkimų akcija – Krikščioniškų šeimų sąjunga (LLRA-KŠS).
	Kristina Sabaliauskaitė: diplomatinį raugą su lenkais malšina lietuvių kultūra	Žinių radijas	2016-04-26	Draudžiama tautinių mažumų teisė su originaliais rašmenimis
	Vilniuje mitinguos tautinių mažumų mokyklų atstovai	BNS	2016-03-17	Mitingas dėl mokyklų pertvarkos
	Prie sostinės savivaldybės reikalaujami išlaikyti mokyklas mitingavo tautinių mažumų atstovai	BNS	2016-03-17	
	Darbo grupė rengs konstitucinį įstatymą dėl dvigubos pilietybės	BNS	2016-02-11	Planuojamas rengti įstatymas dėl dvigubos pilietybės
	Libertas Klimka: lietuviškųjų Užgavėnių mitologiškumas	Lrt	2016-02-09	Užgavėnių įdomybės
Tekstai, kritiškai vertinantys tautines mažumas	Lietuvos žvalgyba: Rusijos kariai vykdo neteisėtus prasiskverbimus per sieną	D. Pancerovas	2016-03-30	Suaktyvėjusi Rusijos specialiųjų tarnybų veikla Lietuvoje
	6 valstybės, kurios gali sužlugdyti ES ir Turkijos migracijos susitarimą	15min.	2016-03-18	ES ir Turkijos susitarimas dėl migrantų srautų suvaldymo ir grėsmė jo žlugimui
	Nuo tiesos atribotas patriotizmas yra bergždžias	N. Putinaitė	2016-02-25	Minimas lietuvių brutalumas lenkų tautinės mažumos atžvilgiu
	Parsisiųskite: Sausio 13-ąją ir karą Ukrainoje patyręs karys išanalizavo Rusijos hibridinį karą	D. Pancerovas	2016-02-05	Rusijos propaganda
Dviprasmiški tekstai	Lenkijos lietuvis apie tautinę nesantaiką: mes čia artimiausi lietuviai	15min	2016-05-10	Tautinė nesantaika
	Sostinės mokyklų reforma: ar pagrįstai piktinasi tautinės mažumos?	J. Kalinskas	2016-03-18	Mokyklų pertvarka Vilniuje
Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu	Bėgimas per Lietuvos mokyklas: paskutiniojo maratono nuojautos	D. Buivydė	2016-05-31	Bėgimo metu aplankyta tautinių mažumų mokykla
	Reitingai: pirmauja socialdemokratai, liberalai smunka žemyn, „tvarkiečiai“ – ant prarajos ribos	BNS	2016-05-21	Populiariausios partijos ir Lietuvos lenkų rinkimų akcijos – Krikščioniškų šeimų sąjungos vieta tarp jų
	S.A.Spurga: Rusiškos žiniasklaidos įtaka – tiesa lieka kažkur per vidurį	BNS	2016-05-10	Šiaurės ministrų tarybos biuro inicijuoto ir TNS LT įgyvendinto kokybinio jaunimo medijų vartojimo įpročių tyrimo išvados
	Lietuvos jaunimas naujienas daugiausiai seka per socialinius tinklus	BNS	2016-04-18	
	Klaipėda pretenduoja tapti Europos kultūros sostine	15min.	2016-04-20	Klaipėdos miestas rengia paraišką dalyvauti

				nacionalinėje atrankoje 2022 metų Europos kultūros sostinės vardui gauti
Vilniaus mokyklų pertvarka: ar kraustynėms neprireiks antstolių?	V. Grigaliūnaitė	2016-04-18	Mokyklų pertvarka Vilniuje	
Rusiška mokykla prie Lukiškių kalėjimo turėtų virsti lietuviška progimnazija	V. Grigaliūnaitė	2016-04-15		
Danuta Narbut: Atviras tėvų laiškas gerbiamam Valdui Benkuskui	V. Grigaliūnaitė	2016-04-11		
Vilniaus valdžia teigia sulaukusi nurodymų derinti renovuojamų mokyklų sąrašą su Seimo nariais	BNS	2016-01-27		
Iki sausio planuojama akredituoti keturias mokyklas Vilniaus mieste ir rajone, dviejų mokyklų likimas neaiškus	15 min.	2016-05-25	Mokyklų akreditacija	
Litvakams – neigiami atsakymai dėl Lietuvos pilietybės	BNS	2016-04-11	Dvigubos pilietybės klausimai	
Idilę Austrijos ir Italijos pasienyje drumsčia bruzdesiai dėl migrantų	15min.	2016-04-09	Migrantų krizė	
Bosnijos serbų lyderis pripažintas kaltu dėl genocido – kalės 40 metų	15min	2016-03-24	Kaltinimai genocidu (R. Karadžičiui)	
Tautinių mažumų skaitymo gebėjimai – prastesni nei lietuvių moksleivių	BNS	2016-03-13	Skaitymo gebėjimai	
Vilniaus etninės kultūros centras paskelbė 2016 metų Kaziuko mugės programą	15min.	2016-02-29	Kaziuko mugės programa	
Izraelio valstybės ambasadorius A.Maimonas: „Į Izraelio rinką patekti – sunku“	Kėdainių r. savivaldybė	2016-02-25	Galimybės patekti į Izraelio rinką	
J. Mackevič: politikai, nepalikite Vilniaus krašto be priežiūros	N. Pumpreckaitė	2016-02-21	Pietryčių Lietuvos, kurios didžiąją dalį gyventojų sudaro tautinės mažumos, problemos	
Kodėl Europoje galvas keliantys radikalai Lietuvoje niekam neįdomūs?	P. Gritėnas	2016-02-17	Europos radikalų partijos	
Pradinukai turės privalomų knygų sąrašą, vyresnieji mokysis rašyti elektroninius laiškus	BNS	2016-01-27	Naujos lietuvių kalbos programos	
Knygos recenzija. Holokaustas kaip istorija ir perspėjimas	S. Stasiulis	2016-01-17	Knygos recenzija	

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos palankiai. Tolerancija tautinėms mažumoms skatinama ir per istorinį kontekstą – pristatant K. Griniaus vaidmenį modernizuojant Lietuvos valstybę. Publikacijoje minima, jog modernizuojant valstybę vyko tautinių mažumų

integracija į šalies politinį gyvenimą. Tai reiškia, kad dar 1926 m. buvo skatinama tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu.

Portale www.15min.lt dėmesio sulaukė nelietuviškų rašmenų naudojimo problema, kuri gana aktyviai eskaluota ir kituose naujienų portaluose. Nagrinėjant šią problemą akcentuojama, jog nelietuviškų pavardžių dokumentuose siekia ne tautinės mažumos, o patys lietuviai (**pabrėžimo kategorija**). Istorijai sustiprinti publikacijoje patektas advokato padėjėjos komentaras: „*įrašyti originalias užsienietiškas pavardes asmens dokumentuose daugiausia siekia ne tautinių mažumų atstovai, o su užsieniečiais susituokusios lietuvės*“ (Nelietuviškų pavardžių dokumentuose..., 2016). Teiginiui pagrįsti pristatomi ir statistiniai duomenys: „*95 proc. teismus pasiekiančių bylų yra būtent dėl už užsieniečių ištekėjusių lietuvių <...> vos kelios bylos buvo dėl tautinių mažumų atstovų, siekiančių originalios vardų ar pavardžių rašybos, pvz. Lietuvos žydų šeima nori duoti vaikui vardą Anna su dviem „n“, remdamasi, jog taip įrašyta Šventajame rašte*“. Itin tvirtai toleranciją išreiškė viena garsiausių lietuvių šiuolaikinių rašytojų K. Sabaliauskaitė. Aktualizuodama draudžiamą tautinių mažumų teisę pavardėse naudoti originalius rašmenis ji pasisakė taip: „*Politinė siauraprotystė ir prarūgusių sovietinių mokslininkų kvailybė, kai 5.draudžiama tautinės mažumos teisė į pavardę ir W raidę*“ (Kristina Sabaliauskaitė: diplomatinį..., 2016) (**plėtojimo kategorija**).

Politiniame kontekste paliečiami ir dvigubos pilietybės (pristatomi darbo grupės planai rengti konstitucinį įstatymą dėl dvigubos pilietybės), politinės partijos pavadinimo keitimo (Lietuvos lenkų rinkimų akcijos pavadinimo išplėtimas į Lietuvos lenkų rinkimų akcija – Krikščioniškų šeimų sąjunga) klausimai. Aktyvaus dėmesio sulaukė ir mokyklų klausimas (**atrinkimo kategorija**). Internetiniame portale www.15min.lt buvo pranešta apie planuojamą tautinių mažumų mokyklų atstovų mitingą, taip pat paskelbta informacija apie jau įvykusį mitingą. Šiose publikacijose dėmesys koncentruotas į sprendimus, tiesiogiai paliečiančius tautinių mažumų mokyklas (**pabrėžimo kategorija**). Problemai sustiprinti vienoje iš publikacijų vartojamos citatos iš plakatų rusų ir lenkų k.: „Palikite ramybėje mūsų mokyklas“, „Asimiliacijai – ne“, „Buldozerinei politikai – ne“, „Apginkime mūsų vaikus, mūsų ateitį“, „Leiskite mokytis mūsų mokyklose“, pateikta nuotrauka (žr. 2 pav.) (**plėtojimo kategorija**).

2 pav. Mitingo dėl mokyklų pertvarkos vaizdas

Minimalios tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu pastebimos ir analizuojant lietuviškųjų užgavėnių mitologiškumą. Šioje publikacijoje pabrėžiama, kad „žydu, vengrų, čigonų kaukėmis nesišaipoma ir nesityčiojama iš tautinių mažumų“ (Libertas Klimka: lietuviškųjų..., 2016).

Tekstai, kuriuose tautinės mažumos vertinamos kritiškai. Ši grupė publikacijų itin aktualizuoja Rusijos veiksmus ir tariamą Rusijos vykdomą tautinių mažumų gynybą (**atrinkimo kategorija**). D. Pancerovas (2016) mini suaktyvėjusią Rusijos specialiųjų tarnybų veiklą Lietuvoje. Dėmesys šioje publikacijoje koncentruojamas ties Kremliaus vykdoma tariama tautinių mažumų teisių gynyba (**pabrėžimo kategorija**). Autorius pabrėžia, kad „Rusijos finansuojama veikla neišugdė daug Rusijai lojalių Lietuvos rusų jaunimo lyderių, galinčių daryti neigiamą įtaką Lietuvoje vykstantiems visuomeniniams procesams, tačiau Lietuvos tautinių mažumų bendruomenių mokyklose susidariusi palanki terpė Rusijos įtakos sklaidai gali daryti didelę žalą Lietuvos nacionaliniam saugumui“. Tautinės mažumos kaip Rusijos propagandos auditorija Lietuvoje pristatomos ir kitame D. Pancerovo (2016) straipsnyje.

Kritinis požiūris pastebimas ne tik rusų tautinės mažumos, bet ir lenkų tautinės mažumos atžvilgiu. N. Putinaitė (2016) mini lietuvių brutalumas lenkų tautinės mažumos atžvilgiu.

Pažymėtina, kad tolerancijos tautinėms mažumoms problema aktuali ne tik Lietuvoje. Ji išvelgiama ir Austrijoje. Problema pristatoma nagrinėjant ES ir Turkijos susitarimą dėl migrantų srautų suvaldymo ir grėsmes jo žlugimui (**pabrėžimo kategorija**). Dėl migrantų srautų ir galimo susitarimo žlugimo Austrija išvelgia grėsmingą turkų mažumos padidėjimo Austrijoje grėsmę. Tą patvirtina ir statistiniai duomenys: „Austrija taip pat baiminasi, kad 1,3 proc. turkų tautinę mažumą gali papildyti daugybė turkų, bėgančių nuo kurdų atakų bei liberalioms idėjoms priešiško

Recepto Tayyipio Erdogano valdymo. Kancleris W.Faymannas pabandė nuraminti aistras šalyje, paskelbdamas apie 80 kasdien priimamų pabėgėlių limitą, tačiau austrai vis labiau baiminasi naujo nevaldomo migrantų antplūdžio“ (6 valstybės, kurios..., 2016) (**plėtojimo kategorija**).

Tekstai, kuriuose demonstruojamas dviprasmiškas požiūris į tautines mažumas. Tai nauja kategorija, kuriai priskirtinų straipsnių tirtu laikotarpiu nepublikavo nei www.lrytas.lt, nei www.delfi.lt. Ši kategorija pasižymi dviprasmiškumu – viena vertus, šiai kategorijai priskirtinose publikacijose tautinės mažumos vertinamos kritiškai, tačiau kita vertus, - palankiai. Tokia pozicija išvelgta J. Kalinsko (2016) straipsnyje, nagrinėjusiame jau minėtą mokyklų pertvarkos problemą. Palankaus požiūrio apraiška išvelgta šiame teiginyje: „*Iš 30 mokyklų, kurias daugiau ar mažiau palies pertvarkos, tautinių mažumų – vos kelios. Visi pertvarkų kriterijai, kas be ko, vienodai taikomi visoms mokykloms*“ (Kalinskas, 2016). Kritinis požiūris sietinas su politiniu kontekstu („*Paklaustas, kas tada skatina tautines mažas eiti į gatves su plakatais, V.Benkunskas teigė manantis, kad tai – tam tikrų politinių jėgų įtaka. Mokyklų pertvarkos klausimas galėjo tapti įrankiu palenkti rinkėjus į savo pusę prieš artėjančius Seimo rinkimus*“ (Kalinskas, 2016). Dviprasmiškos nuostatos tautinių mažumų atžvilgiu pastebimos ir Lenkijoje. Straipsnyje „*Lenkijos lietuviai apie tautinę nesantaiką: mes čia artimiausi lietuviai*“ pristatoma lietuvių, kaip tautinės mažumos Lenkijoje, situacija. Tolerancijos stoka pastebima, kadangi „*lietuviai susiduria su daugybe nemalonių incidentų (Lietuviškosios Seinų „Žiburio“ gimnazijos direktorius vardina uždažytus lietuviškus vietovių pavadinimus, sulaužytas lietuviškas nuorodas ir kryžių Berznyko (arba Beržininkų) kapinėse)*“ (Lenkijos lietuviai apie..., 2016). Parodant visuomenei, kas vyksta bei demonstruojant poziciją, kad tai tęstis nebeturėtų, išvelgiamos tolerancijos ugdymo pastangos.

Tekstai, neutralūs tautinių mažumų atžvilgiu. Neutrali pozicija tautinių mažumų atžvilgiu internetiniame portale www.15min.lt – dominuojanti. Šią poziciją demonstruojančių publikacijų tarpe itin dažnai aktualizuota numatyta mokyklų pertvarka Vilniuje (**atrinkimo kategorija**). Publikacijų dėmesio centre – vienos tautinių mažumų mokyklos – Centro – reorganizacija, prijungiant prie Naujamiesčio mokyklos (**pabrėžimo kategorija**). Problemai sustiprinti cituojama Prie JAV ambasados surengtame tautinių mažumų mitinge Centro mokyklai atstovavusios S. Tomaševskajos pozicija: „*nebus sutinkama, jog vaikai persikeltų į Naujamiesčio mokyklą, nes vaikai nėra žaislai*“ (Grigaliūnaitė, 2016) (**plėtojimo kategorija**). Švietimo klausimai nagrinėti ir publikacijoje „*Pradinukai turės privalomų knygų sąrašą, vyresnieji mokysis rašyti elektroninius laiškus*“. Šioje publikacijoje pristatytos naujos lietuvių kalbos programos, paminėta, kad jų rengime dalyvavo ir tautinių mažumų atstovai.

Keliose publikacijose, publikuotose www.15min.lt tirtu laikotarpiu buvo pristatytos Šiaurės ministrų tarybos biuro inicijuoto ir TNS LT įgyvendinto kokybinio jaunimo medijų vartojimo įpročių tyrimo išvados (**atrinkimo kategorija**). Pristatant šio tyrimo išvadas

koncentruotasi ties tautinių mažumų jaunimo medijų vartojimo įpročiais (**pabrėžimo kategorija**), o įspūdžiui sustiprinti tyrimo išvados detalizuotos pagal regionus (Vilniaus, Klaipėdos, Šalčininkų, Radviliškio) (**plėtojimo kategorija**).

Neutralus požiūris į tautines mažumas gana aiškiai išvelgiamas ir publikacijose, nagrinėjančiose politinius klausimus. Pavyzdžiui, analizuojant politinių partijų reitingus (**atrinkimo kategorija**), nagrinėta Lietuvos lenkų rinkimų akcijos – Krikščioniškų šeimų sąjungos vieta tarp politinių partijų ir vertintos šios partijos galimybės patekti į Seimą (**pabrėžimo kategorija**). Vertinimai pagrindžiami statistiniais duomenimis („Už Lietuvos lenkų rinkimų akciją – krikščioniškų šeimų sąjungą balsuotų 2,8 (2,5 proc.) respondentų“ (Reitingai: pirmauja socialdemokratai..., 2016)), eksperto įžvalgos („pasak sociologo, ši partija vis tiek turėtų patekti į Seimą, nes už šią partiją balsuojančių tautinių mažumų elektoratas yra labiau mobilizuotas“ (Reitingai: pirmauja socialdemokratai..., 2016)) (**plėtojimo kategorija**). P. Gritėnas (2016) taip pat mini partijas, tik jo publikacija skirta Europos radikalų partijoms. Šiame kontekste autorius nurodo, kad Latvijoje tautinių mažumų atstovų skaičius yra labai didelis. Dar viena svarbi politinio pobūdžio problema – dvigubos pilietybės klausimai (**atrinkimo kategorija**). Jie aptariami litvakų pavyzdžiu. Dėmesio centru pasirinkti Migracijos departamento atmetami prašymai atkurti Lietuvos pilietybę asmenims, iš Lietuvos išvykusiems 1920–1939 metais, ir jų palikuonims (**pabrėžimo kategorija**). Problemai sustiprinti pasitelkiamas užsienio reikalų ministro L. Linkevičiaus komentaras susidariusios situacijos atžvilgiu („Pasikeitė praktika“), Vidaus reikalų ministro S. Skvernelio pasisakymas, laikinosios Migracijos departamento vadovės E. Gudzinskaitės pasisakymas ir kt. (**plėtojimo kategorija**).

Neutrali pozicija tautinių mažumų atžvilgiu nustatyta ir pristatant bėgimą per Lietuvos mokyklas (bėgimo metu aplankyta tautinių mažumų mokykla), Klaipėdos miesto parengtą paraišką dalyvauti nacionalinėje atrankoje 2022 metų Europos kultūros sostinės vardui gauti (paraiška perduota tautinių mažumų peržiūrai), tautinių mažumų skaitymo gebėjimus (jie prastesni už lietuvių moksleivių), Kaziuko mugės programą (į programą įtrauktas Lietuvos tautinių mažumų bendrijų kultūros pristatymas), Pietryčių Lietuvos problemas (didžiąją dalį šio krašto sudaro tautinės mažumos), Izraelio ambasadoriaus A. Maimono vizitą Lietuvoje (jis domisi tautinėmis mažumomis), situaciją Austrijos ir Italijos pasienyje, kaltinimus genocidu (R. Karadžičiui) bei pateikiant knygos „Holokaustas kaip istorija ir perspėjimas“ recenziją.

Apibendrinant atliktą publikacijų internetiniame portale www.15min.lt turinio analizę, pastebima, jog šis portalas išsiskiria publikacijų, nagrinėjančių tautinių mažumų problemas, įvairove – paliečiamos labai įvairios temos (**atrinkimo kategorija**). Nepaisant to, kad dominuoja politinis kontekstas, dėmesio sulaukė ir lietuviškos šventės, jaunimo naujienų sekimo įpročiai, skaitymo gebėjimai ir kt. Nustatyta, jog tapačios problemos tirtame portale pristatomos labai

skirtingai – vienose publikacijose tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu skatinama, kitose – slopinama. Prieštaringos situacijos pastebėtos mokyklų sujungimo, dvigubos pilietybės suteikimo klausimais (**pabrėžimo kategorija**). Išpūdžiui sustiprinti pasitelkiami ekspertų komentarai, statistiniai duomenys, politikų pasisakymai ir kt. (**plėtojimo kategorija**).

3.3. Tolerancijos ugdymo situacijos įvertinimas tautinių mažumų atstovų požiūriu

Šiame darbo poskyriuje analizuojami interviu su įvairių tautinių mažumų atstovais rezultatai. Tyrimo dalyvių buvo prašoma apibūdinti, kaip, atvykus į Lietuvą, jiems sekėsi integruotis į Lietuvos visuomenę ir su kokiais sunkumais susidūrė. Tiriamieji gana palankiai įvertino savo integracijos į Lietuvos visuomenę patirtį, tačiau įvardijo tam tikrus sunkumus, su kuriais teko susidurti (žr. 8 lent.). Šie sunkumai – tai kalbos barjerai, biurokratiniai formalumai, pašaipos, jaunas amžius (paauglystė) bei žinių stoka.

8 lentelė

Integracijos į Lietuvos visuomenę sunkumai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę sunkumai	Kalbos barjerai	„Mokėjau tik rusiškai kalbėt <...> Pirmą kartą išgirdau lietuvių kalbą, tai nesupratau nei kur žodžio pradžia nei kur galas“ (I1), „suprast viską suprasdavau, o pasakyt ne viską mokėjau“, „nemokėjau lietuviškų žodžių“ (I5), „lietuviškai šnekėt nemokėjau“ (I5)
	Biurokratiniai formalumai	„sudėtinga buvo sutvarkyti pilietybę“ (I1)
	Pašaipos	„Žmonės vadindavo va ruskelė“ (I2), „pravardžiuodavo rusas ir visaip“ (I5), „gryni lietuviai irgi pravardžiuodavo“ (I5)
	Amžius	„Kadangi buvau paauglys, tai be abejo sunkus augantis organizmas, kaip sakant. Paauglystėj visko buvo“ (I4)
	Žinių stoka	„nieko nežinojau“ (I5)

Pažymėtinas kai kurių interviu dalyvių pasiryžimas mokytis lietuvių kalbos („kadangi su manim niekas rusiškai nebendravo, teko mokintis, ir va kiekvieną dieną po dešimt žodžių išmokdavau, na aišku tėvai padėjo, pagelbėdavo, kadangi buvo nustatyta – dešimt žodžių ir tada eini maudytis“, I1; „man iškart kilo noras išmokti kalbą, ir aš net nesigėdiju, bendradarbių pagalba, visų, ir man net pačiam to nepastebint, labai greitai man pavyko“, „nebuvo būtina ta lietuvių kalba, bet nežiūrint į tai, aš asmeniškai pats labai norėjau, kad man būtų lengviau bendrauti“ I2), kuris ir padėjo įveikti kalbos barjerą („po biškį ir viskas susitvarkė“, I1; „po biški po biški pradėjau ir išmokau lietuviškai ir skaityt ir rašyt“, I5). Visgi, kalbos barjerai informantams netapo netolerancijos priežastimi („na, tikrai visi tolerantiškai reaguodavo, žiūrėdavo į tai ir pagelbėdavo ir padėdavo“, I1). Pagirtinas ir gana optimistinis požiūris įveikiant integracijos į Lietuvos

visuomenę sunkumus („po biškį ir viskas susitvarkė“, „daug sunkumų visokių, bet viskas įveikiama“, dabar šiuo metu viskas tvarkoje, „viskas gerai“, I1; „bet kažkaip neužgavo tai“, I2).

Interviu dalyviai akcentavo tolerancijos jų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu svarbą. Ir net jei atvykus į Lietuvą tolerancija nebuvo akcentuojama, pagyvenus Lietuvoje kelis dešimtmečius, imta suvokti stipri jos svarba („buvom jaunos ir, kad mažai suakcentavom. Dabar po tiek metų suprantu, kad tada ne iškart maloniai priėmė“, I2). Anot tiriamųjų, tolerancija yra būtina sėkmingai integracijai („įsivaizduokim, visiškai skirtingų kultūrų, papročių pripratę žmonės atvažiuoja į kitas šalis, ir ta tolerancija yra, kad jiems integruotis būtina. Pats žmogus kažkaip kitaip jaučiasi svetimam krašte, o jei dar iš šalies ne toks požiūris, ar ne taip reaguoja, ar ne taip pažiūri, tai tikrai yra nemalonu. Todėl tolerancija tikrai būtina, kad žmonės laisviau galėtų integruotis“, I3). Tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu buvo netgi įvardinta kaip tolerancijos vietinių gyventojų sąlyga („jeigu žmogus gerbia kitatautį, tai ir tave gerbs“, I1). Tolerancija, anot respondentų, svarbi bendram vietinių ir kitataučių gyvenimui toje pačioje valstybėje („mes atvykome į Lietuvą kaip sakant mes gyvent. Ir priimt turi vietiniai“, I4).

Tyrimo dalyvių teirautasi, ar, jų nuomone, tolerancijos jų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu pakanka. Tiriamųjų tarpe dominavo požiūris, jog tolerancija yra pakankama („man iki šiol atrodo, kad lietuviai mano tautos atžvilgiu yra labai tolerantiški ir labai pagarbiai elgiasi“, I3; „jeigu apibendrintai, tai aš manau, kad pakanka“, I1; „šiuo metu tikrai pakanka. Jau kiek metų čia gyvenu, tai per tiek metų nebuvo susidūrus su jokia išreikšta netolerancija“, I2; „kiek man žinoma, iš nei vieno mano tautos atstovo, nei vieno mano žemiečio, nusiskundimų negavau“, I3). Ir nors tolerancijos pakankamumas gana aiškiai išreikštas, būta įžvalgų, jog tolerancija yra pakankama iš suaugusiųjų, o jaunimo tarpe kartais pasitaiko ir kitokios praktikos („suaugę visai kitaip elgiasi negu jaunimas. Jaunimui biškį tolerancijos gal nelabai. Ir neturint jau netgi rasinės atstovybės. Kaip sakant, ir lietuvis lietuviui įkas“, I4). Be to, esama prielaidų ir tolerancijos skirtumams regioniniu požiūriu („yra vienas vilnietis, jis alų vežioja iš mūsų, tai pasakoja, kad Vilniui nieko ten gero. Jis klausia manęs kaip man čia, aš ir sakau, kad mane visi pažįsta ir man čia gyvent jokio sunkumo nėra“, I5). Tiriamųjų nuomone, Lietuvoje pakankamai užtikrinamos visos tolerancijos kryptys (žr. 9 lent.), probleminių aspektų išvelgta tik socialinės tolerancijos atžvilgiu, tačiau ir tai buvo žymiai anksčiau.

9 lentelė

Tolerancijos atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu pakankamumas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tolerancija pakankama	Skonio tolerancija	„Yra ir spauda ir laidos, ir sakykim, per kabelinę televiziją vyksta ir transliacijos rusų kalba, ir filmus rusiškus rodo ir koncertai“ (I1), „atvažiuoja įvairūs atlikėjai

		iš Rusijos“, „aišku, kadangi virtuvės yra iš dalies panašios“ (I1), „žinoma pakanka. Tai gaminu pati, ir pasirinkimas yra. Dabar išvis problemų su tuo nėra“ (I2), „taip, Šiauliuose mes turim ir savo virtuvę. Kur groja muzika, stilius armėniškas“ (I3), „aš viską valgau ir neskiriu kur rusų ar kur lietuvių patiekalas“ (I5)
	Politinė tolerancija	„Viskas yra užtikrinta, kadangi turiu ir neliečiamybę į nuosavybę, ir teises turiu ir laisvę turiu. Viskas kaip ir gerai“ (I1), „aš manau, kad pakanka. Nes paskui besimokindama aukštoj mokykloj susiduri irgi su rusais, tais kurie gimė Lietuvoje, tais kurie atvyko ir negirdėjau jokių atveju, kad būtų elgiamasi kaip nors kitaip“ (I2), „tikrai visko pakankamai, tik čia yra pats žmogus, ar jis pats nori integruotis ir ar jam tai yra reikalinga, čia nuo pačio žmogaus priklauso. Įstatyminė baze tikrai pakankama, tikrai reikia gero noro ir pritapti ir integruosies“ (I3), „įstatymiškai yra įtvirtinta, taip kad čia nieko labai“ (I4), „man Pakruojy čia viskas gerai“ (I5)
	Socialinė tolerancija	„Nelygybės problemų tikrai nekyla. Mokykloje irgi ne“ (I1), „darbovietėje taip pat esu gerbiama“ (I1), „niekada nebuvo akcentuota, nei darbovietėje, nei mokykloje nebuvo akcentuota, kad aš kitos tautybės žmogus“ (I2), „mano vaikai lankė lietuviškas mokyklas ir baigė sėkmingai, universitetus baigė irgi sėkmingai, abu mano vaikai magistrus gynė. Nei vienas nei puses žodžio nesakė, kad kažkas ne taip“ (I3), „bent jau propaguojama šitaip elgtis“ (I4), „problemų tame nebuvo“ (I4), „mokykla buvo rusų, rusakalbių, taip kad tame problemų mokykloje nebuvo, nes nereikėjo integruotis“ (I4)
	Moralinė tolerancija	„Man asmeniškai neteko“ (I1), „taip“ (I5)
	Religinė laisvė	„Galimybių yra begalė. Pakankamai Lietuva yra demokratiška šalis. Aišku aš esu provoslavė“ (I1), „aš kažkokių sunkumų neturėjau“ (I1), „dėl to tai irgi jokių problemų nekyla, nes turiu draugių, kur rusai yra stačiatikiai. Savo tikėjimu neįsivaikau jokių nelygybių su kitais tikėjimų atstovais“ (I2), „taip, pakanka“ (I3), „turim Vilniuj kopyltėlę. Mums net Antakalnio bažnyčioj leido visiem armėnam susirinkusiems atlikt apeigas ir mišias šventas, genocidų minėjime. Kryžių kalne, mes turim pagamintą tokį akmeninį pagamintą kryžių ir pastatytą ir jį pašventino net mūsų vyskupas Šiaulių“ (I3), „pilna galimybių rinktis ką nori kaip nori“ (I4)
	Juridinė tolerancija	„Visi teisiniai aktai lygiai taip pat galioja kaip ir lietuviui“ (I1), „toleranciją skatina“ (I3)
	Kūrybinė tolerancija	„Jeigu žmogus yra kūrybingas, jei jis moka išreikšti savo idėjas, tai tikrai pakanka savo paties priemonių ir galimybių įvairių“ (I1), „man pakanka, kadangi man gal labiau pasisekė, nes aš moku ir lietuvių ir rusų kalbą, aš galiu ir vienokią ir kitokią literatūrą skaityt, ir ieškot kažkokios išeities, jei man kažkokia mintis kyla ir aš ją noriu realizuoti, tai informacijos galiu net gi dviem kalbom surasti“ (I1), „pakanka“ (I2), „mes Vilniuje gavus teisišką leidimą ir mitingus organizuojam ir dalyvaujam Šiaulių šventėse. Kai buvo Šiaulių gimtadienis, mum teko su savo vėliava ir rūbais žygiuoti“ (I3), „realizuoju“ (I5)
	Minties tolerancija	„Reikšti savo nuomonę žinau kaip ir tai yra leidžiama“ (I4)
Tolerancija nepakankama	Socialinė tolerancija	„Anksti atvažiavau į Lietuvą, tada susiduriau su tuo, kai ieškojau kur mokytis. Aišku į nauja šalį, nemokėdama kalbos, po aštuonių klasių iškart ieškojau ar į proftechninę kokią. Tada pamačiau, kad nėra pasirinkimo didelio būtent rusų kalba. Tada priverstinai turėjau eit vidurinę, o poto kitus mokslus jau viską baigiau lietuvių kalba“ (I2)

Siekiant įvertinti tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu pakankamumą, tiriamųjų buvo prašoma nurodyti ir, ar tolerancija pakankama kitų tautinių mažumų atžvilgiu. Tiriamųjų tarpe dominavo požiūris, kad tolerancijos kitų tautinių mažumų atžvilgiu pakanka, tačiau pabrėžtas ir individualių aplinkybių klausimas (‘‘čia tikriausiai priklauso nuo kiekvieno žmogaus individualiai, kadangi aš asmeniškai į žmogų žiūriu kaip į žmogų, o ne į tautybę. Man visiškai nėra skirtumo kokios tautybės žmogus, jeigu jis su manim elgiasi pagarbiai, tai ir aš su juo elgsiuos pagarbiai‘‘,

I1; „čia ne nuo tautybės priklauso, o nuo žmonių. Tik tai, kad yra sudaryti stereotipai, kad žydai, romai. Nors iš tikrųjų, normalių žmonių yra kiekvienoje tautybėje“, I2). Be to, atskirų problemų esama visur („atskiros problemos visada buvo ir bus. Bet tai yra neryškus dalykas“, I4).

Analizuojant interviu rezultatus pastebėta, jog tautinių mažumų atstovai pagarbiai ir palankiai atsiliepia apie Lietuvą ir jos gyventojus ir išreiškia toleranciją valstybei, kurioje gyvena („gyvendama Lietuvoje, turiu toleruoti tos šalies ir papročius, ir įstatymus ir kalbą“, I1). Tačiau pažymėtina pačių kitataučių tolerancijos stoka pabėgėliams („mano manymu, kad tų pabėgėlių nereik priimt. Čia ir lietuviai blogai gyvena, saviem reik padet. Bet jiem skiria pinigus“, I5).

Tiriamieji įvardijo žiniasklaidos priemones, kuriose pateikiamą informaciją jie renka, priima (žr. 10 lent.). Tyrimo rezultatai rodo, kad tautinių mažumų tarpe populiariausios žiniasklaidos priemonės yra žurnalai, televizija, laikraščiai bei internetas.

10 lentelė

Žiūrimos bei skaitomos žiniasklaidos priemonės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Žiūrima bei skaitoma žiniasklaida	Žurnalai	„Žurnalus tai aišku, koks „Cosmopolitan“, „Investuok“, „Moters“ žurnalas, „Žmonės“, kitą kartą pasiskaitau plepalus visokius“ (I1)
	Internetas	„Rusiškai tai Facebooke pasižiūriu“ (I1), „internetas“ (I2), „Viskas dabar yra internete. Tuo labiau, kad ir tas pats delfi rusiškai“ (I4), „šiaip tai pagrindas yra vistiek lietuvos rytas ir delfi“ (I4)
	Televizija	„Televizija“ (I2)
	Laikraščiai	„Daugiausia iš laikraščių“ (I5), „vietinius laikraščius“ (I5)

Tyrimo dalyvių teirautasi, ar žiniasklaidoje pakankamai dėmesio skiriama tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui. Informantų nuostatos šiuo klausimu nebuvo nei itin teigiamos, nei itin neigiamos. Nustatyta, jog tautinių mažumų tematika per mažai gvildenama žiniasklaidoje, nes „žurnalistams tai yra daugiau <...> sensacijų ieškojimas kaip sakant, o ne mokymas“ (I4). Tolerancijos stoka įvardinta romų atžvilgiu „užkliūna kaip rodo apie romus. Vilniuje. Na bet ten padėtis, apie tuos kvaišalus visus“ (I2).

Informantų buvo prašoma įvertinti žiniasklaidos įtaką tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui. Tiriamųjų nuomonės šiuo klausimu buvo gana vieningos – žiniasklaida daro labiau neigiamą negu teigiamą poveikį tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui. Ypač tai pažymėtina rusų tautinės mažumos atveju. Pasiteiravus tyrimo dalyvių asmeninės patirties, sulaukta išsamesnių komentarų. Pavyzdžiui, vienos informantės teigimu, žiniasklaida formuoja visuomenės nuomonę, o po įvykių Kryme žiniasklaidos suformuota nuomonė gana aktyviai reiškiamą ir mokykloje, dėl ko vaikas nebenori mokytis rusų kalbos ar neigiamai pats atsiliepia apie tautinę mažumą. Kitas informantas nurodė, kad žiniasklaidos formuojama pozicija sukelia diskusijų su aplinkiniais dėl galimo rusų puolimo. Poveikį tiriamieji pastebi televizijoje, dienraščiuose („Lietuvos ryte“, I1), internetiniuose portaluose („Delfi būdavo“, I1; „pagrindas tai

vis tik yra internetas“, I4). Pranešimai žiniasklaidoje kai kuriuos informantus paliečia ir asmeniškai – vaikai, grįžę iš mokyklos užduoda klausimus apie galimą rusų puolimą.

Su galima netolerancija susiduriančių tautinių mažumų atstovų buvo prašoma nurodyti, kaip, jų nuomone, būtų tikslinga didinti toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu. Informantų pasiūlymai apibendrinti 11 lentelėje.

11 lentelė

Tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu didinimo galimybės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu didinimo galimybės	Tautinių mažumų kultūros, papročių, virtuvės akcentavimas žiniasklaidoje	„Kiekviena tauta turi savo nuostabią kultūrą, papročius, savo nuostabią virtuvę. Aš manau, kad tai reikėtų žiniasklaidai labiau parodyti“ (I1)
	Tautinių mažumų vertybių akcentavimas žiniasklaidoje	„Ir kodėl neparodyt, kad tikrai yra ten vertybių ir naudingų vertybių kiekvienam žmogui, kiekvienam vaikui“
	Teigiamos informacijos apie tautines mažumas sklaidos skatinimas	„nepopuliariu teigiamus dalykus rašyt, bet nepriversi jų nerašyt“ (I4)
	Bendravimo tarp skirtingų tautinių mažumų atstovų skatinimas	„reik organizuot, kad būtų rusai, baltusai daugiau bendrautų“ (I5)
	Skatinimas kalbėti lietuvių kalba	„žiniasklaida turėtų skatinti, kad jeigu gimei ir augai toj šalyje tai ir turi kalbėti kalba“ (I5)

Tyrimo dalyvių nuomone, tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu skatinimui tikslinga būtų akcentuoti ir teigiamai pristatyti tautinių mažumų kultūrą, papročius, virtuvę, vertybes, taip pat skatinti žiniasklaidą skleisti teigiamą informaciją apie tautines mažumas, skatinti bendravimą tarp skirtingų tautinių mažumų bei skatinti tautinių mažumų atstovus kalbėti lietuvių kalba.

3.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Internetinė žiniasklaida – vienas svarbiausių informacijos šaltinių šiuolaikinėje visuomenėje. Atlikus interviu su tautinių mažumų atstovais, į Lietuvą atvykusiais skirtingais laikotarpiais ir dėl to įgijusiais skirtingos patirties tolerancijos ugdymo atžvilgiu, nustatyta, kad informacijos paieška internete yra dominuojanti, lyginant su paieška kituose informacijos kanaluose. Šio žiniasklaidos kanalo svarba tiek tautinėms mažumoms, tiek lietuviams, lėmė pasirinkimą atlikti turinio analizę tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymo klausimu. Šiai analizei atlikti pasirinkti trys populiariausi naujienų portalai internete – www.delfi.lt, www.15min.lt ir www.lrytas.lt. Atliktos turinio analizės rezultatai parodė, kad interneto portaluose, nagrinėjant tautinių mažumų situaciją, paliečiamos labai įvairios temos - politinis kontekstas, lietuviškos šventės, jaunimo naujienų sekimo įpročiai, skaitymo gebėjimai, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinių minėjimas, propagandos apraiškos bei prakeiktųjų karių dienos minėjimas, pabėgėlių problemos, švietimo problemos ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad

daugumoje publikacijų, nepriklausomai nuo to, kuriai grupei pagal toleranciją jos priskirtos, pasitelkiamos įvairios technikos įspūdžiui sustiprinti – tai ekspertų komentarai, statistiniai duomenys, politikų pasisakymai, nuotraukos ir kt. Taigi, internetinėje žiniasklaidoje tautinių mažumų tematika yra gana populiari. Atliktų empirinių tyrimų rezultatai leidžia daryti išvadą, jog tolerancija tautinių mažumų atžvilgiu yra jaučiama pačių tautinių mažumų atstovų požiūriu, tačiau žiniasklaidoje ji dažnai paliečiama tik kitų tyrimo objektų kontekste, t.y. aptariant tautinėms mažumoms kylančias problemas, o kartais net nepateikiant sąsajų su tautinių mažumų problemomis. Tas „palietimas“ neretai būna ir netiesioginis, o tirtų publikacijų lauke apskritai labai didelė dalis tekstų, išreiškiančių neutralią poziciją tautinių mažumų atžvilgiu. Tautinių mažumų atstovų, dalyvavusių tyrime, nuomonių analizė parodė, kad tautinių mažumų ir tolerancijos skatinimo joms tematikos jie mažai pastebi. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad vienokia situacija yra, kai vykdomas tyrimas ir jo metu ieškoma publikacijų su raktiniais žodžiais paieška, o kitoks vaizdas matomas kasdieniniame naujienų sraute. Atsižvelgiant į ištirtų publikacijų pobūdį, galima daryti prielaidą, kad publikacijos apie tautines mažumas ir jų problemas neretai pranyksta bendrame naujienų sraute. Apibendrinant interviu dalyvių pasisakymus tolerancijos ugdymo tautinių mažumų atžvilgiu tematika, galima teigti, kad daugumos informantų patirtis panaši – atvykę į Lietuvą, jie pradėjo mokytis lietuvių kalbos, o ją pramokus / išmokus, integracija nebuvo sunki. Apskritai, lietuviai įvardijami kaip gana tolerantiška tauta tautinių mažumų atžvilgiu. Tą rodo ir visų tolerancijos tipų – skonio, politinės, socialinės, moralinės, religinės, juridinės, kūrybinės, minties – realizavimas. Probleminių aspektu laikytinas žiniasklaidos daromas poveikis tolerancijos neugdymui. Tokių apraiškų nėra daug, tačiau jų suaustrėjimą tautinės mažumos ypač pajuto prasidėjus įvykiams Kryme. Pažymėtina, kad šie įvykiai sulaukė dėmesio ir internetinėje žiniasklaidoje. Aptariant įvykius Kryme taip pat išreikštas nepalankus požiūris tautinių mažumų atstovų atžvilgiu. Visgi, tikėtina, kad šis požiūris būtų buvęs žymiai raiškesnis, jei publikacijų analizės laikotarpis būtų sutapęs su įvykių Kryme pradžia.

Atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad žiniasklaida toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu galėtų ugdyti žymiai intensyviau ir tiesiogiai. Siekiant šio tikslo gana prasmingos ir pačių tautinių mažumų atstovų įvardintos rekomendacijos akcentuoti, nagrinėti tautinių mažumų kultūrą, papročius, virtuvę, vertybes, skleisti kitą teigiamą informaciją.

Pažymėtina, kad šio tyrimo rezultatai atspindi tik analizei pasirinktą laikotarpį bei momentinius tautinių mažumų atstovų vertinimus, tad tikėtina, kad tyrimą papildžius kitomis žiniasklaidos priemonėmis (televizija, radijas, žurnalais) būtų gauti kiek kitokie tyrimo rezultatai. Tyrimo rezultatus neabejotinai papildytų ir platesnė tautinių mažumų atstovų įvairovė, nes tikėtina, kad kai kurių tautinių mažumų atstovai susiduria su specifinėmis problemomis. Tai

reiškia, kad ateityje prasminga būtų tęsti tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymo žiniasklaidoje tyrinėjimus.

IŠVADOS

1. Išanalizavus tolerancijos sampratą ir jos ugdymo reikšmę tautinių mažumų atžvilgiu, nustatyta, kad tolerancija tai pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių pagarba, kuria yra siekiama teisingumo ir nešališkumo, kiekvieno asmens nuomonės gerbimo, tų pačių kriterijų taikymo suteikiant socialines ir ekonomines galimybes. Tolerancija – tai būtina diskriminacijos eliminavimo ir pagrindinių bendražmogiškųjų vertybių ugdymo sąlyga. Tautinių mažumų atžvilgiu svarbi intrapersonalinė bei interpersonalinė, grupinė, tarpkultūrinė, masinė tolerancija, nepriklausomai nuo jos sudėtingumo lygmens, formalumo ar krypties. Tolerancijos ugdymas turi apimti visas tolerancijos formas – politinę, socialinę, moralinę, religinę, juridinę, kūrybinę, minties ar skonio. Tik bendra šių tolerancijos formų sąveika, jų realizavimas sudaro prielaidas užtikrinti efektyvų demokratiškumo ir daugiakultūriškumo principų realizavimą visuomenėje.
2. Žiniasklaida – tautinių mažumų puoselėjimo specifiškumą terpė, sudaranti prielaidas akcentuoti išskirtinius tautinių mažumų bruožus, kurti įvaizdžio formavimo programas, o taip pat akcentuoti probleminius tautinių mažumų aspektus. Nustatyta, jog visos tautinės mažumos turi savo kultūrą, mentalitetą, tradicijas, požiūrį į socialinį, ekonominį, politinį gyvenimą, savas tradicijas, vertybių sistemą ir įvairius kitus aspektus, kuriuos svarbu nagrinėti žiniasklaidoje, nepaisant to, kad visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida mažėja. Svarbu, kad perteikiant tautinių mažumų įvaizdžius žiniasklaidoje būtų pristatoma šališka pozicija.
3. Atlikus internetinės žiniasklaidos turinio analizę, nustatyta, kad interneto portaluose nagrinėjama labai plati tautinių mažumų problemų įvairovė – politinis kontekstas, lietuviškos šventės, jaunimo naujienų sekimo įpročiai, skaitymo gebėjimai, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinių minėjimas, propagandos apraiškos bei prakeiktųjų karių dienos minėjimas, pabėgėlių problemos, švietimo problemos ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad daugumoje publikacijų, nepriklausomai nuo to, kuriai grupei pagal toleranciją jos priskirtos, pasitelkiamos įvairios technikos įspūdžiui sustiprinti – tai ekspertų komentarai, statistiniai duomenys, politikų pasisakymai, nuotraukos ir kt. Taigi, internetinėje žiniasklaidoje tautinių mažumų tematika yra gana populiari. Nustatyta, jog interneto portaluose tautinės mažumos dažniausiai vertinamos arba palankiai arba laikantis neutralios pozicijos. Visgi, pastebimas ir gana aiškios netolerancijos apraiškos. Ypač tai taikytina lenkų tautinės mažumos ir jų eskaluojamų problemų atžvilgiu.

4. Atlikto interviu su tautinių mažumų atstovais rezultatai parodė, kad tolerancijos stokos problemų potencialas slypi dar pradinėje tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenėje stadijoje, kadangi integracijos metu susiduriama su biurokratiniais formalumais, pašaipomis, kalbos barjeru. Nepaisant šių sunkumų, kelis dešimtmečius Lietuvoje gyvenantys tautinių mažumų atstovai tolerancijos pakankamumą įvertino gana teigiamai. Visos tolerancijos kryptys – skonio, politinė, socialinė, moralinė, religinė, juridinė, kūrybinė, minties bei socialinė – realizuojamos Lietuvoje, esama pavienių problemų tik socialinės tolerancijos aspektu. Tautinių mažumų atstovai, pirmenybę teikiantys žurnalams, internetui, televizijai bei laikraščiams, nurodė, kad tautinių mažumų problemų ir tolerancijos tautinėms mažumoms tematika žiniasklaidos priemonėse gana reta. Žiniasklaidos poveikis tolerancijos ugdymui tyrimo dalyvių įvertintas labiau neigiamai negu teigiamai. Siekiant teigiamų nuostatų tautinių mažumų atžvilgiu svarbu žiniasklaidoje aktyviau akcentuoti tautinių mažumų kultūras, papročius, virtuves, vertybes.

LITERATŪRA

1. Alfredon G. Minorities, indigenous and tribal Peoples and Peoples: Definitions of Terms as a Matter of international law. in Minorities, Peoples, and Self-Determination. Boston: Kluwer law international, 2005.
2. Antinienė D. Asmens tautinio tapatumo tapasmas. Sociopsichologinės šio proceso interpretacijos. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2002, Nr. 2, p. 100-107.
3. Apie ką tyli tautinių mažumų gynėjai? Prieiga internete: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apie-ka-tyli-tautiniu-mazumu-gynejai.d?id=51412931>
4. Auškalnienė A. Etninis nepakantumas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: komentarai internete. Etniškumo studijos, 2006, Nr. 1, p. 45-58.
5. Balčiūnienė I., Mažeikienė N. Socialiai atsakingo ir tolerantiško piliečio ugdymas: religinio ir pilietinio ugdymo dermė. Socialinis ugdymas, 2010, Nr. 12 (23), p. 32-106.
6. Balčytienė A., Juraitė K., Reingardė J. Towards a more successful European Communication: research findings and media policy recommendations. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2008, Nr. 3(23), p. 115-121.
7. Balžekienė A., Telešienė A., Rinkevičius L. Klimato kaita: socialinio rizikos suvokimo ir žiniasklaidos diskurso Lietuvoje konfigūracijos. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2008, Nr. 2(22), p. 5-19.
8. Banducci S, Semetko A. H. Media, Mobilization and European Elections. Amsterdam, 2003.
9. Beresnevičiūtė V., Frėjutė – Rakauskienė M. Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė. Etniškumo studijos, 2016, Nr. 1., p. 19-44.
10. Berry J. W. Immigration, Acculturation and Adaptation. Applied Psychology: An International Review, 1997, Vol. 46(1), p. 7-9.
11. Bielinis L. Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. Vilnius: Eugrimas, 2005.
12. Brubaker R. Nationalism Reframed: Nation- hood and the National question in the New Europe. Cambridge University Press, 1996.
13. Čekmon V. Lietuvos tautinės mažumos. Kultūros paveldas. Vilnius: Kronta, 2001.
14. Denmark B. Tolerance: responding to differences. Human Relations Media, Inc. Copyright, 2000.
15. Denson N. Do curricular and cocurricular diversity activities influence racial bias: A meta-analysis. Review of Educational Research, 2009, Vol. 79 (2), p. 47-58.

16. Deveikienė L., Manelis E. Tolerancijos ugdymas mokykloje. Vilnius: Garnelis, 2004.
17. Dikšaitė R. Arabų įvaizdžio transformacijos Lietuvos spaudoje. Politikos mokslų almanachas, 2015, Nr. 17, p. 57-89.
18. Dovidio J. F., Gaertner S. L., Saguy T. Commonality and the complexity of „we“: Social attitudes and social change. *Personality & Social Psychology Review*, 2009, Vol. 13 (1), p. 86-90.
19. Dumčienė A. Auklėjimo pagrindai. Kaunas: LKKA, 2004.
20. Duoblienė L. Ar pavyks išvengti hibridinio tapatumo formavimo(si) informacinėje visuomenėje? *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2009, Nr. 23, p. 79-91.
21. Ercmonienė-Varnė R. Paauglių pagarbos jausmo ugdymas teatro pratybomis: sociokultūrinės tolerancijos lyginamasis tyrimas. *Pedagogika*, 2011, Nr. 102, p. 52-60.
22. Frėjutė – Rakauskienė M. Contemporary phenomenon of racism and its manifestations in public discourse. *Filosofija. Sociologija*, 2006, Nr. 4, p. 13-19.
23. Frėjutė – Rakauskienė M. Lietuvos spauda ir visuomenės nuostatos apie rusų, ukrainiečių bei baltarusių etnines grupes ir naujuosius imigrantus. *Etniškumo studijos*, 2012, Nr. 1-2, p. 71-102.
24. Giddens A. *Sociologija*. UAB Poligrafija ir informatika, 2005.
25. Globalizacija ir tautinės bendrijos. Prieiga internete: <http://pilietis.delfi.lt/voxpopuli/globalizacija-ir-tautines-bendrijos.d?id=58604347>
26. Janušauskienė D. Tolerancijos apraiškos Lietuvoje: vertybinės nuostatos tautinių mažumų atžvilgiu. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, Nr. 5(2), p. 421-432.
27. Juozokienė R. Tautinis ugdymas – svarbi pilietinio ugdymo sąlyga, Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą. *Pedagogika*, 2002, Nr. 64, p. 76–84.
28. Kamphaus F. (2004). *Der Preis der Toleranz. Stimmen der Zeit*. Her. u. M. Maier. Freiburg: Verlag Herder, 2004, Heft 4, p. 62-81.
29. Kuzborska E. Teisinė tautinių mažumų padėtis Lietuvoje. Vilnius: Artprint, 2012.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius, 1992.
31. Lietuvos Respublikos Asmenų, priklausančių tautinėms (etninėms) mažumoms, teisių ir laisvių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. IXP-561A.
32. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. I-1489.
33. Lileikis S. Jaunuolių altruizmo ugdymas: sociokultūrinis kontekstas. Asmenybės socializacijos perspektyva. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.
34. Madsen D. Kaip lietuviai komentuoja straipsnius tautine tematika? Išvalgos iš interneto komentarų. *Etniškumo studijos*, 2006, Nr. 1, p. 59-66.
35. Marks S., Chapham, A. *International Human Rights Lexicon*. New York, 2005.

36. Miller D. Politinės minties enciklopedija. Vilnius. Mintis, 2005.
37. Nevinskaitė L. Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos. Vilnius, 2011.
38. Payne M. Modern Social Work Theory. Macmillan, 1991.
39. Paltanavičiūtė G. Etninių įtampų tyrimo problema socialiniame lauke. Geografija, 2005, Nr. 1(74), p. 17-22.
40. Pitrėnaitė B. Lietuvos žiniasklaidos vaidmuo ugdant visuomenės savisaugos kultūrą. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2009, Nr. 1(16), p. 206-216.
41. Prizel I. National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine. Series: Cambridge Russian, Soviet and Post-Soviet Studies 103. The Johns Hopkins University, 2007.
42. Račkauskaitė A. Tautinės mažumos samprata: tarptautinės teisės aspektai. Socialinių mokslų studijos, 2010, Nr. 1(5), p. 305-320.
43. Ranonytė A. Lietuvos moksleivių pilietiškumo ir tautinio tapatumo formavimosi prielaidos. Acta Pedagogica Vilnensia, 2006, Nr. p. 16, p. 63-73.
44. Riel C. Van, Fombrun C. J. Essentials of Corporate Communication– implementing practices for effective reputation management. New York. Routledge, 2007.
45. Saava I. V. Konfliktnyi potencial mezetniceskich otnosenij na Severnom Kavkaze. Tentions in Society. St. Peterburg, 2004.
46. Salickaitė – Bunikienė L. Gamtamokslinis ugdymas ir tolerancija darnaus vystymosi kontekste. 2005. Prieiga per internetą: <http://oaji.net/articles/2014/514-1393403992.pdf>
47. Sprindžiūnas A. Tolerancijos reikšmė pilietinės visuomenės raidai. Šiuolaikinė filosofija: globalizacijos amžius: kolektyvinė monografija. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004
48. Stankevičienė E. Tautinė mažuma lauko perspektyvoje: Pierre'o Bourdieu ir Rogerio Brubakerio idėjų sandūra. Kultūros sociologija. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2004, Nr. 1, p. 115-125.
49. Statkus N. Etniškumas ir nacionalizmas. Vilnius, 2003.
50. Sverdiolas A. Apie pamėklinę būtį. Vilnius: Baltos lankos, 2006.
51. Šuminas A. Lenkų tautinės mžautos problemika internetinėje Lietuvos žiniasklaidoje. Politinių komunikacijų studijos, 2015, Nr. 2, p. 87-102.
52. Tautinė ir kultūrinė įvairovė. Prieiga internete: <http://www.manoteises.lt/index.php?lang=1&sid=479&tid=495&PHPSESSID=>
53. Okunevičiūtė – Neverauskienė L. Diskriminacijos apraiškos: aktuali būklė bei tendencijos antidiskriminacijos srityje Lietuvoje. Filosofija. Sociologija, 2011, T. 22, Nr. 2, p. 115-128.
54. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. Vilnius, 2001.

55. Zolubienė E. Socialiniai rizikos kontūrai žiniasklaidoje: televizijos naujienų pranešimų analizė. *Informacijos mokslai*, 2014, Nr. 67, p. 136-156.
56. Žilionis J. Tolerancijos ugdymas Lietuvoje: istorinė sklaida. *Pedagogika*, 2005, Nr. 77, p. 34-38.
57. Žmogaus teisės Lietuvoje. Autorių kolektyvas. Vilnius: Naujos sutemos, 2005.
58. Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius: „Pradai“, 1997.
59. Waever O. *Identity, Communities and Foreign Policy Discourse Analysis as Foreign Policy Theory. European Integration and National Identity. The Challenge of the Nordic States.* London: Routledge, 2002.

PRIEDAI

1 priedas

Interviu klausimynas

1. Kada atvykote į Lietuvą? Kokiomis aplinkybėmis? Kodėl būtent į Lietuvą?
2. Kaip integravotės į Lietuvos visuomenę? Su kokias sunkumais Jūs susidūrėte?
3. Ar Jums svarbi tolerancija Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu? Kuo Jums ji svarbi?
4. Kaip manote, ar tolerancijos Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atveju Lietuvoje pakanka? Ar, Jūsų nuomone, Lietuvoje:
  - tinkamai užtikrinamos pagrindinės Jūsų teisės ir laisvės (teisė turėti įsitikinimus ir juos reikšti, nuosavybės neliečiamumo ir kt.)? Kaip yra Jūsų atveju?
  - skatinama lygybė įvairiose socialinio gyvenimo srityse (mokykloje, darbovietėje ir kt.)? Ar Jums nekilo nelygybės problemų?
  - užtikrinamas Jūsų gyvenimo privatumas? Galbūt teko susidurti su privatumo pažeidimais?
  - pakanka galimybių rinktis tikėjimą? Ar gerbiamas Jūsų pasirinkimas?
  - teisinė bazė skatina netoleranciją Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu?
  - pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas, kurti? Ar Jums asmeniškai tokių galimybių pakanka?
  - ar Jūs galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti savo požiūrį?
  - ar Jums pakanka galimybių rinktis tai, kas patinka? Kalbame apie skonį.

VISIEMS 4-OJO KLAUSIMO PUNKTAMS: Jei nepakanka, kaip tai pasireiškia? Kaip tai pasireiškė Jūsų atveju?

5. Kaip manote, ar tolerancijos Lietuvoje pakanka kitų tautinių mažumų atžvilgiu? Jei ne, kodėl taip manote?
6. Ar skaitote / žiūrite lietuvišką žiniasklaidą? Jei ne, kokios kalbos žiniasklaidą skaitote / žiūrite?
7. Kokias žiniasklaidos priemones dažniausiai skaitote / žiūrite? Žurnalai, laikraščiai, internetinė žiniasklaida, televizija ar kita?
8. Ar, Jūsų nuomone, žiniasklaidoje pakankamai dėmesio skiriama tolerancijos Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu ugdymui? O kitų tautinių mažumų atžvilgiu?
9. Kaip vertinate žiniasklaidos įtaką tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui? Kokį poveikį daro žiniasklaida – teigiamą, neigiamą? Kokios įtakos tai turi Jums asmeniškai?

10. Kokiose žiniasklaidos priemonėse poveikį pastebite? Kokiose priemonėse poveikis aktyviausias? Kaip tai Jus asmeniškai „paliečia“?
11. Kaip, Jūsų nuomone, būtų tikslinga didinti toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu? Kokių sprendimų pasigendate? Kaip prie to galėtų prisidėti žiniasklaida?

Interviu protokolai

11.

Laba diena, Elena. Taigi susipažinkim, aš Audronė. Noriu jūsų paklausinėti įvairiais klausimais.

Kada atvykote į Lietuvą?

Į Lietuvą atvykau 1991 metais.

O kokiomis aplinkybėmis?

Atvežė globėja, kadangi kūrė savo šeimą, jos antra pusė buvo Lietuvos pilietis, lietuvis. Mano globėja rusė, aš pati rusė. Kurdama šeima atvyko tiesiog čia gyventi ir mane kartu atvežė. Kodėl būtent į Lietuvą, todėl, kad mano globėjas buvo lietuvis.

O kur jus prieš tai gyvenot?

Prieš tai gyvenome Ivanove. Nuo Maskvos 300 km. Žemėlapi žiūrint biškį į apačią. Tai visai netoli čia nuo Lietuvos.

Kiek Jums tada metų buvo kai atvykote į Lietuvą?

14.

Na ir kaip ta Lietuva tada atrodė, kaip šalis? Pirmas įspūdis.

Nu pirmas įspūdis. Vaikas kaip vaikas, vaikam gal viskas žymiai paprasčiau, nors aišku, mokėjau tik rusiškai kalbėti. Pirmą kartą išgirdau lietuvių kalbą, tai nesupratau nei kur žodžio pradžia nei kur galas, bet po biški, po biški. Kadangi su manim niekas rusiškai nebendravo, teko mokintis, ir va kiekvieną dieną po dešimt žodžiu išmokdavau, na aišku tėvai padėjo, pagelbėdavo, kadangi buvo nustatyta – dešimt žodžiu ir tada eini maudytis. Pabaigiau rusu mokykla Panevėžį, važiauvau į Kauną mokytis, aišku sunkumas buvo tame, kad suprast viską suprasdavau, o pasakyt ne viską mokėjau. Bet po biški ir viskas susitvarkė.

O tokių pastebėjimu buvo sakykit, kol dar lietuviškai nemokėjot laisvai kalbėti, kokių sunkumų?

Vaikai gal šaipėsi?

Na tikrai visi tolerantiškai reaguodavo, žiūrėdavo, tai ir pagelbėdavo ir padėdavo. Tarkim kažką ne taip pasakydavau, tai pataisydavo. Ne piktybiškai pataisydavo, iš geros valios. Na tikrai žmonės buvo tolerantiški visi, netgi kaip aš atvažiauvau į Kauną mokytis, reikėjo susirasti Vytauto Didžiojo Universitetą, nežinojau, net kaip paklaust su koku troleibusu ten nuvažiuot, bet puse rusiškai, puse lietuviškai susišnekėjau, žmonės parodė paaiškino kaip nuvažiuot. Tiesiog tikriausiai nuo požiūrio viskas priklauso.

O kokios tautybės atstovu jus dabar save laikote? Rusų ar lietuvių?

Na kadangi gyvenu Lietuvoje, ta tautybė aišku liks pagal kraują, pagal tėvus rusė, bet gyvendama Lietuvoje, turiu toleruoti tos šalies ir papročius, ir įstatymus ir kalbą. Aišku

sudėtinga buvo sutvarkyti pilietybę, daug sunkumų visokių, bet viskas įveikiama. Dabar šiuo metu viskas tvarkoje, viskas gerai, vaikai lietuviai, lanko lietuviškas mokyklas.

Vis dėl to sakot, kad tos šaknys vis tiek bet koku atveju išliks. Ir va skaitot spaudoj, ar Jums svarbi ta tolerancija, jūsų tautybės atžvilgiu?

Na tai be abejo svarbi. Bet kadangi žmonės visi tolerantiški, jeigu žmogus gerbia kita kitatautį, tai ir tave gerbs.

O kuo ji jums svarbi?

Na tiesiog dėl bendro bendravimo, dėl bendro gyvenimo.

Kad nemenkintu, ar ne?

Na taip, taip.

Kaip manote ar tos tolerancijos tautinėms mažumoms Lietuvoje pakanka?

Jeigu apibendrintai, tai as manau, kad pakanka. Kadangi yra ir spauda ir laidos, ir sakykim, per kabelinę televizija vyksta ir transliacijos rusų kalba, ir filmus rusiškus rodo ir koncertai.

Atvažiuoja įvairūs atlikėjai iš Rusijos.

O jūsų nuomone ar tinkamai užtikrinamos pagrindinės Jūsų teisės ir laisvės. Teisė turėti įsitikinimus, juos reikšti, nuosavybės neliečiamumui ir visi kiti. Kaip jūsų atveju yra?

Na mano atveju iš tikrųjų viskas yra užtikrinta, kadangi turiu ir neliečiamybę į nuosavybę, ir teises turiu ir laisve turiu. Viskas kaip ir gerai.

O kitų tautinių mažumų atžvilgiu ar pakanka tos tolerancijos?

Nesupratau biški klausimo.

Na kaip manot ar Lietuvoje tolerancijos pakanka kitų tautinių mažumų atžvilgiu? Nebūtinai rusam, ten pavyzdžiui lenkam, žydams, vokiečiams ir visiems kitiems, kurie gyvena Lietuvoje.

Na čia tikriausiai priklauso nuo kiekvieno žmogaus individualiai, kadangi aš asmeniškai į žmogų žiūriu kaip į žmogų, o ne į tautybę. Man visiškai nėra skirtumo kokios tautybės žmogus, jeigu jis su manim elgiasi pagarbiai, tai ir aš su juo elgsiuos pagarbiai. Aš manau, kad gyvendamas toje šalyje, privalai bendrauti ta kalba, kuri yra tos šalies kalba ir aišku nepamiršdamas savo šaknų.

Labai gerai, kad moku rusų kalba, kadangi ji vos netarptautinė tapo, bent pabaltijos šalyse.

Nuvažiavus ten į Latviją, Estiją, angliškai nemoku, latviškai estiškai nemoku, tai bent susikalbi rusiškai. Lenkija irgi tas pats. Netgi jei su vokiečiu susitinki irgi gali susišnekėti.

Ar žiūrite lietuvišką žiniasklaidą? Ar skaitote laikraščius?

Taip žiūriu, ir skaitau. Ir labai patinka. Ir mokykloj dėstė lietuvių kalbą, aišku labai sunkiai ji man davėsi. Bet po biški, po biški. Tuo labiau vaikai eina į lietuviškas mokyklas. Tenka ir su vaikais kartu mokytis, ir tos literatūros daugiau pasiskaityti, būtent lietuviškos.

Na ir kokias žiniasklaidos priemones dažniausiai skaitote ar žiūrite? Žurnalai, laikraščiai, internetas?

Televizijos tai praktiškai nežiūriu. O žurnalus tai aišku, koks cosmopolitan, investuok, moters žurnalas, žmones kita karta pasiskaitau plepalus visokius. O rusiškai tai facebooke pasižiūri. Aš neįsivaizduoju barjero tarp savo gimtos kalbos ir lietuvių kalbos.

Kokiose žiniasklaidos priemonėse poveikį pastebite?

Na sakykim, būna kita karta pašaipu visokių Lietuvos ryte.

Kokiose priemonėse poveikis aktyviausias?

Delfi būdavo.

Ir kaip tai jus asmeniškai paliečia?

Aš stengiuos į tą dalyką išvis dėmesio nekreipti.

O jūsų šeimos nariai? Gal jus aptariate tuos visus straipsnius?

Iš tikro taip. Ir galėčiau papasakoti vieną tokią atvejį. Žiniasklaida buvo paskelbus ar praeitais metais ar užpreitais, kad rusai puls Lietuvą. Man mergina pareina iš mokyklos ir sako, mamyt, pas mus buvo pratybos ir mus mokino kaip evakuotis ir panašiai. Ir klausia ji manęs: tu už ką eisi, už rusus ar už lietuvius? Man tas klausimas buvo labai keistas ir šokiravo. Bet aišku aš pasakiau, kad aš eisiu už savo vaikus. Man jokio skirtumo ar rusai ar lietuviai, aš turiu savo šeimą, savo vaikus. Su vaikais tai aptarėm, mano sūnų tokie dalykai tikrai domina. Jis bendraujantis vaikas, jam ištikrųjų rusų kalba sunkiai sekasi mokytis, bet tikrai padeda bendrauti su kitataučiais. Bet pašaipų žiniasklaidoje tikrai labai nemažai.

Kaip jūsų nuomone būtų teisinga didinti toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu? Ką reikia daryti?

Kokius sprendimus priimti? Ir kaip žiniasklaida galėtų prie tolerancijos ugdymo prisidėti?

Aš manyčiau, čia apskritai, bet kokiu atveju, televizija, laikraščiai rodo visą neigiamą informaciją. Bet pasaulyje yra labai daug gražių ir įdomių dalykų, naudingų. Kiekviena šalis, kiekviena tauta turi savo nuostabią kultūrą, papročius, savo nuostabią virtuvę. Aš manau, kad tai reikėtų žiniasklaidai labiau parodyti. Tuo labiau mūsų jaunimas, jis negyvena sovietų laikais, jis apskritai nesuvokia kas ten buvo, kaip ten buvo, ir jie gal nori susipažinti su kita šalimi, bet ji būna nupiešta visada juodom spalvom. Ir kodėl neparodyti, kad tikrai yra ten vertybių ir naudingų vertybių kiekvienam žmogui, kiekvienam vaikui. Aš manau, bet kokiu atveju, jeigu jau rodom blogą informaciją, tai parodykim ir gerą. Kad žmonės galėtų, ypač paaugliai, patys išsirinkti kas jiems yra priimtinausia. Naudingiau teikti teigiamus dalykus.

Jūsų nuomone ar skatinama lygybė įvairiose gyvenimo srityse, mokyklose, darbovietėse, ar jums nekyla nelygybės problemų?

Nelygybės problemų tikrai nekyla. Mokykloje irgi ne, aš rusų mokykla baigiau, rusakalbė buvo, bet turėjom ir lietuvių vaikų ir tarpusavy labai sutardavom, bendraudavom. Dabar aišku ta mokykla sulietuvinta, bet vyksta klasiokų susitikimai netgi. Šiais metais 20 metų kaip baigus mokyklą, netgi kuo puikiausiai mus ten priėmė, nesvarbu, kad ir kolektyvas iš dalies pasikeitęs,

bet yra išlikusių mokytojų. Buvom priimti kaip savi mokiniai, būtent pabaigę šią mokyklą. Darbovietėje taip pat esu gerbiama, niekas į mano tautybę nekreipia dėmesio. Žiūri labai tolerantiškai, nes karts nuo karto padarau gramatinių klaidų, bet pas mus labai puiki administratorė, kuri jas ištaiso. Ir aš viskuo patenkinta.

Ar Lietuvoje užtikrinamas jūsų gyvenimo privatumas?

Taip.

Neteko susidurti su privatumo pažeidimais?

Ne, man asmeniškai neteko.

Ar Lietuvoje pakanka galimybių rinktis tikėjimą? Ir ar gerbiamas jūsų pasirinkimas?

Aš manau, kad galimybių yra begalę. Pakankamai Lietuva yra demokratiška šalis. Aišku aš esu provoslavė, bet aš manau, kad Dievas yra vienas. Aš nueinu ir į katalikų bažnyčią, kadangi vaikai priėję Komuniją. Į provoslavų bažnyčią karts nuo karto nuvažiuoju, kadangi Pakruojį nėra. Tik Šiauliuose arba Kaune. Tai aš kažkokių sunkumų neturėjau, katalikų bažnyčia priėmė provoslavus.

Ar Lietuvos teisinė bazė, na šiuo atveju įstatymai skatina netoleranciją? Kokie tai įstatymai ar kokie tai aktai?

Aš asmeniškai nepastebėjau, čia tikriausiai nuo tautybės nepriklauso, bet kokiu atveju jeigu tu esi Lietuvos pilietis, visi teisiniai aktai lygiai taip pat galioja kaip ir lietuviui.

Ar Lietuvoje pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas?

Aš manau, kad taip. Jeigu žmogus yra kūrybingas, jei jis moka išreikšti savo idėjas, tai tikrai pakanka savo paties priemonių ir galimybių įvairių.

Ar jums asmeniškai tokių galimybių pakanka?

Man pakanka, kadangi man gal labiau pasisekė, nes aš moku ir lietuvių ir rusų kalbą, aš galiu ir vienokia ir kitokia literatūra skaityti, ir ieškoti kažkokios išeities, jei man kažkokia mintis kyla ir aš ją noriu realizuoti, tai informacijos galiu net gi dviem kalbom surasti.

Ar Lietuvoje jus galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti savo požiūrį?

Taip, be abejo. Kadangi žmonės aplink mane yra tolerantiški.

Ar Lietuvoje jums pakanka galimybių rinktis tai, kas patinka? Na sakykim jūsų tradiciniai patiekalai tautybės.

Aišku, kadangi virtuvės iš dalies yra panašios, kaip ir rusai mėgsta lašinius, taip ir čia mėgsta raugintus agurkėlius. Šventės būna lygiai tokios pačios, tik datos skiriasi. Ir blynai su visais įdariais lietuvių mėgstami, ir mes juos mėgstam. Vienintelio patiekalo, kurio buvau neragavęs gyvendama Rusijoje, tai cepelinai. Jau čia tradicinis patiekalas lietuvių. Bet taip tai virtuvė praktiškai panaši.

Tai labai ačiū Jums už pokalbį, Elena. Ir iki.

I2.

Labą dieną, Irina. Norėčiau jūsų paklausti, apie jūsų atvykimą į Lietuvą. Kada atvykote?

Atvykau į Lietuvą baigus aštuonias klases. Buvau paauglė, penkiolikos metų.

Ir kokios priežastys lėmė tą atvykimą į Lietuvą?

Mano mama buvo lietuvė, o tėvas rusas. Ir kai mirė tėtis, ji sugalvojo su vaikais grįžt pas savo tėvus, tada man buvo penkiolika, o sesei dešimt metų.

O prieš tai kur gyvenot?

Pavolže, Gorki.

Kaip integrovotės į Lietuvos visuomenę?

Na, kadangi mes atvykom į nedidelį kaimą, tai nekilo jokių problemų, susidraugavom su vaikais.

Nesusidūrėt su jokiais sunkumais?

Ne, palei kalbą tai girdėdavo. Nes kaime vis tiek gyvenimi kaip po padidinamuoju stiklu, tai žmonės vadindavo va ruskele, bet kažkaip neužgavo tai.

Ar Jums svarbi tolerancija jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu?

Na sakau, kad buvom jaunos ir, kad mažai suakcentavom. Dabar po tiek metų suprantu, kad tada ne iškart maloniai priėmė. Bet, kad mes nesuakcentavom tai ir pritaipom prie visų.

Kaip manote, ar tolerancijos jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu pakanka?

Šiuo metu tikrai pakanka. Jau kiek metų čia gyvenu, tai per tiek metų nebuvo susidūrus su jokia išreikšta netolerancija.

Ar, Jūsų nuomone, Lietuvoje tinkamai užtikrinamos pagrindinės jūsų teisės ir laisvės? Tai turėti įsitikinimus ir juos reikšti, nuosavybės neliečiamumą.

Aš manau, kad pakanka. Nes paskui besimokindama aukštojo mokykloje susiduri irgi su rusais, tais kurie gimė Lietuvoje, tais kurie atvyko ir negirdėjau jokių atvejų, kad būtų elgiamasi kaip nors kitaip.

Ar Lietuvoje pakanka tolerancijos kitu tautiniu mažumu atžvilgiu?

Mano asmenine nuomone, tai pakanka. Nėra taip, kad jie būtų engiami. Apskritai manau, kad čia ne nuo tautybės priklauso, o nuo žmonių. Tik tai, kad yra sudaryti stereotipai, kad žydai, romai.

Nors iš tikrųjų, normalių žmonių yra kiekvienoje tautybėje.

Ar skatinama lygybė įvairiose gyvenimo srityse? Mokykloje, darbovietėje ir kitur, ar Jums nekyla nelygybės problemų?

Ne, nekyla jokių. Niekada nebuvo akcentuota, nei darbovietėje, nei mokykloje nebuvo akcentuota, kad aš kitos tautybės žmogus.

Ar užtikrinamas jūsų gyvenimo privatumas? Galbūt teko susidurti su privatumo pažeidimu?

Tikrai ne.

Ar pakanka galimybių rinktis tikėjimą? Ar gerbiamas jūsų pasirinkimas?

Na dėl to tai irgi jokių problemų nekyla, nes turiu draugių, kur rusai yra stačiatikiai. Savo tikėjimu neįaučiu jokių nelygybių su kitais tikėjimų atstovais.

Ar teisinė bazė skatina netoleranciją jūsų tautinių mažumų atžvilgiu?

Ne, nesusidūriau su šituo.

Ar pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas? Ar Jums asmeniškai tokių galimybių pakanka?

Pakanka, kaip minėjau, kad anksti atvažiavau į Lietuvą, tada susidūriau su tuo, kai ieškojau kur mokytis. Aišku į naują šalį, nemokėdama kalbos, po aštuonių klasių iškart ieškojau ar į proftechninę kokią. Tada pamačiau, kad nėra pasirinkimo didelio būtent rusų kalba. Tada priverstinai turėjau eit vidurinę, o po to kitus mokslus jau viską baigiau lietuvių kalba.

Ar jūs galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti požiūrį.

Taip, tikrai taip.

Ar jums pakanka galimybių rinktis tai, kas patinka? Kalbant apie jūsų nacionalinę virtuvę.

Žinoma pakanka. Tai gaminu pati, ir pasirinkimas yra. Dabar išvis problemų su tuo nėra.

Ar skaitote, žiūrite lietuviška žiniasklaida?

Taip.

O kokiomis kalbomis dar žiūrite, skaitote?

Na žinoma dar rusų kalba. Dažnai pasižiūriu ką Lietuvoje kalba apie tam tikrą situaciją, ir taip pat pasižiūriu kaip rusai į tai reaguoja. Įdomu sulygtinti nuomones. Na o knygas tai ir rusų ir lietuvių kalba.

O kokias žiniasklaidos priemones dažniausiai skaitote ar rašote? Žurnalai, laikraščiai, televizija? Televizija, internetas.

Ar jūsų manymu televizijoje pakankamai skiriama tolerancijos jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu ugdymui?

Na nesigilinau niekada į šita klausima. Bet nemanau, kad būtų priešingai. Gal nėra akcentuojama, kad palankiau žiūrėti į kitų tautų žmones, bet ir neprivertčia išskirti.

O kitų tautiniu mažumu atžvilgiu?

Na užkliūna kaip rodo apie romus. Vilniuje. Na bet ten padėtis, apie tuos kvaišalus visus.

Kaip vertinate televizijos įtaka tolerancijos tautiniu mažumu atžvilgiu ugdymui?

Šiaip kažkokia įtaka yra, nes pavyzdžiui jeigu jauniausias sūnus iš mokyklos parėjęs pasakė, kad mama rusai va tokie ir tokie, bet čia buvo iš po paskutinių įvykių su Krymu. Bet kažkokia kalba eina mokykloje, nes vaikas pats iš savęs nepasakys, jis tik išgirsta ir viskas. Arba tos kalbos nenoriu mokytis rusų kalbos, tada jau tenka daugiau bendrauti su juo namie, paaiškinti. Kad čia kalba yra nepriklausoma nuo kažkokio įvykio. O daugiau aplinkoje tikrai nepastebėjau. Patys

žmonės sudaro nuomone per žiniasklaidą. Jeigu žiniasklaida neigiama, tai ir susidaro nuomonė tai ką girdi. Atkartoji tai ką pasakė, nes žiniasklaida vis tiek didesnę procentą turi žmonėms. Kaip sakant ketvirtoji valdžia. Tai va vienas įvykis, kaip jus pasakėte, turėjo įtakos jums asmeniškai.

Na buvo tikrai nemalonu. Kad vaiko sąmonė yra žalojama.

Kokiose žiniasklaidos priemonėse poveikį pastebite?

Tai apie tai mes ir kalbėjome, žiniasklaidos poveikis žmonių sąmonėje. Na tai televizija, nes laikraščiu paskutiniu metu kaip ir neskaitome.

I3.

Labą diena, ponas Rafikai. Labai malonu, kad sutikote bendradarbiauti. Jus esate Armėnų bendruomenės Šiauliuose pirmininkas ir norėčiau sužinoti, kada atvykote į Lietuvą?

Pirmą kartą Lietuvoje buvau 1978m.

Kokios aplinkybės lėmė atvykimą?

Aplinkybės buvo, kad dalį Sovietų armijos tarnavau Šiauliuose. Po tarnybos išvažiavau į savo šalį, pradėjau dirbt, ir po metų norėjau mokytis, ieškojau per visą sąjungą, tai aš radau būtent mokslo įstaigą Lietuvoje, Kaune. Dėl tos priežasties ir atvykau, įstojau į Kauną mokytis, bet man buvo mažai, norėjau dar į Vilnių. Studijų metais neakivaizdžiai mokiausi ir dirbau. Susipažinau su žmona, sukūriau šeimą tai taip ir pasilikau. Atvykstant čia tokių minčių nelabai buvo, norėjau mokytis ir išvažiuoti.

O kaip integrovotės į Lietuvos visuomenę?

Labai gerai. Mano darbas buvo surištas su tuo, kad aš dirbau su visuomene. Viešai, labai daug bendravau su žmonėmis ir kad dar daugiau bendrauti man iškart kilo noras išmokyti kalbą, ir aš net nesigėdiju, bendradarbių pagalba, visų, ir man net pačiam to nepastebinti, labai greitai man pavyko. Ir ta integracija man nebuvo nė truputi sunki, nors atvykstant čia iš kažkurios tarnybos, buvo kalba, kad kitataučiams čia bus sunku, bet aš nė iš tolo to nepajutau.

Net gi tais laikais taip jau buvo, tokia nuomonė.

Na is kitų tarnybų, kad man buvo tokie įspėjimai, kad ar jus žinot kur jus važiuojat. Kad ten netolerantiškai elgiasi su kitataučiais. Bet aš tikrai to nepastebėjau.

O tai vis tiek su kokiais sunkumais susidūrėte ar ne?

Nors ir buvo tarybiniai laikai, ten buvo galima bendrauti visų kalba. Nebuvo būtina ta lietuvių kalba, bet nežiūrint į tai, aš asmeniškai pats labai norėjau, kad man būtų lengviau bendrauti. Norėjau įtikti visuomenei, ir aš suprantu, man malonu kai svetimtaučiai kalba mano kalba. Aš tą patį norėjau daryti, kad žmonės su manimi dar šilčiau bendrautų.

Ar jums svarbi tolerancija jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu?

Tai taip, tolerancija visada svarbi. Dabar įsivaizduokim, visiškai skirtingų kultūrų, papročių pripratę žmonės atvažiuoja į kitas šalis, ir ta tolerancija yra, kad jiems integruotis būtina. Pats žmogus kažkaip kitaip jaučiasi svetimam krašte, o jei dar iš šalies ne toks požiūris, ar ne taip reaguoja, ar ne taip pažiūri, tai tikrai yra nemalonu. Todėl tolerancija tikrai būtina, kad žmonės laisviau galėtų integruotis.

Kuo ji jums svarbi, sakykit? Dabar jaunimas gal atvažiuoja kas nors iš jūsų tautybės atstovų? Šiaip dabar labai mažai atvyksta, bet laikinai, ar tai sporto atstovai, mes su jais susitinkam, aš kaip bendruomenės vadovas, aš visada Šiaulių kraštą arba net gi respubliką ir Kaune yra buvę sporto varžybos, mes važiujam palaikyti savo tautiečių komandas, ir jie čia vaikšto, mes juos

vežiojam po miestus po skirtingas istorines vietas ir prekybos centrus. Su jais bendrauja žmonės, šiaip jie labai patenkinti. Man iki šiol atrodo, kad lietuviai mano tautos atžvilgiu yra labai tolerantiški ir labai pagarbiai elgiasi.

Na ir jūsų tautybė tokie širdies žmonės esat?

Taip taip. Nepikti, svetingi.

Tai manote, kad tolerancijos jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atveju Lietuvoje pakanka?

Na kiek man žinoma, iš nei vieno mano tautos atstovo, nei vieno mano žemiečio, nusiskundimų negavau. Visi dirba, yra ir darbininkų ir darbdavių ir viskas labai tvarkingai.

Ar jūsų nuomone Lietuvoje tinkamai užtikrinamos pagrindinės jūsų teisės ir laisvės? Turėti įsitikinimų teisę ir juos reikšti, nuosavybės neliečiamumo ir visi kiti, kaip jūsų atveju?

Kiek aš susiduriu, o aš nemažai susiduriu, man reikėjo ir į instancijos įstaigas kreiptis, bet kokiais klausimais ir tikrai pakankamai Lietuvoje atvykus čia iš kitos šalies išlaikyt. Dėl to aš jau praktiškai viską praėjęs, aš žinau ne tik teoriškai įstatymus, bet ir praktiškai žinau. Tikrai visko pakankamai., Tik čia yra pats žmogus, ar jis pats nori integruotis ir ar jam tai yra reikalinga, čia nuo pačio žmogaus priklauso. Įstatyminė bazė tikrai pakankama, tiktai reikia gero noro ir pritapti ir integruosies. Ir jei labai nori rūpintis savim ir darbą gausi ir viskas bus gerai.

Ar skatinama lygybė įvairiose socialinio gyvenimo srityse: mokyklose, darbovietėje? Ar jums nekilo nei kart lygybės problemų?

Absoliučiai ne. Mano vaikai lankė lietuviškas mokyklas ir baigė sėkmingai, universitetus baigė irgi sėkmingai, abu mano vaikai magistrus gynė. Nei vienas nei pusės žodžio nesakė, kad kažkas ne taip.

Ar Lietuvoje užtikrinamas jūsų gyvenimo privatumas? Galbūt teko susidurti su privatumo pažeidimais?

Tikrai ne, neteko.

Ar pakanka galimybių rinktis tikėjimą?

Taip, pakanka. Mes turim Rygos centre bažnyčia savo armėnų, turim Vilniuj koplytėlę. Mums net Antakalnio bažnyčioj leido visiems armėnam susirinkusiems atlikt apeigas ir mišias šventas, genocidu minėjime. Kryžių kalne, mes turim pagamintą tokį akmeninį pagaminta kryžių ir pastatytą ir jį pašventino net mūsų vyskupas Šiaulių.

Ar teisinė bazė skatina tolerancija jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu? Ar skatina tolerancija?

Tolerancija skatina.

Ar pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas, kurti?

Taip.

Ar jus galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti savo požiūrį?

Taip. Mes Vilniuje gavus teisišką leidimą ir mitingus organizuojam ir dalyvaujam Šiaulių šventėse. Kai buvo Šiaulių gimtadienis, mum teko su savo vėliava ir rūbais žygiuoti. Ar jums pakanka galimybių rinktis tai, kas patinka? Na sakykim apie jūsų virtuve kalbant. Taip, Šiauliuose mes turim ir savo virtuvę. Kur groja muzika, stilius armėniškas. “Araratas” vadinasi.

I4.

Labą diena, Vytautai. Interviu klausimynas. Kada atvykote į Lietuvą? Kokiomis aplinkybėmis? Kodėl būtent į Lietuvą?

Nes esam kilimo iš Uralo, iš Permės srities. Tėvai atvyko į Akmenę, Naująją Akmenę. Dirbti Akmenės cemento gamykloje kaip inžinieriai.

O kodėl būtent į Lietuvą?

Na, nežinau. Tėvams taigi ar paskyrimą gavo ar nukreipė, kas ten kur nelabai ir prisimenu.

Ir kaip integravotės į Lietuvos visuomenę?

Šiaip tai Naujoje Akmenėje ten apleičiamai rusų visuomenė, bendruomenė gan didelė, taip, kad integruotis ten nieko sudėtingo nebuvo. Tuo labiau, kad rusų mokykla buvo.

O su kokiais sunkumais susidūrėte?

Na, kadangi buvau paauglys, tai be abejo sunkus augantis organizmas, kaip sakant. Paauglystėj visko buvo.

Ar Jums svarbi tolerancija Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu?

Bet kokios ar mano ar mažumos ar kitos tolerancija visur būtina.

O kuo būtent Jums svarbi?

Na, tai vis dėl to mes atvykome į Lietuvą kaip sakant mes gyvent. Ir priimt turi vietiniai.

Kaip manote, ar tolerancijos Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu pakanka?

Kaip ir minėjau. Kol jaunas ta tolerancija gal ne tokia. Bet suaugusieji visai kitaip mąsto.

Ar, Jūsų nuomone, Lietuvoje tinkamai užtikrinamos pagrindinės Jūsų teisės ir laisvės (teisė turėti įsitikinimus ir juos reikšti, nuosavybės neliečiamumo ir kt.)?

Tiek mano žiniom ir kitų, tai įstatymiškai yra įtvirtinta, taip kad čia nieko labai.

Ar Lietuvoje skatinama lygybė įvairiose socialinio gyvenimo srityse (mokykloje, darbovietėje ir kt.)? Ar Jums nekilo nelygybės problemų?

Bent jau propaguojama šitaip elgtis.

O kaip iš tikrųjų?

O iš tikrųjų kaip ir sakau. Na tai, suaugę visai kitaip elgiasi negu jaunimas. Jaunimui biškį tolerancijos gal nelabai. Ir neturint jau netgi rasinės atstovybės. Kaip sakant, ir lietuvis lietuviui įkas.

Ar Jums nekyla nelygybės problemų? Kai atvykote ypač? Ir toliau gyvenant Lietuvoje?

Kaip ir minėjau tai bent jau pradžioj tiktai tiek, kad kalbos barjeras. Bet turint omeny, kad kaip minėjau, Naujoj Akmenėj rusų bendruomenė buvo iš vis didelė, tai problemų tame nebuvo,

Ar užtikrinamas Jūsų gyvenimo privatumas?

Taip

Galbūt teko susidurti su privatumo pažeidimais?

Nu bent jau neįstrigo.

Ar pakanka galimybių rinktis tikėjimą?

Oi pilna galimybių rinktis ką nori kaip nori.

O pasirinkimas Jūsų ar gerbiamas? Na, tikėjimo atžvilgiu.

Negaliu pasakyti. Kiekvienas tikintis žmogus, bent jau krikščionybė pagrindinė kur Lietuvoje yra, tai yra įtvirtinta.

Ar skatinama lygybė įvairiose socialinio gyvenimo srityse – mokykloje, darbovietėje? Jūs ir mokinotės Lietuvoje?

Taip.

Ar ta lygybė skatinama iš aplinkinių. Iš mokyklos vadovų, iš mokytojų, darbovietėje sakykim?

Vistiek kaip ir kalbėjau, kad jaunystė nuo suaugusio žmogaus gyvenimo skiriasi. Tik tiek, kad mokykla buvo rusų, rusakalbių, taip kad tame problemų mokykloje nebuvo, nes nereikėjo integruotis.

Bet apie tai kalbėjo mokykloje? Apie galimą netoleranciją?

Dabar jau taip sunku prisiminti tuos laikus. Bet apie draugystę visados tarybiniais laikais būdavo akcentuojama.

Ar pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas, kurti? Ar Jums asmeniškai tokių galimybių pakanka?

Jokio skirtumo.

Tai pakanka?

Be abejo.

Ar Jūs galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti savo požiūrį?

Bet koku atveju nesvetimas politikoj, taip kad reikšti savo nuomonę žinau kaip ir tai yra leidžiama.

Ar Jūs galite laisvai išsakyti ir perteikti savo požiūrį?

Be abejo.

Ar Jums pakanka galimybių rinktis tai, kas patinka? Apie Jūsų kultūrą, sakykim valgio srities?

Lietuvoje Jūs galite gaminti tai, kas Jūsų šaliai aktualu?

Na, kas liečia maistą, tai daugiau ar mažiau mūsų kultūros panašios. Kiniečių maistas ir tai Lietuvoje yra prieinamas.

Kaip manote, ar tolerancijos Lietuvoje pakanka kitų tautinių mažumų atžvilgiu? Jei ne, kodėl taip manote?

Manychiau atskiros problemos visada buvo ir bus. Bet tai yra neryškus dalykas.

Ar skaitote / žiūrite lietuvišką žiniasklaidą?

Šiais laikais viskas yra prieinama.

Tai žiūrite?

Be abejo. Tai yra toks amžius kai privalai domėtis.

O sakykit rusiška kokia ta žiniasklaida, televizija arba laikraščius, žurnalus kokius skaitote?

Viskas dabar yra internete. Tuo labiau, kad ir tas pats delfi rusiškai.

Kokias žiniasklaidos priemones dažniausiai skaitote / žiūrite? Žurnalai, laikraščiai, internetinė žiniasklaida, televizija ar kita?

Internetė. Šiaip tai pagrindas yra vistiek lietuvoš rytas ir delfi.

Ar, Jūsų nuomone, žiniasklaidoje pakankamai dėmesio skiriama tolerancijos Jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu ugdymui? Ar žiniasklaida ugdo toleranciją Jūsų tautinei mažumai?

Bent jau norėtusi, kad būtų daugiau taip akcentuojama. Šiaip tai, kas liečia toleranciją, bent jau straipsnių tai beveik nėra.

O kitų tautinių mažumų atžvilgiu?

Čia kaip ir kalbėjau, mažai informacijos apie tai, nes kadangi žurnalistams tai yra daugiau, kaip čia išsireiškus, sensacijų ieškojimas kaip sakant, o ne mokymas.

Kaip vertinate žiniasklaidos įtaką tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui? Kokį poveikį daro žiniasklaida – teigiamą, neigiamą?

Šiaip tai žiniasklaida daugiau ieško populizmo, tai yra reklamuojasi. O reklamuojasi tik negatyviom priemonėm. Taip kad daugiau jie kiša koja tolerancijai negu skatina.

Kokios įtakos tai turi Jums asmeniškai?

Na kadangi aš vistiek jau tiek ilgai pragyvenęs čia Lietuvoj, man tai įtakos neturi, kadangi integravausi sėkmingai.

Kokiose žiniasklaidos priemonėse poveikį pastebite? Tą negatyvų ar tą teigiamą?

Na, pagrindas tai vis tik yra internetas. Kaip žiniasklaida visi skaito internete dažniau.

Kokiose priemonėse poveikis aktyviausias?

Vėl turiu omeny internetą. Internetas šiuo atveju prieinamas nuo jauniausio, iki jau net pagyvenę, kaip sakant, dalyvauja internetiniame gyvenime.

O kaip tai Jus asmeniškai paliečia?

Na asmeniškai tai tikrai nepaliečia. Bendro pobūdžio.

Kaip Jūsų nuomone būtų tikslinga didinti toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu?

Na tai yra betkokių tolerancijų, tai yra ugdymas nuo mažens, šiuo atveju mokykla.

Kokių sprendimų pasigendate?

Būtent etikos pamokose įtraukti tolerancijos kursą.

Kaip prie to galėtų prisidėti žiniasklaida?

Tai čia būtent ir turi omeny, kad nepopuliaru teigiamus dalykus rašyt, bet nepriversi jų nerašyt.

Supratau. Ačiū už pokalbį.

I5.

Labą diena, Vladimir. Norėčiau jūsų paklausinėti. Kada atvykote į Lietuvą?

Į Lietuvą atvykom 1971m. Man buvo 10 metų.

O kokiomis aplinkybėmis ir kodėl būtent į Lietuvą?

Mano motina yra tremtinė lietuvė ir grynai yra iš Pakruojo. Pasibaigė ta tremtis, dar šiek tiek ten gyvenom, bet Sibire ten labai šalta, tėvas rusas vietinis, na ir nutarė motina grįžt į gimtinę.

Kaip integrovotės į Lietuvos visuomenę, su kokiais sunkumais susidūrėte?

Iš pradžių buvo labai sunku, nemokėjau lietuviškų žodžių, nieko nežinojau ir visi su pirštai badė, pirmais metais buvo labai sunku. Pravardžiuodavo rusas ir visaip. Lietuviškai šnekėt nemokėjau tai tėvai išvežė į Klaipėdą į rusų mokyklą. Buvo ten ir lenkai, rusai, baltarusiai. Pabaigiau ten vidurinę, Klaipėdoje daug rusų, gerai ten buvo.

Ir išmokot ten lietuviškai?

Ne, lietuviškai neišmokau. Buvo lietuvių kalbos pamoka. Bet ten mokino tik tuos rusus, kurie gimė Lietuvoj. Buvo pradinė abėcėlė ten, žodžiai, nieko gero neišmokau. Baigęs Klaipėdoje rusų mokyklą, išvažiavau į Rygą mokytis toliau.

O kada grįžot į Lietuvą iš Rygos?

Baigiau mokslus, Latvijoje dar padirbau šiek tiek.

Kokią specialybę pabaigėt?

Norėjau stot į marekų, bet trūko balų, tai stojau į prof. techninę mokyklą, tai baigiau statybų mokyklą. Ir 1979m, prieš armiją, atvažiavau į Pakruojį ir po dviejų mėnesių išėjau į armiją. Buvo mūsų labai daug lietuvių, aš jau suprasdavau, tik šnekėt nemokėdavau, tai ten grynai lietuviai irgi pravardžiuodavo.

Tai sugrįžot ir išmokot lietuviškai?

Ne, iš armijos grįžau vėl į Pakruojį. Na pasilikau pas tėvus, pradėjau bendrauti, įsidarbinau, Pakruojį gi rusų nėra, po biški po biški pradėjau ir išmokau lietuviškai ir skaityt ir rašyt.

Tas kelias iki kalbos buvo ilgas. Bet turbūt ta integracija ir yra susijusi su kalbos ugdymu? Kai išmokot kalbą jau viskas kitaip?

Jau jo. Pavyzdžiui, Vilniuj kiek aš girdžiu ir dabar rusų nekenčia. Čia kai rusų nėra, kol tėvuks buvo gyvas, tol su juo rusiškai šnekėdavau., Jis vis tiek lietuviškai neišmoko.

Ar jums svarbi tolerancija jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu? Žmogaus priėmimas toks, koks jis yra. Nesvarbu, kad jis ir su akcentu kalba ar kai kurių žodžių nežino. Nesvarbu koks jo tikėjimas, bet jį priima ir bendrauja kaip su lygiu.

Kai Pakruojį jau daug metu gyvenu, vieni kitus pažįstam ir niekas nieka neprikaišioja. Būna su žmona susipykstat, tai ji pradeda prakeiktas rusas.

Smarkiai susipykstat tada jeigu taip sako.

O taip tai visi pažįsta, žino, kad aš rusas. Nors mama lietuvė, aš save skaitau rusu.

O atvažiuoja jūsų šeimos nariai iš tėvo pusės?

Visi išmirė, brolis vieną kartą buvo nuvažiavęs į Sibirą, o aš vis galvojau galvojau, kol tėvas buvo gyvas laiškus rašinėdavo, ir kiek žinau dabar visi išmirė jau, laiškų negaunam, ryšių nebėra.

Kaip manot ar tolerancijos jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu pakanka?

Pakantumas, kad priima žmogų tokį, koks jis yra.

Na Pakruojį kaip sakau visi pažįstami, tai viskas gerai. Na o tie, kurie nepažįsta, tuoj pat sako va akcentas yra, kas tu toks, iš kur atvažiavai. Po visą Lietuvą aš važinėju, šachmatais žaidžiu, tai ten irgi visi pažįsta. Nėra, kad su pirštu badytų.

Ar tinkamai užtikrinamos pagrindinės jūsų teisės ir laisvės? Teisė turėti įsitikinimus ir juos reikšti, nuosavybės neliečiamumas?

Man Pakruojį tai čia viskas gerai, o čia aš kaip lietuvis jau.

O tai, kad Vilniui kitaip girdit iš žiniasklaidos?

Taip, taip.

Kokias būtent žiniasklaidos priemones naudojate?

Daugiausia iš laikraščių. Tai aš paskaitau, yra ir rusišku laikraščiu. Yra vienas vilnietis, jis alų vežioja iš mūsų, tai pasakoja, kad Vilniui nieko ten gero. Jis klausia manęs kaip man čia, aš ir sakau, kad mane visi pažįsta ir man čia gyvent jokie sunkumo nėra.

O kaip tada vertinate žiniasklaidos įtaką tolerancijos tautinių mažumų atžvilgiu ugdymui? Velnias žino.

Kad ten skiriasi tas lietuvių rusų tikėjimas, man vienodai rodo.

Tai žodžiu tikėjimą rinktis galimybių yra, kokį nori toks ir bus maždaug. Tai jūsų rusų, neprovoslavas?

Ne aš niekas.

Na bet jūsų pasirinkimas, niekas Jum nesako buk va toks ar toks.

Nu būna, kai einam į bažnyčia, laidotuvės ar kas, na ir šneka, vat tu provoslavas. Man sakau vienodai rodo. Aš netikiu jokių tikėjimu, gyvenu savo gyvenimą ir viskas.

Čia irgi toks savotiškas pasirinkimas. Ar teisinė bazė skatina netolerancija jūsų atstovaujamos tautinės mažumos atžvilgiu?

Kaip sakiau man vienodai rodo.

Žodžiu viskas gerai, nebuvo tokiu įstatymų kurie buvo nukreipti prieš jus.

Jei gyvenčiau kitur nežinau kaip būtų, o čia Pakruojį aš kaip sakau visi kaip šeima, visi čia mane pažįsta, aš visus pažįstu, man čia jokių problemų, kitur gyvenčiau gal ir sunku būtų.

Ar pakanka galimybių realizuoti savo mintis ir idėjas?

Na realizuoju. Padėt niekas nepadedą, laisva Lietuva. Patys viską organizuojamės.

Ar jus galite laisvai išsakyti savo mintis, perteikti požiūrį?

Na kol nepradedam šnekėt apie rusų lietuvių, aš niekada nešneku apie tokia politika. Aš stengiuosi vengti tokio pokalbio. Aš nelabai noriu kištis į pokalbi apie tas tautybes. Atsiranda visokių lietuvių po to. Kompanijoj žmogus ar prigėręs ar ne ir nepajauti kai pradeda tave kolyt, tai aš vengiu tokio pokalbio.

Ar pakanka rinktis tai kas patinka? Tarkim apie nacionalinę jūsų virtuvę? Ta sibirietiską, ar turit kokį patiekalą kur gaminat namuose, nes Pakruojį nėra tokios virtuvės.

Aš jau pripratau prie cepelinu. Aplamai aš viską valgau ir neskiriu kur rusų ar kur lietuvių patiekalas. Šašlykus kepu ir valgau ir vienodai rodo.

Kaip manot ar tolerancijos pakanka kitų tautinių mažumų atžvilgiu? Tarkim čia būtų kokia situacija yra su pabėgėliais ar čigonais?

Mano manymu, kad tų pabėgėliu nereik priimt. Čia ir lietuviai blogai gyvena, saviem reik padėt. Bet jiems skiria pinigus.

Na taip, ir butus duoda ir pinigų duoda.

Ar skaitote, žiūrite lietuvišką žiniasklaidą?

Taip, seniau ir politika domėjau, dabar kai toks bardakas išvis nei balsuot neinam. Sportas labiausiai, aišku įdomu kas Lietuvoj dedas.

Futbolą einat žiūrėt čia pas mus?

Einu, bet ne visada. Jei yra laisvo laiko, tai namuose darbų yra.

Kokias žiniasklaidos priemones dažniausiai skaitote, žiūrite? Žurnalai, laikraščiai, internetinė žiniasklaida?

Daugiausia skaitau vietinius laikraščius. Sportas man daugiau.

Ar jūsų nuomone žiniasklaidoje pakankamai tolerancijos jūsų tautinės mažumos atžvilgiu ugdymui?

Man atrodo, kad mažai rašo tokiom temom.

Kaip vertinate žiniasklaidos įtaka tolerancijos ugdymui jūsų tautinės mažumos atžvilgiu?

Ai nežinau, pikta klausyt kai per radiją šneka, kad va rusai jau tankus pastatė. Manęs daug kas klausia, jeigu rusai bombarduos Lietuvą, ką tu darysi. Sakau rankas pakelsiu.

Na bet jus čia gyvenat ir kokios įtakos turi jums asmeniškai?

Asmeniškai, kol šnekam su žmonėm apie sportą apie gyvenimą tai viskas gerai, bet kai pradadam šnekėt apie politiką, kad ten rusai užpuls, tai aš jau geriau išeinu kažkur, nenoriu net klausyt, man atrodo kad čia nesąmonė. Aišku nenorėčiau, kad karas įvyktų, niekas nenori.

Kaip jūsų nuomone būtų teisinga didinti toleranciją tautinių mažumų atžvilgiu? Kokie vyriausybės sprendimai ir žiniasklaida prie to galėtų prisidėti?

Man atrodo reik organizuoti, kad rusai, baltusai daugiau bendrautų. Vilniuj gyvena lenkai, rusai, tipo nemoka lietuviškai. Gimė, augo Lietuvoj ir nemoka kalbėt. Aš pats baigiau rusų mokyklą, bet as kalbu lietuviškai. Gyveni Lietuvoj tai ir kalbi lietuviškai.

Tai žiniasklaida turėtų skatinti, kad jeigu gimei ir augai toj šalyje tai ir turi kalbėti kalba.